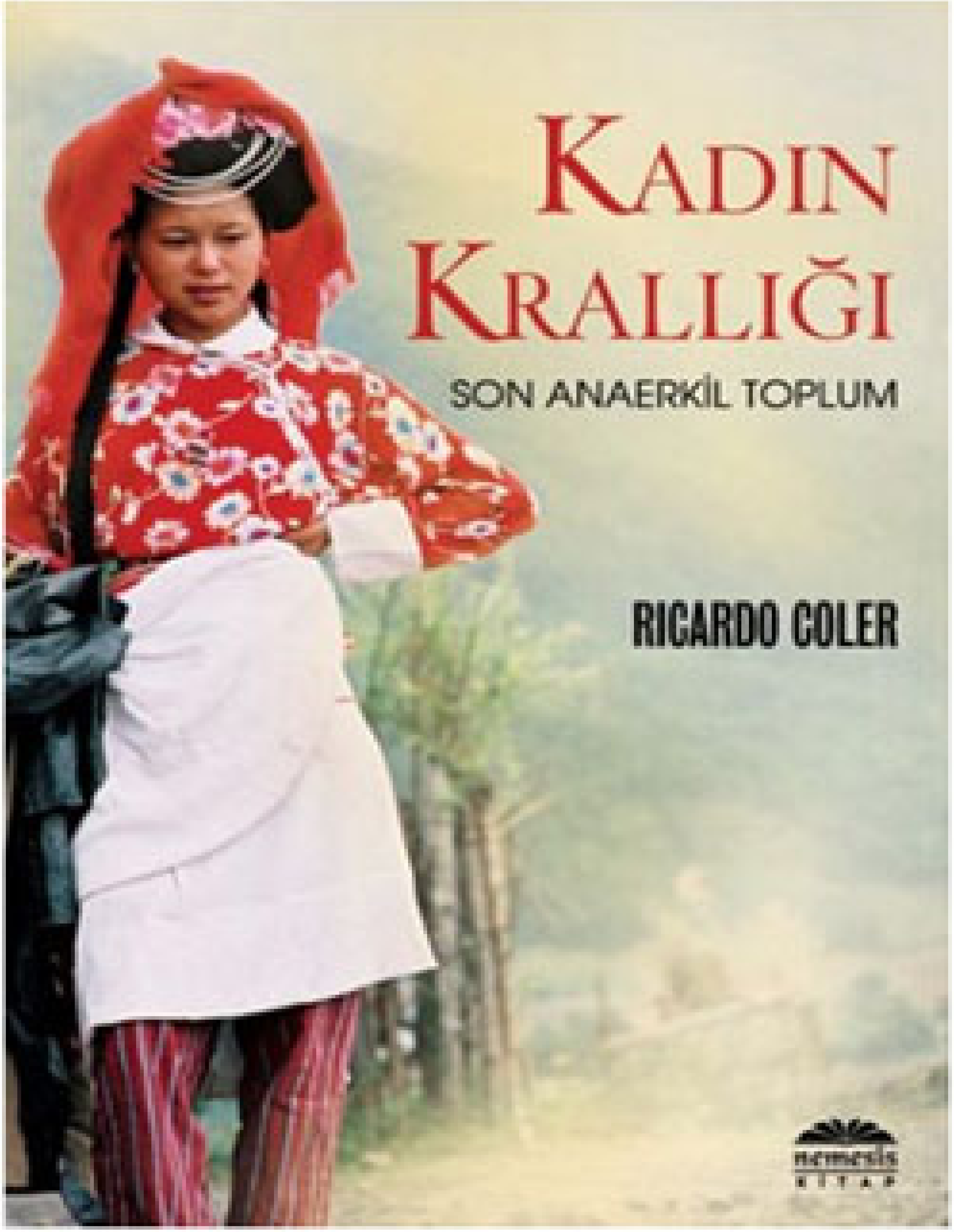

KADIN KRALLIĞI

SON ANAERKIL TOPLUM

RICARDO COLER

nemesis
KİTAP

KADIN KRALLIĞI

Kitabın Özgün Adı: El Reino de Las Mujeres: El llltimo Matriarcado

Nemesis Kitap / Anı

Yayın No: 29

Yazan: Ricaıdo Coler

Çeviren: Filiz Öztürkk

Yayın Yönetmeni: Özgür Güvenç

Editör: Anıl Eke

Düzelti: Atalay Eroğlu

Tasarım ve Uygulama: Yasemin Can

ISBN: 978-605-5913-61-8

Sertifika No: 10547 1. Baskı: Ekim 2010

Baskı ve Cilt:

Melisa Matbaası Çiftehavuzlar Yolu Acar Sitesi No: 4 Davutpaşa / İstanbul Tel: 0212 674 97 23 - 670 9729

Yayımlayan:

NEMESİS KİTAP Gürsel Mah. Alaybey Sk. No:10/1 Kağıthane / İstanbul Tel: 0212 222 10 66 - Faks: 0212 222 46 16 info@nemesiskitap.com www.nemesiskitap.com

KADIN KRALLIĞI

SON ANAERKİL TOPLUM

BİRİNCİ BÖLÜM

YAKLAŞIK ALTI SAAT BOYUNCA dar ve taşlı bir yolda gittikten sonra, otuzlu yaşlardaki, gür saçlı, Tibetli şoför Dorje kamyoneti durdurdu. Üç bin metreden daha yüksek bir yerdeyiz ve son günlerde aralıksız yağan yağmurdan dolayı dağlardan düşen kayalar ilerlememize imkân vermiyor. Sağımda yamaç, solumda uçurum, önümüzde ise taşlar var. Dorje, taşlardan nasıl kurtulup da yolculuğumuza devam edebileceğimize bakmak için arabadan iniyor. Birkaç adım atıp çömeliyor ve başını öne eğiyor. Ben de oturduğum yerden onu izliyorum.

Dorje, elini çamura batırıp bir avuç aldıktan sonra, bir süre hareketsiz kalıyor. Birden omuz silkiyor, geri dönüp kamyonete biniyor ve çalıştırıyor. Diğer üç tekerlek aracın bütün yükünü kızgınca, tepinerek taşırken, birisi havada kalıyor. Sırt çantam kucağımda, nefesimi tutup, arabanın diğer tarafına yaslanıyorum. Sonunda taşlardan kurtulup geçiyoruz; nasıl oldu bilmiyorum ama geçiyoruz. Dişlerim sıkılmış durumda, sırt kaslarım ise her an çözülmek üzere olan bir sicim demeti gibi.

Yolculuk öncesinde, yemek masasının üzerine dünya haritasını yaymıştım. Yarım küredeki siyasi ayrışmalar içinde, Çin Halk Cumhuriyeti solgun sarılarla, eyaletlerinin başkentleri ise boş dairelerle gösterilmiş. Bu başkentlerden biri olan Kunming ise, haritada, lekelere benzeyen mor, yeşil ve eflatun renklerle belirtilmiş Yunnan bölgesinde, Vietnam, Laos ve Birmanya sınırlarına dek uzanan geniş bir toprak parçası olarak görülüyor. İşte şimdi ben bu bölgede, sallanarak gittiğimiz, tozdan rengi değişmiş bir kamyonetin içindeyim ve Asya'nın en büyük dağ göllerinden biri olan Lugu kıyısında bulunan Loshui'yu arıyorum. Orada, günümüzde ender olarak rastlanan anaerkil toplumların en bozulmamışı bulunuyor: Kadın Krallığı.

Yüksek yollardan geçerken, haritada bile gösterilmeyen bu yere doğru gitmenin, var olmayan bir noktaya varma ideasına dönüştüğünü farkediyorum.

Oysa bir yıldan az bir zaman önce Loshui'daydım ve sabahın erken saatlerinde, kesinlikle tekrar geri döneceğimi söyleyerek vedalaşmıştım.

Loshui bölgesindeki Mosuo toplumunda, kadınlar yönettiği zaman nelerin yaşandığı açık bir şekilde görülüyor. Durum basitçe böyle. O ana dek benim için doğal kabul edilen, mantıklı ve arzulanır olan şeyler, onların âdetlerini anladığımda beni mat etti.

Kadının boyunduruk altına alındığını düşünmek mi? Bu bölgede hayır. Evlenmek isteyen kadınlar? Yok. Babaya saygı duymak? Hangi babaya?

Bu sefer, onlarla tekrar beraber yaşamak ve yapabildiğim kadar ropörtaj yaparak, ilk gelişimde beni şok eden hiçbir detayı atlamamak için hazırlıklı gidiyorum.

Mosuolar, gerçekten kadınların yönettiği, nüfusu yirmi beş bin olan bir topluluk.

Feminist hareket için cennet sayılabilecek bir yer. Erkeğin sözde hiyerarşisi olmadan ve bu hiyerarşinin baskısı hissedilmeden nasıl yaşanılabileceğine dair bir örnek.

Burada, yapbozun parçaları başka bir şekilde yerleştirilmiş. Erkekler ve kadınlar, bizlerin her zaman alışkın olduğumuzdan farklı konumdalar. Kadınların her şeyi var ve erkeklerin en alt seviyede sahip olduğu imtiyazların çoğuna da onlara ancak kadınlar sağlayabiliyor. Farklı bir oyun şekli, cinsiyetlerin trajedi-dram-komedi oyunu için değişik bir senaryo. Bu değişikliklerin neler olduğunu görmek istiyorum. Nasıl hareket ediyorlar, ilişkileri nasıl, bir toplum erkekler tarafından yönetilmediğinde ve erkeklerin temel mirasçı olmadığı durumlarda neler yaşanıyor, gözlemlemek istiyorum. Burada bir kadının maşizm[1] eğitimi ile şartlandırılması düşünülemez. Burada bir erkeğin kadını maddi desteksiz bırakarak terk etmesi imkânsızdır. Loshui'de kadınlar, erkekler karşısında kesinlikle zayıf değildir.

Dört gün önce Pekin'den ülkeye girdim. Pekin, Çin'in başkentinden çok, yüksek binalarıyla, dükkânlarıyla ve ışıltılı tabelalarıyla, Amerika şehirlerine benziyor.

Sokaklarda yürürken, asker tarzı giysilerini, batı modasına uygun görünüşlü giysilerle değiştirmiş gençlerle karşılaşıyorsunuz. Gözleri kamaştıran, olağandışı ışıklar saçan parlak tabelalarla ve cep telefonlarıyla dolu bir şehir.

Beni havaalanında yirmi iki yaşında bir üniversite öğrencisi karşıladı. Pamuklu beyaz gömlek ve siyah pantolon giymişti. Bu Çinli genç kızın, giyim tarzı ve davranışlarıyla, tanıdığım diğer gençlerden herhangi bir farkı yoktu. Devletin, onu günde iki saatlik bir işte görevlendirmesine yetecek seviyede İngilizce biliyordu. Pekin’e gelen yabancıların, yolculuklarına devam etmeden önce geceyi geçirmeleri ve otele kayıt yaptırırken herhangi bir terslikle karşılaşmamaları için tercüman gönderiliyordu. Arabaya biner binmez, gitmek istediğim yerin onda merak uyandırdığını söyledi. Tabii ki yapacağım yolculuktan söz ediyordu.

“Evet, Mosuolar hakkında bir şeyler duydum,” dedi. “Peki orada aradığın şey nedir?”

Mosuo’da yaşayan kadınların bende bu kadar çok merak uyandırmasının nedenini; beni tek başıma, çok uzaklardan buraya getiren gizemli şeyi bilmek istiyordu. Onun için, çıktığım bu yolculuğun nedenini bulmak, onu eğlendiren ve aynı zamanda kaygılandıran bir bilmecenin anahtarına ulaşabilmek gibi bir şeydi.

Ben ne arıyordum peki? Kadınlar tarafından yönetilen bir toplumun nasıl idare edildiğini, kadınsal yönlerinin neler olduğunu ve diğerleriden farklı bu sistem içerisinde nelerin, nasıl değiştiğini inceleyecektim. Tarihsel olarak ataerkil bir toplumdan geliyorum. Anaerkil bir toplumun içinde olmak, beni, var olan konumlar tersine çevrildiğinde ve oyunun kuralları değiştiğinde neler olduğunu görmeye dair bir yöntem bulmaya götürecekti. Üstelik bizler arasındaki erkek rolünün zayıflıyor olduğu doğruysa, anaerkil toplumun nasıl yürüyor olduğunu anlamak, gelecekte bunun nasıl sonuçlanabileceğini de bilmektir. Ona yolculuğumun nedenini bu şekilde açıkladım. Beni dikkatlice dinledikten sonra dedi ki:

“Tamam, seni anlıyorum ama aradığın şey tam olarak nedir?”

***

Sonunda, Pekin’den başlayarak bütün bir ülkeyi genişlemesine geçerek, Yunnan’ın başkenti Kunming’e vardım. Bu şehirde 13- yüzyıl boyunca kullandıkları resmi para deniz kabukları olmuş. Ticaretle uğraşanlar, sattıkları mallar karşılığında bu deniz kabuklarını alırlarmış ve borçlarını da o deniz kabuklarıyla öderlermiş. Marco Polo’nun, seyahat notlarında anlattıklarına göre kırk deniz kabuğu bir Venedik parası değerindeymiş. Bu şehirde değişim olumlu yönde olmuş. Bugünün Kunming’i dükkânlarla, lüks ofislerle ve beş yıldızlı otellerle dolu.

Yolculuğumun son havalimanı Lijiang oldu. Buradaki havalimanı yalnızca kabotaj uçuşları ve nakliye uçaklarının kullanımı için uygun. Bagajımı aldıktan sonra, havaalanından çıkar çıkmaz şoförüm Dorje ve tercümanım Lei ile tanıştım. İkisi beraber, ellerinde ismimin yanlış ve irticalen yazılmış olduğu bir kâğıt tutmuş, beni bekliyorlardı. O kâğıda aslında hiç de lüzum yoktu çünkü havaalanındaki tek Batılı bendim.

Lijiang, buzdan çözüldüğü için suyunun soğuk olduğu bir nehrin yarıp geçtiği, eski görünümlü küçük bir yerleşim yeri. Bu şehrin sokaklarında kaybolmak Orta Çağ Asyası’nın içine girmek gibi bir şey; hiçbir şey sormaksızın ve hiçbir yön tabelasıyla karşılaşmaksızın gerçek anlamda bir kayboluş. Nehir açıldıkça vadide kanallar oluşturuyor. Su, evlerin kapılarına neredeyse yapışık akıyor. Orada yaşayanlar mutfak araç gereçlerini tekrar kullanmadan önce nehrin akan sularında çalkalıyorlar. Durulanan eşyalar temizlenirken eller de suyun soğukluğundan morarıyor. Evlerden birinin maviye boyanmış kapısında sazdan yapılmış kocaman iki elek duruyor. Yaşlı bir kadın uzun bir pipo içiyor. Güneş, dağların rüzgârı ve geçen yıllar kadının yüzünde kırışıksız tek bir yer bile bırakmamış. Piposunun dumanını uzunca tüttürerek beni selamlıyor.

Yunnan’ın bu ilçesi, dünyanın etnik azınlık anlamında en yoğun yerlerinden biri. Burada beyaz örgülü takkeleriyle Çinli müslümanlar, Suudi Arabistan Araplarından daha çoklar. Detaylarda kaybolmaksızın, mavi önlükleriyle Nakşiler dükkân aralarından yürüyorlar. Nujiang Nehri’ni bağlayan ipten köprüyü geçen Lisular ise alışverişten dönüyorlar. Bileklerinde kırmızı çiçeklerle Baili genç kızlar yürürken gülümsüyorlar. Hemşehrilerinin aksine, omuzlarına iki katı yük almış olan Zhuanların endişeli hâline bakıyorum. İşi zamanından önce bitirmek istedikleri için mi

yoksa ne olur ne olmaz diye mi ihtiyaçlarından fazlasını taşıyorlar, bilmiyorum. Yiler belki sayıca en fazla olanlar; uzaktan tanınabiliyorlar. Kadınların yaklaşık bir metre genişliğindeki siyah şapkaları, şahsi çatılara benziyor. Beyaz gömlek ve kırmızı yelekleriyle yürürken yabancının bakışlarını engellemek için başlarını öne eğiyorlar. Yabancı olan ise benim. Çin'in bu bölgesinde, bolca cebi olan giysilerimle, yandan cepli keten pantolonum ve fotoğrafçı yeleğimle, şatafatlı geleneksel giysilerin yanında, garip bir insan gibi kalıyorum yanlarında.

İlk geceyi, Lijiang'ın merkezine birkaç kilometre uzaklıkta, her türlü rahatlığa sahip bir otel odasında geçirdim. Dağlara doğru yola koyulmadan önce bana bahşedilen son bir hediyeydi bu.

Lei, tercümanım, otuz beş yaşlarında, zayıf, kısa boylu, kısa saçlı ve ciddi görünüşlü bir adamdı. Ellerini köylü giysisinin ceplerine sokarak yürüyordu. Eğitim almışçasına nazik davranıyordu. Tanıştığımız andan itibaren politik görüşlerime özel ilgi gösterdi. Bana göre oldukça fazlaydı bu ilgi. ABD'nin Doğu politikası için ne düşünüyordum, gelişen kapitalizm için fikrim neydi, Tayvan Adası'yla olan çatışmayı nasıl görüyordum. Çok iyi bir niyetle ilk sorularını cevaplandırmaya çalıştım ama sohbet ilerledikçe Lei benden daha net görüşler istemeye başladı. Tartışmaya açtığı konuların, hakkında başka birinin pek fikri olmayan yerel politik konular olduğu aşikârdı. Washington'la Pekin arasındaki ilişkileri anlaşılabilecek kadar açıkça anlatmama rağmen, Lei ısrar ediyordu. Öyle ki, bana, benim için gerekli talimatları almış gibi hissettirmeye başladı.

Otele kaydımı yaptıktan sonra, sırt çantamı bırakıp sokakta yürümeye koyuldum. İki saat sonra tercümanımla tekrar karşılaştım. Onu selamladıktan ve birkaç kelime ettikten sonra yanından uzaklaştım. Köşeye varınca geri dönüp baktığımda, onu, birkaç dakika önce ayrıldığım dükkânın sahibiyle sohbet ederken gördüm. Aynı gece, saat değişiminin etkisinden hâlâ kurtulamadığım için, sabaha karşı saat üçte uykusuz bir vaziyette odadan koridora çıktım. Lobiye inip birkaç not hazırlamak istiyordum. Lei'nin ayrı bir odası olmasına rağmen onu koridorun sonunda duvara dayanmış sigara içerken gördüm.

Bana, bir şeye ihtiyacım olup olmadığını sordu.

“Hayır, teşekkür ederim Lei.”

Odama döndüm ve günün ilk saatlerinde kahvaltı etmeye hazırlanırken tekrar onunla karşılaştım. Salonda değildi. Mutfakta oturmuş, gözlerini mutfak raflarının üstüne dikmişti. Bu sefer, daha da azalmış ilgisiyle ve kahve fincanıyla masamın yanına kadar gelip izin almadan oturdu. Burada ne aradığımı bütün ayrıntılarıyla ona anlatmamı istedi. Açıkladım. Lei benim Mosou topluluğuna karşı olan ilgimin politik herhangi bir nedeni olup olmadığını agresif bir biçimde düşünmeye koyuldu. Bilinmeyen bir ülkeden gelen Güney Amerikalı bir yabancının, tek başına, film ve fotoğraf çekmek için bütün araç gereçlerini yüklenmiş bir vaziyette, pek de tanınmayan bir yere, kadınları görmeye gidiyor olmasını bir türlü anlamıyordu. Çünkü kendisi böyle bir durumla hiç karşılaşmamıştı. Ona söylediklerimin içinden bir şey dikkatini çekinceye kadar, bana kız arkadaşı hakkında yorum yaptı. Konuşmamız Lei için, pek de hoş olmayan bir masala benziyordu. Kız arkadaşı hakkında anlattığı şey bana komik ve kişisel bir anekdotu hatırlattı. Anlattığımda Lei başını sallayarak onayladı ve hatta bana bir öğüt verdi. Ona, Mosou erkeklerinin adaletsizliği nasıl çözdüklerine dair, bir önceki yolculuğumda araştırdığım bir şeyi anlatma fırsatım oldu. Lei sessiz kaldı. Bir kahve daha ve masaya da, birlikte yememiz için bir tabak sıcak kurabiye istedi.

Ertesi gün sabah saat beşten önce yola çıkmak istiyordum. Güneş batmadan Loshui’ye varmak için Lijiang’tan erken saatlerde ayrılmak, günün ilk ışıklarıyla birlikte yola koyulmak gerekiyordu. Önümüzde on iki saatlik zorlu bir yol vardı.

Böylece yola koyuldum ve şimdi, medeniyet olarak değerlendirilen noktalardan uzakta, yolumuza devam ediyoruz. Kayalıklı yollarda bir saat boyunca gittikten sonra Yi topraklarına vardık. Yol kenarlarında yerleşim merkezleri görünüyor. Kadınlar sırtlarında odun yüklü küfelerle yoldan geçiyorlar. Saçlarını tepeden toplamışlar ve koyu renkli giysiler giymişler. Kız çocukları taşıdıkları yükten dolayı sanki daha hızlı büyüyorlar; birbirinden ayrılmayan ikizlermiş gibi hepsi. Lei bana, biraz sonra ailesinin yaşadığı evin yakınından yani Han yerleşim yerinden geçeceğimizi söylüyor.

Suyumun bitmekte olduğunu farkettiğimde daha yolun yarısındaydık ve burası su temin edebileceğimiz bir yerdi. Bendeki su, kamyonetin içindeki tozdan ve kokudan dolayı ağzımda garip bir tat bırakıyordu. Yolculuk etmenin kötü tarafı bu olmalı.

Kamyonet, yolun engebeli ve eğri oluşundan dolayı zıplıyor. Neredeyse Dorje'nin ve Lei'nin ensesine ya da Yi'nin yol kenarında yeni filizlenen çalılıklarına düşecektim.

Lei'nin anne ve babası dağda bir balık çifliğinin sahibi. Toprakla uğraşmak yerine koyu bir sıvıyla doldurdukları dört balık havuzuyla uğraşıyorlar. Orada durduk. Arabadan indiğimizi gören yaşlı bir kadın, ince hasırdan bir kamışla havuzdan balık çıkardı. Bize ikram etti ama kabul etmek imkânsızdı çünkü mümkün olduğunca çabuk diğer tarafa gitmeliydik.

Lei ve annesi diğerleriyle aynı şekilde vedalaştılar: Fiziksel olarak çok fazla yakınlaşmadan.

Sonraki iki saat boyunca, şoför ve tercümanım, Mandarin dilinde çok ilginç bir sohbete dalıp gittiler; ta ki tepenin arkasından, en yüksek doruğundan, Lugu Gölü görünene dek.

Bölgenin sunduğu manzara büyüleyiciydi: İçindeki birkaç gölcükle o büyük su birikintisi, mavi gökyüzünün aynası gibiydi. İnsana yol kenarında durup dalıp gitme arzusu veriyordu. Bu da o günün güzel bir aktivitesi olurdu.

Yerleşim yerine varıyoruz ve beni bir kadın karşılıyor. Eşyalarımı bırakacağım yeri gösteriyor. Evin diğer sahipleri çekinerek yaklaşıyorlar. Benim de onlarda bir merak uyandırdığımı unuttuğumu fark ediyorum. Lei ile, beni işaret ederek konuşuyorlar. Evin kadın reisi koridorun direklerinden birine dayanmış, uzaktan başını eğerek beni selamlıyor. Evin reisinin genç bir kadın olması ise bende şaşkınlık yaratıyor.

İKİNCİ BÖLÜM

GÜNÜMÜZDE, VARLIĞINI SÜRDÜREN anaerkil topluluk sayısı eskiye oranla azalmıştır ve kalanlar da yavaş yavaş kaybolmaya başlıyorlar.

Onlardan birisi, Avustrulya'nın kuzeyinde, Papua Yeni Gine'nin karşısında, Bouganville Adası'nda yaşayan kadın egemen topluluk olan Nagovisiler. Orada toprakların sahipleri sadece kadınlar ve erkekler kadınların yetiştirdiklerine bağımlı olarak yaşıyorlar. Evlilik anlayışı basitçe; beraber uyumak ve kadının evinde erkeğin kadınla iş birliği kurması üzerinde şekilleniyor. Erkekler, ne yaşadıkları çiftliğin ne de bölgedeki herhangi bir malın sahibi olamazlar. Sadece kadınlar için çalışabilirler.

Nagovisilerde bir çift eğer tartışırsa, kadın erkeğe, ağaçlarından meyve almasını yasaklayabilir. Eğer bu durum uzarsa boşanmaktan başka bir yol kalmayabilir ya da erkek ölüm derecesinde açlık çeker. Buna karşılık, boşanma ya da erkeğin aç kalması gibi durumlar, aşırıya kaçan, çok uç noktalardaki örneklerdir. Bu tip durumlara düşmek yerine genelde, komün hayatının ve çalışmalarının keyfini çıkararak yaşıyorlar.

Anaerkil topluma başka bir örnek ise Endonezya'da, Sumatra'nın batısında yaşayan Minangkabaular. Orada aile reisi anne oluyor. Kadınlar, kalacak yerden, çocuklarının eğitiminden ve beslenmek için yiyecek temin etmekten sorumlular. Ekonominin bekçileri onlar. Ailenin bütün mal varlığı, evlerinin anahtarları sadece kadınlarda.

Khasiler ise, Hindistan'ın kuzeydoğusunda; ülkenin bir kolu olan ve Pakistan, Bhutan ve Birmanya tarafından çevrelenen Meghalaya Devleti'nde yaşıyorlar. Diğer yurttaşlarından daha farklı bir kültürleri var. Misafirperverlikleri, kibarlıkları ve iyi huylu olmalarıyla (anaerkil toplumlarda eğer ortak bir nokta varsa o da üyelerinin her birinin iyi mizaçlı oluşudur) tanımlanırlar. Onlar için bir aileyi tanımlayan şey babanın soyadı değil, annenin adıdır. Mirasçı olan sadece kadınlardır ve temel haklara sahip olan da yine onlardır.

Bu toplumda bir kız çocuğu sahibi olana dek çocuk doğurmak âdettir. Soylarını devam ettirmenin yolu budur.

Nagovisiler kadar Khasiler için de kadın vücudu, doğanın gücünün cisimleşmiş hâlidir. Yaşam böylece tekrar çoğalır. Güneş ile arzuyu, doğuranın sıcaklığıyla ve parlaklığıyla özdeşleştirirler.

Eğer bir ailenin, çocuklarının hepsini okula göndermek için yeterli kaynağı yoksa, okuma-yazma öğrenemeyecek olanlar erkek çocuklar olacaktır.

Hindistan ın kuzeydoğusundaki Meghalaya toplumu (yukarıdaki pembe yerde sanırım aynı yer için Hindistan'ın kuzeybatısında diyor??), belki de bu gezegende erkil(ne erkil?? Erkil tek başına kullanıldığında bir fizik terimidir. Bkz. Tdk) bir hareketi özgürce tanıyan tek yerdir: Synkhong Rympei Thymmai, yani Yeni Kalp Derneği. Öz ailelerinde kendilerini yabancı hisseden binden fazla üye, haklarını aramak için toplanmaya karar vermişler. Yöneticileri, anne babalarının, gururlarını kırdığını düşünen bir grup üniversiteli öğrenci. Dernek üyelerinin anlattıklarına göre bu duruma başlıca örnek ise Kızkardeşler Meclisi. Bu, kocaları evden atan bir tür aile mahkemesi ve atılan kocaların çocukları ile vedalaşmasına izin verme nezaketi bile gösterilmiyor. Evde hiç kimse erkeği gerçekten ciddiye almıyor, erkek, evin hiyerarşik anlamda en alt basamaktaki üyesi.

Yeni Kalp Derneği, erkeklerin, kendi haklarını talep edebilmeleri, refaha kavuşmaları ve üstünlüğe sahip olan kadın rakiplerinin arasında eşit düzeyde hak elde etmeleri için bu hareketle aşırı ilgilinen Katolik kilisenin tam desteğini alıyor. Tanrı'nın erkek olduğu bir din olan Hristiyanlıkta, anaerkil bir kültürün içinde bulunmak çok zor. Eğer evi yöneten kişi kadın ise, erkek olan Tanrı korkusu kimsede olmayacaktır.

Mosuolar Tibet kökenlidir. Hristiyanlıktan kısa bir zaman önce Loshui bölgesine göç etmişler. Çin'in fethinden önce, 13- yüzyılda, İmparator Kublai Kağan, bütün sefer boyunca atlarının da desteğiyle güçlenen savaşçılar olarak tanınan ve başı çeken Moğol ordusuyla bölgeye girmiş. Efsaneye göre, toprağa hiç basmadan uyuyor, yemek yiyor ve ilerliyorlarmış. Kublai, atlann yollarına devam edebilmeleri için bölgede su içebilecekleri kuyular, yeniden toparlanabilecekleri ve dinlenebilecekleri yerler ararken, aylar süren yollardan sonra bir seferliğine atlardan inilmesine izin vermiş. Gerçek bir dinlenme, sadece Moğol askerleri için değil, onların kılıçlarını sırtlarında taşıyan ve sahiplerinin yeteneklerinden tükenmiş, pek çok şeyden feragat eden hayvanlar için de gerekliymiş.

Attan indiklerinde, topraktaki köylülerle iletişim kurmak onlar için kolay olmuş. Özellikleri birbirine benzeyen Tibetlilerle Moğollar düzgün

bir şekilde iletişim sağlamışlar ve sonunda toplumun bugünkü fizyonomisini oluşturan Çinliler ortaya çıkmış.

Temel ekonomik faaliyetleri, tarlalarda yaptıkları işlerden gelen gıda. Ekip biçiyorlar ve hayvancılıkla uğraşıyorlar. Otobüsle on iki saatlik mesafede bulunan en yakın şehir merkezi olan Leijink ve diğer komşu kasabalarla ticaret yapıyorlar. İklim ise, kışın sert geçiyor ve bazı aylarda herhangi bir üretim yapmak imkânsız bir hâl alıyor. Öyle ki, kar orada yerleşim yerinin tek ev sahibi oluyor.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MOSUOLU AİLELERDEN BİRİNİN EVİNDE, açılmamış eşyalarımla, oda gibi bir yerde, divanda oturmuş kendi kendime "Beni buraya ne getirdi?" diye soruyorum. Pencere açık ve diğer pençeler gibi açık avluya bakıyor. Evin emirler yağdıran kadın reisinin sesi pencereden bana da geliyor. İsmi Yasi; rahat olduğuma inandığı anda beni orada unutuveren, oldukça genç, oldukça çekici ve oldukça enerjik bir kadın.

Bölgenin tipik evlerinden birinde misafir ediliyorum. Ev odundan yapılmış, zemin ve bir kattan ibaret. Kadın reisin oradan oraya geçiş hızı beni etkiliyor. Bir köşede oturmuş iki erkek var. Reis bir kolunu öne uzatmış şekilde, odadan çıkıp çaprazlama ilerliyor. Onlara bağırıyor. Erkekler kalkıyor ve her biri birer sepet alarak çıkıyor.

Sessizlik geri geldiğinde pencereden bakınıyorum. Kimsecikler yok. Dürüst olmak gerekirse beni endişelendiren tek şey kadın reisin ortalıkta görünmesi. Avluya çıkıp etrafa bakınıyorum. Dış duvarları boyamak için seçtikleri renkler kırmızı, mavi ve sarı. Tavanlar hep aynı şekilde, yukarıya doğru kıvrık ve uçları sivri. Türk terliklerine benziyorlar. Sokağa açılan büyük kapı ise evin genel girişi. Sepetleri taşıyan iki erkek, başları önde o kapıdan çıkmışlardı.

"Geleneksel ev" dedikleri, en eski saçağa doğru gidiyorum. Geniş bir salonun ortasında, yerde her daim odun yakıyorlar. Bütün Mosuo evlerinde olduğu gibi, ocağın olduğu yer en önemli bölüm oluyor.

Ateşin etrafında bulunan duvarların is lekesi olduğunu görüyorum. Tavanda, artık dumanın gidiş yolu olmuş, parmak ölçüsünde yarıklar var.

Sıcaklığın iyice sağlamlaştığı yer. Burada kocaman demirden tencerelerle yemek yapılıyor ve yemek de yine burada yeniyor. Bir tarafa, geniş bir masanın üstüne, yemek yemek için tabak çanakları yerleştirmişler. Çapraz kirişlere, bütün bütün jambon parçalarını kancalarla tutturarak asmışlar. Ateşin yanında ise, yani ayrıcalıklı bölümde, koyun postuyla kaplanmış iki ranza var. Diğer ranzalardan daha yumuşak görünüyorlar ve akşamları onlarda evin yaşlı kadınları uyuyor. Koyu renkte bir mobilyanın üstünde, duaları kabul etmeye hazır ve etrafı ona sunulan adaklarla çevrili bir Buda heykelciği duruyor. Salonun aynı zamanda mutfak, yemek odası, mihrap ya da yatak odası olarak kullanıldığına dikkat ediyorum. Günlük yaşamlarının büyük bir bölümünü geçirdikleri salon aynı zamanda toplanma ve gelen misafirlere bir fincan yağ çayı ikram etme yerleri de oluyor.

Anaerkil toplumda, kadınların elindeki güç yoğunluğunun toprak noktasında, yanan ateşin sürdürülmesinin sorumluluğu bulunur ve bu paylaşılmaz. Yani evin ateşinin hiçbir zaman sönmemesinin sorumluluğu kadındadır.

Odadan çıkıp, ailenin yetişkin kadınlarının odalarının bulunduğu ve Mosuoların aşk hayatlarının geçtiği karşı saçaklara gitmek için avludan tekrar geçiyorum. Erginliğe ulaşmış kadınlar için bu yerler çok özel. Erginliğe geçiş olan Başlangıç Töreni yapıldıktan sonra, bölgedeki her kadın özel odasına sahip oluyor. Bu, kadınları erkeklerden ayıran önemli bir fark. Erkekler ortak kullanımlı odalarda anneleri ile beraber yaşıyorlar.

Bunun aksine kadınlara özel yerler veriliyor. Yalnız kalıp, mahremiyetlerini yaşadıkları yerler. O yerlere, kadınların hazır oldukları zamanlarda sadece istedikleri erkekler girebiliyor.

Odanın kapısında tahtadan bir askı var. Oraya o gece kendilerini ziyaret etmesi için seçtikleri erkeğin şapkasını asıyorlar. Kapıda asılı duran şapka başka birisinin gelip şansını denememesi için ve kadının meşgul olduğunu, rahatsız edilmek istemediğini göstermek için bir işaret.

Bu aşk bağına ya da aşk birliğine “axia” veya “yürüyen evlilik” diyorlar. Yürüyen evlilik Batı’da bilinen evliliğe biraz olsun benziyor. Herkes kendi evinde yaşıyor. Akşamları erkek, randevu veren kadını

odasında ziyaret ediyor. “Xia” sevgililer anlamına geliyor ve bu durumda “a” ön eki de mahremiyeti anlatıyor.

Dikkatli ve sır gibi saklanarak yürütülen bu ziyaretlerin gizli olması ise olağan bir durum. Ailelerin haberdar olmasını önlemek gerekiyor. Ailenin erkek kolunun, hiçbir koşulda, mülkün sahibi olan kadınların seks hayatına dair en ufak bir ima, belirti ya da referansta bulunmaması gerekiyor. Bu yüzden ziyaretler ihtiyatlı bir şekilde, büyükler derin uykuya geçtiklerinde, geç saatlerde gerçekleşiyor.

Uyumadan önce ne vakit yürümeye gitsem, akşam yemeğinden sonra dışarı çıkan ve gece yarısına kadar göl kıyısında toplanan erkek arkadaş gruplarıyla karşılaşıyorum. Bu saatler sevgililerini arama saatleri. Dikkat çekmemek için kapıyı yavaşça tıklatıyorlar, çatıya veya pencerelere ufacık taşlar atıyorlar. Kadın her zaman kabul eden durumunda. Erkek kadının evine gitmeli. Bunun aksi tabu sayılıyor.

Bu tür ilişkiler yaşamanın hiçbir bağlayıcı yanı yok. Ziyaret gece bitmedikçe bitmiyor ve bu ziyaret birbirlerini tekrar görecekleri anlamına gelmiyor. Buluşmalar önceden ayarlanmadıysa sadece erkek kimi arayacağını biliyor. Buluşma odasında bekleyen kadın da kapısını o erkeklerden hangisinin tıklatacağını biliyor.

Diğer kasabalardan misafir olarak gelmiş erkekler de Mosuolu kadınlarla axia ilişkisi yaşayabiliyorlar. Ama kadınlar girişte bu misafirlerin hoş davranıp davranmadıklarını veya kendilerine kırıcı sözler edip etmediklerini değerlendiriyorlar.

Misafirler uzaktan geliyorlarsa, kadın, güzelliğinin bu kadar çok yayılmış olmasından gurur duyuyor. Bu, karakterli, güçlü, ve dominant kadınların toplumu. Ama çekici olmak, baştan çıkartıcı olma kabiliyetini sürdürmek ve ataerkil toplumlarda olduğu gibi güzel olarak değerlendirilmek burada da önemli.

Kadınlar her zaman özel bir ayrıcalığa sahip. Tercihlerini yaptıklarında kapıyı kapatıyorlar.

Odama geri dönüyorum. Evin reisi ana kapıdan sokağa çıkıyor. Kalçasında şıngırdayan anahtar demetinin sesi en son gideni anlatıyor. Yeniden divana oturuyorum ve bir noktada artık bavulumu açmam

gerektiğinin farkına varıyorum. Penceremden, o odalardan birinde oturan, aynanın karşısında saçını tarayan genç bir kız görüyorum. Saçı siyah ve tarağın sapı gümüşten. Saçım tararken annesinin, belki anneannesinin yaptığı mimiklerin aynısını yaptığını biliyorum. Sanki ayna ile gizli bir ortaklıkları varmış gibi, kadın onun karşısında sessizce, rituel bir ayinle, güzelleşmek için ısrar ediyor.

Sandalyelerin birinin üstünde bir başlık duruyor. Genç kız başlığı alıp, onu mükemmel bir şekilde süsleyen üç sırayı düzeltiyor. Her iki eliyle tutarak birden kaldırıyor ve yerleştirmek için başının hizasına götürüyor. Takma saçın siyah iplikleri, siyah saçını daha da koyulaştırıyor. Sonunda saçını üç parçaya ayırıp örmeye başlıyor. Ama örmeye başlamadan önce tarağı eteğinin üstüne bırakıyor ve pencereden gölü seyrediyor. Gözlerini kapatıp omuzlarını gevşetiyor. Bu genç kızın adını kısa bir süre sonra öğrenecektim; Lie Jien. Ve beklentileri olan, yirmi yaşında genç bir kız olduğunu da öğrenecektim. Sakin görünüyor ama az sonra bir daha aynaya bakmayacağına karar vererek beklemeye başlayacak. Zaman artık onun ellerinde olmayacak. Ona sadece pencereden gölgelere bakmak ve kendi kendine aşkının gelip gelmeyeceğini sormak kalacak. Erkek bunu bilmese bile o bir erkeğin merhametine kalacak.

Bu yüzden, eteğine bıraktığı tarağını tekrar alıyor. Bu yüzden, başlığını çözüp çıkarıyor ve sandalyenin üzerine koyuyor. Bunları geciktirerek yapıyor. Yeniden düzenlemek biraz daha uzun sürer, geciktirir ve bekleyeceği sürenin daha kolay geçmesini sağlar.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İLK GÜNLER ÇEVREYİ DOLAŞTIM. Ana cadde, gölü çevreleyen karanın kemeriydi. İki ya da üç sıra evler ve sonra ekip biçmek için tarlalar. Daha ileride ise dağlar var. Uç kısımda ovanın girişi ve iskele bulunmakta. Yerleşim yerinin ortasıyla gölün karşısına denk gelen yerde, Çin sağlık merkezi ve üç dört iş merkezi bulunuyor. Birkaç kilometre ileride Mosuo'nun diğer kasabaları ve öbür kıyıda da başka kasabalar var. Göl uçsuz bucaksız. İçindeki birkaç adacık havada sis olmadığı zamanlarda görülebiliyor. Bir de manastır var. Evlerin ağıllarından kolayca kaçabilen

atlar, keçiler ve tavuklar dolaşıyor. Bütün yapılar tahtadan. Kışın bolca yağan kar, bölgenin tek renkli coğrafi üniforması oluyor.

Ana caddeye çıkıyorum. İlgimi çok fazla çeken çiftlikleri görüyorum ve çok sayıdaki komşuları selamlayıp gülümsemeye çalışıyorum. Su, batarya ve mum alabileceğim bir yer arıyorum. Vadide en hareketli olan sektörlerin hangileri olduğunu anlamaya çalışıyorum. Bana merakla bakan yüzleri kaydetmeye, onları selamladığım zaman gülen gençleri hatırlamaya ve misafirperverlik gösterenleri tekrardan tanımaya çalışıyorum.

Gülünç bir hâlde olduğumun farkındayım ama civardaki insanlara görünmem gerekiyor. Eğer buralardan dikkatsizce geçersem iyi ilişkiler kurma olasılığım zayıflar. Tüm dürüstlüğümle itiraf ediyorum; kendimi Batılı hissediyorum. Lugu'nun kıyısında bir yabancının, çok yabancı birisinin sesi olmam da benim için çok zor. Bazılarının beni benzerleri ile tanıştırma istekleri olması ve birilerini tanımama izin verilmesi benim için bir iyilik. Bu yüzden Lei'den yalnız gezmem için beni bırakmasını istedim. Dorje bile beni çok merak etmedi; Tibetli, dinleneceği zaman bunu açıkça ifade ediyordu.

Böylece ilk gün, tam da tesadüfi sayılamayacak bir şekilde, Sanslıie'yi tanıdım. Sanshie, ilgimi çeken yan çiftlikte yaşıyordu ve beni kapıdan geçerken görünce bir mimik hareketi ile onu izlememi istedi. Lei odasını düzeltiyordu ve onun varlığı olmadan Sanshie ile benim birbirimizi anlayabilmiş olmamızın bir yolu yoktu. Onu takip ettim, evine girdim ve ilk yağ çayımı onunla içtim.

Komşum elli iki yaşında, yuvarlak yüzlü ve uzun etekli bir kadın. Sabah çok erken saatlerde kalkıp müthiş bir enerji ile hayata başlayan insanlara benziyor. O kadın benim için Mosuolar arasında geçirdiğim zaman boyunca önemli bir anahtar oldu ve onu tanıdığımda bana ne dediğini anlamamış olsam bile, ne kadar sosyal olduğunu göstermişti.

Loshui'de kaldığım süre boyunca onu ziyaret etmediğim bir tek gün bile olmadı ama ilk zamanlarda kibarca ve hızlıca nasıl vedalaşacağımı bilmiyordum; bu yüzden elimden gelenin en iyisini yapıp, Japon usûlü, vücudumu birkaç kez öne doğru eğip kaldırdım.

Ana caddeden yürürken, batı fantezisini destekleyecek, bu toplumun anaerkil bir toplum olduğunu gösterecek hiçbir şeye denk gelmiyorum. Bazıları rollerin tersine döndüğü bir aile yapısı hayal ediyordur. Ataerkil toplumdan yola çıkarak düşünürsek, evet, böyle bir şey hayal edebiliriz; ev işleriyle ilgilenen, bulaşık yıkayan ve hep uyumakta geciken bebekleri sallayarak zaman geçiren erkekler.

Bu çerçeveden bakınca, kadınlar sigara içmek ya da kadınsal şeyleri konuşmak için toplanabilirler. Onlardan birisi, aceleyle akşam yemeği hazırlamak için önlerinden geçen erkek komşusunun atletik vücudunu pek de kibar olmayan bir dille tarif edebilir. Ya da bir erkek, başı önde, kadın ev sahibinin yanına yaklaşabilir. Kadın ev reisi, alıkonulmaktan canı sıkkın bir şekilde ve meydan okuyan bir ses tonuyla ona, kadına nasıl davranacağını öğrenip öğrenmediğini sorabilir çünkü apaçık görülüyordur ki öğrenmemiştir, henüz değil. Sonra ertesi gün aynı saatte, erkeğe, bazı şeyleri düzeltmek için gelirken bir hediye almasını hatırlatarak buluşmak üzere anlaşırlar. Bu toplumda ilk önce cinsel özgürlük gelebilir ve geceleri ana tanrıçaya tapınıp, kadın rahibelerin onları bir arada tutan devletin devamlı olması dileğini ayinlerinde dile getirdikleri dualarından sonra, kutlamalar ay ışığında, patlıcan tarlası vücutlarında devam eder. Trans boyunca kadınlar var olmayı bırakabilir ve onlardan bazıları, bitmiş bir hâlde ağaçların arasında saklanan zayıf genç adama acımasızca saldırabilirler. Seksi bir anaerkil toplum şekillendirmekten bıktım. Kadınlar hakkında başka bir erkeksi acaip fantazi de bu olur.

Dişilik erkek için anlaşılmaz olabiliyor ve anlamaya çalışmak da bu tip sanılar ortaya çıkarıyor. Bir kadının nasıl düşündüğünü anlamaya çalışmak belki de onlardan birini yakınımızda istememizin nedenlerinden biridir.

Hint alt kıtasında, kafa avcıları parayla komşu kasabaların kadınlarını avlayıp dişi ruhun özünü bulmak için ganimetleri incelerken, aynı sırada, Avrupa'da doğan psikanalist, kanepede yatan binlerce bireye, "Bir kadın ne ister?" diye soruyordu. Az da olsa tanıma merakı, hareket hâlinde bir bilmece.

BEŞİNCİ BÖLÜM

MOSUOLU BİR KADIN GÖLDE ÇAMAŞIR YIKIYOR. Göle, küçük bir dalgakıran gibi, suya birkaç metre nüfuz eden bir tahta levha yerleştirmişler. Böylece ıslanmadan, çömelerek, gölün kendilerine özel bölümünde çamaşırlarını sabunluyorlar, yıkıyorlar ve duruluyorlar. Ana caddeden, çamaşır yıkayan kadına doğru yaklaşan komşusunu görüyorum.

Gölde gömleğini yıkıyor olan kadının ismi Tsie ve az önce onun yanına gelen de benim arkadaşım Sanshie. Sanshie her zaman sepet dolusu çamaşırla diğer kadınları bulmak için göl kıyısında gezinir. Gömleklerin boyun ve kollarını ovmak ve kasabadan yeni haberleri anlatmak için tahta levhanın etrafına yerleşirler. Ödevlerini memnun bir şekilde bitirirken, sadece çamaşırları yıkamış olmaktan değil, aynı zamanda yaptıkları işi bölme ihtiyacı duymadan bir saat boyunca sohbet etmiş olmaktan da hoşnut olurlar. Komşular arasındaki sohbet genelde otuzlu ve kırklı yaşlar arasında geçen, eski tanıdıklardan, daha önce yarım bıraktıkları günlük dokuma sohbetlerinden ve kendi aralarındaki daha yakın sohbetlerden oluşur.

Sanshie, Tsie’nin arkadaşı. O gün çamaşırlarını hazırladı ve Tsie’nin gelip kalın tahtaya yerleştiğini görene kadar bekledi. Sonra da, her öğleden sonra yaptığı gibi, sepetini alıp yanına gitti.

Bazen onu, arkadaşı Tsie’nin kötü talihine ağlanıp sızlanırken duyuyorum.

Bana acıyla, “Sadece erkek çocukları var,” diyor. Bir bardak çay daha ikram ettikten sonra, konuşmaya devam ediyor ve kendisinin, soyunu devam ettirecek üç kadın doğurduğu için şanslı sayılacağını söylüyor.

Tsie’nin tek şanssızlığı bütün çocuklarının erkek olması değildi; kız kardeşi de yoktu. Ayrıca Sanshie gibi Tsie de doğurulabilecek çocuk limitini üç çocuk doğurarak ayrıcalıklı bir şekilde doldurmuştu.

Çin’de doğum kontrolü oldukça sıkıdır. Yiyecek herkese yetmelidir ve eğer nüfus azalmazsa açlık kapıda hazır bekliyordur. Dikkatli olunmazsa açlığın bu korkunç ziyaretinden kaçılamayabilir. Hükümet sadece bir çocuğa izin verir. Çiftler ikinci bir çocuk yaparlarsa işten kovulmak, sosyal yardımlardan mahrum bırakılmak veya sokakta kalmak gibi bir cezalarla karşı karşıya kalabilirler.

Tsie ve Sanshie aynı yaştaydılar ama Tsie daha büyük görünüyordu. O bölgede üç erkek çocukla yalnız olmak birini tüketebilecek bir durumdu. Erkek çocuklar zamanı geldiğinde rahat bir ev kurabilecek olsalar bile, eğer o evde bir kadın yoksa bu dehşetli bir hâl alırdı.

Sanshie’nin ailesinde ise tam tersi, ailede erkek yok. Sanshie’nin ne erkek çocukları ne de erkek kardeşi var. Ama böyle olması bir düş kırıklığı yaşatmıyor. Evleri daha da büyüsün diye ağır işler yapan, küçüklüklerinden beri komuta eden üç muhteşem kız çocuğu doğurmuş. Toprak işlerinden de güzel sonuçlar alıyorlar ama odun taşımak, çimento torbalannnı yüklenmek, zemini parlatmak, çatının kiremitlerini onarmak gibi gerçekten ağır olan işler için erkek işçiler çağırıyorlar. Onlar güçlü kadınlar; omuzlarında kendilerinden iki kat daha büyük odun sepeti ile kilometrelerce yürüyebiliyorlar. Ama ev inşaatı onlar için fazla ağır dolayısıyla bu işi erkekler yaparlar.

Sanshie’nin kızı on üç yaşını doldurdu ve yetişkin yaşama geçmesi için artık bir tören yapılmalı. Bunun için ise, ona aile mülkiyeti içinde bir ev inşa etmek lazım. Kendine özel, mahrem alanı olan, kadın yeri olmalı. Erkeklerin asla elde edemeyeceği bir kadın ayrıcalığı.

Sanshie inşaatta yardımcı olsun diye Tsie’nin erkek çocuklarından biriyle para karşılığı anlaşacak. Bu anlaşma Tsie için gayet uygun.

Tsie, artık yetişkin olacak kızı için mahremiyetini yaşayacağı bir yeri olsun diye plan yaptığından bahseden Sanshie ile güzel anlar paylaşmaktan memnun olarak sohbete başlıyor. Birden sadede geliyor. Bir an önce işe başlamak için ücreti konuşuyorlar.

***

Birkaç gün sonra, kaldığım evin kadın reisi Yasi ile gerçekleştirmek istediğim görüşme için yaptığım girişim yine başarısızlıkla sonuçlanıyor. Her zaman bir karmaşıklık çıkıyor. Bugün olan ise, onun başka bir kasabaya gitmek zorunda oluşu; bu yüzden de benimle ilgilenemeyecek. Bu sabahım boş kaldı ve ne zaman yapacak bir işim olmasa Sanshie’nin evine ziyarete gidiyorum.

Tsie’nin oğlu ile beraber iki erkek daha inşaatta çalışıyor. Sanshie’nin ne istediği çok net görülüyor. Avlunun ortasında durmuş, ellerini beline

koymuş, canlı bir sesle anlatıyor. Şimdi boş olan yere, ilk kardan önce istenilen ev yapılmış olacak ve Sanshie, verdikleri bu sözün gerçekleşmesi için, denetlemenin önemli olduğunu çok iyi biliyor.

Tahtadan yapı iskelelerinde çalışanlardan biri Tsie'nin oğlu; Han Tsie. Han onun adı ve Tsie de annesinin soyadı. Han Tsie, pencere karşısında saçını tarayan genç kız Lie Jien'e âşık.

İlk iş günü bittikten sonra, Sanshie, baş başa konuşmak için Han Tsie'yi çağırıyor. Han Tsie onu duyar duymaz hemen aşağı iniyor. Kadın reis onu evin ana salonuna davet ediyor ve Han da onu takip ediyor. Ben de, Sanshie bana bölgenin en büyük yetkilisi ile buluşmamda yardım etmeye söz vermiş olduğu için ve bugünkü görüşmemi yapamamış olduğumdan, Sanshie'nin evinde, ana salonda, dördüncü yağ çayımı içerek bekliyorum.

Han Tsie başını eğip ana kapıdan giriyor. Kapıdan girenleri boyun eğmeye mecbur kılan bir detay olarak, bütün yerleşim yerlerinde kapılar alçak. Bu, aile tarafından konmuş kaçınılmaz bir saygı işareti.

Han Tsie oturuyor ve ona bir tabak ay çekirdeği ile bir fincan çay ikram ediyorlar. Sanshie, bana da tekrardan teklif etme girişimi ile, elinde dumanı tüten fincanla bana doğru geliyor. Neyse ki, eğitimli, gönüllü ve hazır bir Batılı için, artık onu gücendirmeden, bugün içtiğim çayın yeterince fazla olduğunu söyleyebilecek kadar güven oluştu aramızda.

Kadın reis, genç Han Tsie'ye annesini soruyor. O da annesinin biber mahsullerini topladığını söyleyerek yanıtlıyor. Tabi ki Sanshie'nin, arkadaşı Tsie'nin hayatına dair, kendi öz oğlu olan Han'dan bile çok daha fazlasını bildiğini söylemeye gerek yok. Ama Sanshie, asıl önemli konuya geçmeden önce konuşmasına kibarlık cümleleri ile başlama ihtiyacı duyuyor. “Söyle bana, ziyaret ettiğin bir kadın var mı?”

Han kafasını eğerek gülümsüyor. Saklamak istese bile, sadece Lie Jien'i düşündüğü apaçık. O, genç kızın tutsağı. Sanshie cevap vermesine zaman tanımadan devam ediyor. “Eğer kimse yoksa senin için düşündüğüm birisi var. Kimden bahsettiğimi biliyor musun? Tanımaya değer.”

Bu tür cümleleri daha önceden de duymuştum. Sanshie'yle tanıştığımızda bana da söylediği cümlelerden biriydi bu ve birbirimizi anlayabilmiştik. Nasıl yapıyor bilmiyorum ama her zaman tanıştırmak

istediği birileri oluyor. Çok hoşuna gidiyor genç çocukları beraber, kol kola görmek. Gölün kıyısında onları birlikte yürürken görmekten hoşlanıyor ya da akşam karanlığında yaptıkları gezintilerden.

Han Tsie sessizliğini bozmuyor ve Sanshie gülümsemeyi elden bırakmazsızın ona bir demet para veriyor. Bu, Tsie ile anlaştıkları işin ücreti. Kasabadaki bütün işlerde olduğu gibi dinlenme günü yok. Bu nedenle ertesi gün görüşmek üzere ayrılıyorlar.

Han Tsie çalışmasından aldığı parayla annesinin evine gidiyor. Yirmi sekiz yaşında ve kardeşleri arasında en uzunu o. Yoğun sarı renkli bir gömlek, dar hatları olan kenarlı bir şapka ve kanvas pantolonunun üzerine geçirdiği deri çizmeler giymiş. Sanshie'den aldığı parayı, oradaki bütün erkeklerin yaptığı gibi, annesine teslim edecek.

Ama bu durumda Han'ın biraz paraya ihtiyacı var. Dans gecesi için bir şeyler satın almak istiyor. Eğer şansı yaver giderse ve genç kız da kabul ederse, boş elle gitmek istemeyeceği bir randevusu olacak. Bir hediye, Lie Jien'in gülümsemesini sağlayacak ve odasına girişi de kolaylaştıracak. Lie Jien'e bunu alabilmesi için de biraz paraya ihtiyacı var. Peki böyle durumlarda o toplumdaki erkekler ne yapıyorlar?

Annelerinden para istiyorlar.

ALTINCI BÖLÜM

"BİZİ ÖĞLE YEMEĞİNE DAVET EDİYOR," diye tercüme etti Lei. Bana bu kibar teklifi yapan, sadece selâmlaştığımız, Ma La Tsu.

"Büyük bir zevkle," deyip, Lei'den de bu şekilde cevaplamasını istiyorum.

"Ben de öyle söylemiştim." Lei beni artık ne cevap vereceğimi bilecek kadar tanıyor.

Bölgenin ana caddesindeki bakkaldan su satın alıyorum. Burası, yoldan geçenlere geçiş yolu açmak için duvarlarından birini yıktıkları bir yatak odası. Çok az şey bulunuyor: Sigara, birkaç pazar malzemesi, çay ve su.

Ma La Tsu, bölgeye özel bir baharat bulmaya gelmiş. Ara sıra iskelede gördüğüm kadınlardan biri ve kırklı yaşlarda, zayıfça bir kadın. Ilava

karardığında fotoğraf makinemle iskeleye gitmek bende alışkanlık oldu. İskele aynı zamanda iş bitiminde sohbet etmek isteyenlerin buluşma noktası. Tabii randevu vermek için de iyi bir yer.

Ma La Tsu’yu hiçbir zaman geleneksel, şatafatlı giysiler içinde görmedim. Mao usûlü alçaktan toplanmış bone gibi saçlarla, gri pantolondan bir iş giysisi ve ceket giyiyor.

Ma La Tsu, Tsu ailesinin kadın reisi. Üç kızı var ve ailesi çok kalabalık değil. Toplam on iki kişiler.

Mosuolarda “aile”, aralarında doğrudan kan bağı olanlar ve aynı mülkten gelenlerden yani aynı klanın mensuplarından oluşur. Temel kişi evin kadın reisidir. Onunla birlikte aynı evde kendi çocukları, annesi ve annenin hem erkek hem de kız kardeşleri yaşar. Kız kardeşlerinin çocukları ve torunlar da bu grubun birer parçasıdır. Kocalar yoktur. Kadın reis ile doğrudan kan bağı olmayan erkekler başka bir eve aittirler ve başka çatı altında uyurlar. Bu ise, buralarda tanınmayan veya daha iyi bir ifade ile başka eve ait olarak değerlendirilen babaların ve dedelerin yokluğunu tamamen açıklıyor. Aynı evde yaşayan erkekler sadece kardeşler, dayılar ve çocuklardır. Batılı bir aile için böylesi çok farklı ama bu o kadar ciddiye alınıyor ki ve öylesine tutucular ki, baba, anne ve çocuklardan oluşan resmi aile fikri büyük sorun olarak görülüyor. Belki gelecek zamanlarda şöyle bir kavram oluşabilir: İki veya ikiden fazla aynı fikirde olan insan ailedir. Burada bir de, iki veya ikiden fazla kişiden oluşan ailenin fertleri için yasak olan bir şey var: Akraba ile zina.

Mosuolar arasında kolayca tanınan akrabalar için bu yasak katı bir şekilde uygulanıyor.

Eğer iyi bir bağ kurmak istiyorsam kurallara dikkat etmeliyim. Tek sorun, o kuralların neler olduğunu bilmiyor olmam. Topluluklar, özgür ve egzotik görünüyor olmalarına rağmen, maçlarına fazlaca duyarlı olma eğilimindeler ve misafirden gelen şeylere çok özel önem veriyorlar. Aynı çatıyı, hikâyelerini ve yemeklerini paylaştıkları, hediyelerle gelen bir yabancı, sadece boş eller ve sorularla gelen bir yabancıdan daha iyi görünüyor.

Hediye olarak ne götüreceğimi düşündüğüm zaman Çin'in, dünyanın en büyük hediyelik eşya üreten ülkesi olduğunu fark etmiştim. Dolayısıyla bununla yarışmak zordu ve denemek şaşırtıcı olurdu. Ayrıca alacağım hediyelerin kendi vatanımı ifade eden şeyler olması daha iyi olabilirdi. Onlar bana kendi topraklarını anlatacaklardı ve ben de hediyemle aynı şeyi yapmalıydım. Bu da diyaloğu kolaylaştıracak, daha açık bir iletişime izin verecek ve belki de gözlemimin amacının ne olduğunu unutturabilecekti.

En iyisi her durum için ayrı bir hediye almaktı. Sayısız görüşme yapacağımı umduğumdan, götüreceğim hediyelerin ağırlığına ve sırt çantamda ne kadar yer kaplayacağına da dikkat etmeliydim.

Hediyelik eşya bakmak için La Boca mahallesine gitmeyi düşündüm; Buenos Aires şehrinin güneyinde, limanı olan ve alışveriş yapmak için iyi bir yer. Oraya gittim. Seli önlemek için yapılmış yüksek kaldırımlı sokaklarda yürürken dükkânlarda kartpostallar, armalı tahta süsler, obelisk anahtarlıklar ve yeşil fenerlere uzanmış şirin oymalar bulacağımı biliyordum. Bir süre sokakta yürümek ve dükkânlara girip çıkmak, kendi şehrinde turist olmaya dair aşağı yukarı bir fikir veriyordu; tango dansçıları, desenli heybeler, boyun için fularlar ve Buenos Aireslinin üniforması olan “funyi”ler (geleneksel şapkalar).

Kendi kendime, “Tango. Neden olmasın?” dedim. Valizde yer kaplamayacaktı, oldukça yerliydi ve bende hatıralar, milongalar bitmediği sürece, kim ne kadar isterse istesin öğretebilirdim. Kolayca mırıldanabilecek ve çabucak bulaşacak, halk ezgili temaların olduğu geleneksel müzikleri bulmak için tekrar dükkânlara döndüm. Sadece tek bir detayı çözmek kalmıştı; dans etmeyi öğrenmek.

Farkındaydım, ritim hiçbir zaman benim kabiliyetlerimden biri olmamıştı. Rio de la Plata'nın dansçılarının tipik stili gibi, Çin'in güneydoğusundaki insanların da benim beceriksizliğimi alacaklarına inanıyordum.

Bu durumu çözmeye mecbur olduğumdan bir arayışa başladım. İlanın ellerime gelmesi çok gecikmedi: *LA VIRUTA: Salı, Çarşamba ve Cumartesi, tango okulu, her seviyede.*

Ermeni bir restaurantın alt katı dans okulu olarak kullanılıyordu. Sıkı sıkıya siyahlar giyinmiş altı çift öğretmen, yanlara yığdıkları masaların olduğu kocaman bir salonda yüzlerce öğrenciye ders veriyorlardı.

Başlangıç seviyesi. Erkekler olarak yeri cilalamak için hazır olduğumuzu gösteriyorduk ve kadınlar vücutlarına yapışan pantolonlarla ya da cömert dekolteleriyle kışkırtmaya hazırlardı.

Asla başlangıç seviyesini geçemedim ama her seferinde de bir üste sızıyordum; sekizin uygulandığı yere, piste.

Kadın adımlarını öğrenmek istememin nedenini açıklamak can sıkıcıydı ama eğer Çin'de kadınlara tangoyu öğretmek istiyorsam öğrenmeliydim kadın adımlarını, başka şansım yoktu.

Bir cumartesi akşamı, esmer, benden uzun boylu ve basit adımları beraber çalıştığım dans eşimin direkt sorusu ile sarsıldım.

"Peki siz neden tango öğrenmeye geliyorsunuz?"

Ona Çin'e seyahat edeceğimi, bir anaerkil topluluğun arasında bulunacağımı ve onlarla yakınlaşmak için kendi kültürümüzden bir şeyler vermek istediğimi açıklamayı düşündüm. Üstelik tango, erkek tarafından baskın stili olan bir danstı ve benim amacım rollerin tersine olduğu o yapıda bu oyunu ortaya koyarak, vücutlarını bu rol değişikliğine nasıl uyduracaklarını görmekti.

"Bilmem ki, artık moda değil mi?" diye cevapladım.

Tangoda erkek kadını taşımak zorundadır ve kadın kendini taşınmaya bırakmalıdır. Oyunu, emin adımlarla ve sağlam bir şekilde, eşinin sırtındaki kendinden emin eliyle erkek yönetir. Mosuoların, dişi olan eşine hükmeden erkek dansçıyı nasıl yaratacaklarını merakla görmek istiyordum. Özellikle bu eş, kadın reis olduğunda...

Ma La Tsu'nun evine girerken herkes gibi kafamı eğmek zorundayım. Kapı alçak olduğundan insanı bu jesti yapmaya zorluyor. Sırt çantamda yolculuk öncesi aldığım hediyeler var. Kendi kendime "Yetecek mi acaba?" diye soruyorum. Ma La Tsu beni geçmem için davet ediyor ve ateşe yakın bir yer gösteriyor. Alçak bir ranzaya oturuyorum. Ateşin üzerine dayalı

demir bir soba var ve tüten bir tencere. Kenarda genç bir kadın yemeği hazırlıyor.

Önce kulakları tırmalayıcı bir sesle şarkı, sonra da ev sahibesinin arkadaşı içeri giriyor. Kucaklaşıyorlar ve Ma La Tsu ona benim hakkımda bir şeyler söylüyor. Beyaz bir adamın o bölgede olması başlı başına bir olay. Onu yemeğe davet etmek ise onlar için kibarlık. Yeni gelen gülümsüyor ve beni selamlıyor.

“Uzun zamandır mı tanışıyorlar?”

“Evet.” Birbirlerine bakıyorlar. “Çok uzun zaman olmuş, üstelik aileden sayılan bir arkadaş. Her gün görüşüyoruz ve bu toplantıyı kaçırmasını istemiyordum. Her zaman öğle yemeğine yabancı konuklarımız olmaz.”

Birbirlerine bakış şekillerine şaşırıyorum. Bölgede dokunuşlarını ayarlayarak, beraber olmaktan hoşlanan, el ele yürüyen kadın grupları görüyorum. Beraber olduklarında aralarında gerçekleşen keskin şakalaşmalar dikkat çekiyor. Anaerkil toplumlarda kadınlar arasındaki arkadaşlık, varlığını, uzun zamanlar boyunca ve çok yaygın bir şekilde sürdürerek bugünlere kadar gelmiş gibi. Hiçbir zaman birinin diğeri hakkında kötü söz söylediğini duymadım. Bunun yanında erkekler konusunda aralarında rekabet bulunduğuna işaret edebilecek bir sohbetlerine de denk gelmedim.

Ma La Tsu ay çekirdeği tohumları ve alkol içerdiğini düşündüğüm bir bardak içecek ile yaklaşıyor. Diz çöküyor ve bana yakın olan masanın üzerine bırakıyor.

“Zulima,” diyor.

Zulima; yumuşak, sarımtrak renkli ve tadı tatlıya dönük. Onlar tarafından o bölgenin özelinde hazırlanan bir içecek.

İki erkek giriyor ve beni baş hareketi ile selamlıyorlar. Aynı şekilde ben de onları selamlıyorum. Otuz ila kırk yaşları arasında olmalılar; çalışma pantolonları, geniş kemerler ve gömlek var üzerlerinde. Genç olanı kollarında bir buçuk, en fazla iki yaşında olan bir bebek taşıyor. Kız kardeşinin çocuğu; gerekenden daha fazla sarınmış, yuvarlak yüzlü bir bebek. Kıçını açıkta bırakan pantolonunun, arkadan açık olduğunu fark

ediyorum. Bu, buradaki topluma özel bir gelenek değil. Erkek çocuklar kundak bezini artık kullanmayacak yaşa geldiklerinde bütün Çin'de sık sık görülüyor. Çocuklarda bunun böyle olması gerekiyor çünkü yetişkin Çinliler her zaman arkası kapalı pantolon giyiyorlar.

Ma La Tsu'nun bir hareketi üzerine, onlardan birisi Ma La Tsu'yu bitişik odaya kadar takip ediyor. Beni de oraya geçmem için davet ettikleri yer bir tür kiler. Tahta rafların üzerine, Mosuo tarzında hazırlanmış, “zhubiaorou” adı verilen, altı veya yedi tane kurumuş domuz yerleştirilmiş. Bunu hazırlamak için hayvanı kurban edip iç organlarını çıkartıyorlar, kemiklerini alıyorlar ve soğan, sarmısak, tuz ve zencefil ile başka baharatlar da koyarak dolduruyorlar. Sonra da dikip, çökmesi ve soğuk, doğal bir şekilde kuruması için domuzu nemsiz bir yere koyuyorlar. On yıllığına. Yeme vakti geldiğinde önce bıçakla kazıyorlar, sonra da sıcak su ile yıkıyorlar.

Ma La Tsu'nun erkek kardeşi bir zhubiaorou alıyor ve benden domuzu indirmek için yardım istiyor. Göründüğünden daha ağır. Hayvanı yere dayıyor ve servis etmeden önce kaynatmak için dilimler hâlinde kesiyor.

Misafirler geldiğinde onlara zhubiaorou ikram etmek misafirperverlik. Bana tabakta, on yıllık ölü domuzdan beş saf, yağlı parça veriyorlar. Onu yiyeceğim, karar böyle. Gereğince minnettarlık gösterebilmek için akıcı bir şekilde Çince konuşamamanın pişmanlığını yaşadığım an, bu an.

Evde çalışan erkekler görmeyi umut ediyorum; en azından bulaşık yıkayan. Ama sofra ile üç kadın ilgileniyor. Ellerinde servis tabakları taşıyorlar ve ikramda bulunmak için bakışlarını gezdiriyorlar. Bunlar olurken erkekler yemek yiyorlar ve ateşe fazla yaklaşmasın diye çocukla ilgileniyorlar.

Ma La Tsu'ya soruyorum:

“Ev işleri nasıl paylaşılıyor?”

“Paylaşılmıyor. Kadınlar, bizler, sorumlu olduğumuz bütün ev işlerini yapıyoruz. Böyle olmasını tercih ediyoruz. Bu şekilde ev işleri daha iyi ve daha çabuk yapılıyor.”

Bunun tek neden olmadığından kuşkulanıyorum; sadece pratiklik meselesi değildir. Servis tabakları ile yaklaştıkları esnada ve bana ikramda bulunduklarında, bardağımın dolu olup olmadığına baktıklarında, benimle ilgilendiklerini hissediyorum. Bu, emir verilerek yapılan iş yerlerinde süregelenden farklı bir davranış. Yemek saatinde kadın erkeğe hizmet ediyor. Misafir olduğum için sadece bana değil, aynı şeyi evde bulunan bütün erkeklere yapıyorlar. Patron ve mülk sahibi olan kadınlar, bu görevleri kendileri için yapıyorlar; bu öğle yemeğinin anaerkil toplumda gerçekleştiğine dair hiçbir şüphe yok. En azından benim hayal etmiş olduğum yerde.

Yemek boyunca hem sohbet edilen hem de sessizlik içinde yemek yenilen anlar yaşanıyor. Özel bir durum yok. Son tabakları da topladıklarını gördüğümde, sırt çantamdan, getirdiğim hediyeleri çıkartıyorum.

“Ülkemin güneyini gösteren bir kartpostal; Lugu gibi göllerimizin olduğu yer.”

Duvara dayanmış, Nahuel Huapi Gölü’nün fotoğrafına bakıyorlar.

“Buna ‘mate’[2] diyoruz ve bu da mate’nin çubuğu.”

Bir elleriyle mate’yi, diğeriyle kamışını tutuyorlar.

Herkes için hediyem yok, böylece derin bir nefes alıyorum:

“Bizlerin de sizlerde olduğu gibi bir dansımız var. Tango. Bu kaseti dinleyebiliriz ve eğer isterseniz bir gün sizlere bu danstan birkaç adım öğretebilirim.”

Hemen kabul ediyorlar. Ma La Tsu kasetçalar getiriyor ve kaseti koyuyor.

Tibet’in yakınlarındaki Mosuo’da ve gezegenin anaerkil bir yerleşim bölgesinde, üstat Pugliese bizleri “La Yumba” ile alıp götürüyor.

YEDİNCİ BÖLÜM

ERTESİ SABAH, SİNGER DİKİŞ MAKİNESİNDE çalışmaya dalmış olan Tsie’ye yaklaşıyorum. Topuğunu yere dayamış ve ayak ucuyla yandaki yuvarlağı harekete geçiren siyah demirden pedalı itiyor. Ağzında kırmızı ip

var, başı eğik ve kaşları çatık. Sarı renkli bir şeyin en ucundan tutmuş ve onu deliğin altından kaydırarak ilerletiyor. Böylece gömleğin son rötuşlarını tamamlamış oluyor. Onu selamlayıp, satmak için giysi yapıp yapmadığını soruyorum.

“Evet,” diyor, “ama bu gömlek Sanshie’nin kızı için.” Tsie söylediklerini anlamadığımı anlıyor ve Lei’ye dönerek tercüme etmesini istiyor.

“Birkaç gün içinde Başlangıç Töreni olacak ve aile yakınları hediyeler hazırlıyorlar. Çok yakın olanlar giysisi ile ilgileniyorlar. Giysinin gösterişi bir yetişkinle çocuğun farkını ortaya koyan önemli bir konu.”

“Bu törene katılabilir miyim?”

Tsie gözlerini kaldırıyor ve ağzıyla bir mimik yapıyor. Gülümsüyor ama sorumu yanıtlamıyor. Tekrar dikiş işine dönüyor ve Lei’ye bir şeyler söylüyor. Lei bana bakıp bir kahkaha atıyor. Omzumu sıvazlıyor; bu bana yaptığı ilk arkadaşça hareketi.

Mosuolar sadece üç durumda kutlama yapıyorlar: Yaşamın ilk ayı, yetişkinliğe giriş ve cenaze töreni. İlk kutlamada ne olduğunun bilincinde değilller ve son kutlamada tamamen bitmiş oluyor her şey. Onlara kalan, aktif olarak katıldıkları tek kutlama olan, yetişkinliğe girişi onurlandırdıkları Başlangıç Töreni oluyor. Tören ilkbaharda, festival ayı boyunca gerçekleşiyor ve olgun yaşama kesin giriş oluyor.

Birkaç gün içinde Sanshie’nin kızı Sinshie de, on üç yaşındaki diğer erişkin çocukların yanında yetişkin olarak görülecek. Kutlamalar erkek çocuklar için de yapılıyor ama onlara kızlara verilen önem verilmiyor. Genç bir kız artık yüksek sosyal statü taşıyan bir kadın olarak değerlendiriliyor ve erkeklerden farklı olarak hayatlarında radikal bir değişiklik meydana geliyor.

Lei bana, deriden bir çift bot yapmakla görevlendirilen Sanshie’nin evine kadar eşlik ediyor. Onları elde yapıyor. Sanshie’yi her gün görüyor olmama ve bana küçük kızı için yaptırdığı ev hakkında bilgi veriyor olmasına rağmen, hiç tören tarihi ile ilgili bir şey söylememişti. Ona, Lei aracılığıyla, törende bulunmanın benim için çok önemli olduğunu söyledim.

Bunun kadınlar için gizli bir olay olduğunu ve çok fazla ısrarcı olduğumu fark ediyorum.

Sanshie beni anlamsız bir ifade ile inceleyip, sakin olmamı söylüyor; artık cevabı verecek. Nezaketsizlik yaptığıma dair bir hisse sahibim.

Bölgede işler gün doğumuyla başlıyor. Başlama Töreni'nde, yani yetişkin yaşa girişi belirten törende, amcalar ve erkek kardeşler dışında bütün ailenin hazır bulunmasıyla ayinler başlıyor ve sadece kadınlar katılıyor.

Çok erken saatlerde, evin ana salonunda yağ çayı içmek için toplanıyoruz. Tencereye su ile taze sütten elde edilen yağ ekleniyor. Ona baharatlar da koyuyorlar ve sonra tahtadan uzun bir şişeye karışımı döküyorlar. Şişeyi iki elleriyle tutup, köpürene kadar sallıyorlar. O gün, hiç zorlanmadan, üç fincan yağ çayı içtim. Sanshie'nin bunu değerlendireceğini biliyordum ve layık olmaya çalışıyordum. Kahvaltı bitince tanrıların önünde eğilmek için ailenin mihrabına yöneldik.

Genç kız ayakta duruyor ve ortama sessizlik hâkim. Tebrikleri kabul ederken, salonun ortasına kadar gelecek olan insanların oturmasını bekliyor. Tibet usulünce ve tek başına Buda heykelinin önünde dua ediyor. Ellerini başının üstüne kaldırıp avuçlarını birleştiriyor. Sonra ellerini yukarıdan alnına kadar indiriyor ve alnından göğsüne kadar, i ler şey bitmiş gibi göründüğünde ayağa kalkıp yeniden başlıyor.

Her görüşmemizde daha da dostça görünmesine rağmen bu sefer Sanshie bana hiç cevap vermeden geçip gidiyor. Tören, giysi değişiminin olduğu yerde birkaç dakika içinde başlayacak.

Ailenin kadınları ve yakın kadın arkadaşları, ellerinde paketler taşıyarak eve giriyorlar. Lei omzuma dokunuyor ve ona dönünce bana:

"Sanshie ile konuştum, katılabilirsin ama bir köşede oturup izlemelisin ve fotoğraf çekmekten alıkoyacaksın kendini," diyor.

Tartışmadan şartları kabul ediyorum.

"İçeri girdikten sonra soru sormuyorsun."

Fotoğraf makinemi tripodundan ve çantasından çıkarıp itiraz etmesine fırsat vermeden Lei’nin omuzuna dayayarak hemen eve doğru yöneliyorum. Bu iznin sadece benim için olduğunu anlıyorum.

Dikkatsizce geçerek bir köşeye yerleşiyorum. Kadınlar oradan buraya koşuşturuyor; aldıkları işleri yapmak için hareket hâlindeler. Sanırım genç kızdan daha heyecanlıyım.

Ciddi bir ortam bekliyordum. Ama Sanshie rahat bir şekilde ailesiyle ve arkadaşlarıyla sohbet ediyor. Ben, bin yıllık bir sırra dâhil olmama izin verilmiş olmasının baskısını hissediyorum üzerimde ve buna tanık olmama az bir zaman var.

Sinshie, genç kız, eve giriyor ve kapı eşiğinden geçmeden önce duruyor. Sahip olduğu yaşını gösteriyor; on üç yaşını. Yüzündeki ifade korku ile sevinç karışımı. Üstünde Batı stili gömlek ve pantolon var. Saçını kırmızı toka ile toplamış. Annesi onu evin ortasındaki sütunun yakınında bekliyor. Sinshie ona doğru yürüyor. Kızın arkasından, aile yakınları olan birkaç erkek giriyor. En son da benim fotoğraf makinesi ve parçalarıyla Lei giriyor.

“Ama hani tören boyunca erkekler giremeyecekti?”

“Törene katılamazlar ama orada bulunmalarına izin veriliyor,” deyip hoşgörülüce ekliyor: “Sen de böyle düşünmüştün, değil mi?”

Yavaş yavaş Mosuolu kadınların mizah anlayışına alışıyorum. Ben allak bullak olduğumda, özellikle oldukça ciddi olduğumda ya da bazı şeyleri çok ciddiye aldığımda, onların bununla eğlenme şekillerine de alıştığım gibi.

Sanshie ve Tsie beni gösterip gülüyorlar. Orada bulunanlara benim hâlimi anlatmanın keyfini çıkardıklarından şüpheleniyorum. Bu durumdan kurtulma çabası içinde hiçbir şey olmamış gibi hemcinslerime katılmak için sessizce, girdiğim köşeden ayrılıyorum.

“Onlardan birisi genç kızın babası mı?” diye soruyorum Lei’ye.

“Hayır, hiçbirisi değil,” diye cevaplıyor ve sonra bana soru sormamam gerektiğini hatırlatıyor.

Domuz derisinin üzerine refahın simgesi olarak tahıl torbası dayamışlar. Genç kız çıplak ayakla onun üzerinde duruyor. Solgun ayakları var ve zar zor hareket ediyor. Korkusunu gizlemeye çalışır gibi bir hâli var. Annesi ellerini eteğinin üstünde birleştirmiş, hiçbir ayrıntıyı kaçırmamak istercesine gözleri apaçık ona bakıyor. Kadınlarla çevrilmiş, salonda bulunan herkesin ne kadar gururlu olduğunu fark etmesini istiyor. Her bir misafir Sinshie için yaptığı giysiyi sergiliyor. Genç kızın giyinmesine yardım ediyorlar; bu işle uğraşırlarken dikiş hünerlerinin sonucunu da karşılaştırabilecekler.

Annesi, ayak bileklerine kadar bağcıklı, açık kahverengi botları giydiriyor. Pantolonun üstüne teyzelerinden birisi geleneksel eteği giydiriyor. Sokakları toprak olan ve tozun giysiye işlediği böyle bir bölgede, her ne pahasına olursa olsun beyaz etek giyme alışkanlığını koruyorlar. Mosuo'nun bir gizi sayesinde, her zaman mükemmel biçimde giyiniyorlar.

Tsie'nin diktiği gömlek hazır. Kırmızı iple işlenmiş ve bununla giyinme işinin bitiyor olduğu anlaşılıyor. Sinshie, sakınarak kollarını yukarı kaldırıyor ve gömleği kafasından geçiriyor. Düzeltmeler için Tsie'nin yardımına ihtiyaç duyuyor. Tsie düğmeleri iliklemekle meşgul. Heyecanlı, Sinshie'yi alnından öpüyor.

Tsie'nin tarif edilmesi güç bir ifadesi var; anlayamıyorum, acaba heyecanlı mı yoksa rahatsız mı oldu çünkü diktiği gömlek genç kıza büyük geldi. Gömleği ayarlamak için bir yol arıyor ve kollarını katlıyor. Her şey sırayla oluyor; beyaz astar, etekle oyun oynuyor. Teyzelerinden birinin ellerinden, beden farkını küçültmeye yardımcı olacak bir kemer geliyor. Yirmi santim kadar genişlikte ve renkli ince plastikten yapılmış.

Her giysi, kadınların gruplar hâlinde toplanmaları ve yorum yapmaları için fırsat oluyor. Hiçbir şey yorumsuz kalmadığı gibi bilezikler, yüzükler, kolyeler otantik bir karışıklık yaratıyor. Bir anda sanki herkes on üç yaşındaymış gibi görünüyor. Mücevherler deneniyor, değiştiriliyor; dışarıdan gelen ışıkla ayrıntılar daha iyi görünsün diye pencereye yaklaşılıyor. Fantastik parçalar ama kadınlar için bunlar hazine ve günlerinin geri kalanı için de öyle olacak.

En önemli şey ise, Himalayalar'ın uzun ve koyu tüylü öküzü olan Tibet öküzü yününden yapılmış ve ipek latalarla kaplanmış saç tacı. Arkasından bele kadar inen bir kuyrukla tamamlanmış bir şapkaya benziyor. Baharda o bölgede açan çiçekler katılmış, beyaz boncuklu kordonlarla ve gümüş broşlarla dekore edilmiş.

Sanshie tacı kızının başına yerleştiriyor. Genç kız gözlerini açıyor ve o anın gelmesini bekliyor. Sahne durmuş gibi. Sanshie kızının saçını düzeltip tacı yerleştirdiği anda, tören zirveye ulaşmış olacak. Sanshie veriyor ve Sinshie kabul ediyor. Tacı yerleştirmek için elleriyle tacı kaldırıyor ve sonra da onu düzeltiyor. Artık hazır.

Bir kız çocuğu olarak tahıl torbasına çıkmış olan Sinshie oradan bir kadın olarak iniyor. Bu saatten sonra bir yetişkinin sorumluluklarına ve imtiyazlarına sahip olacak.

Herkes genç kızı selamlayarak kutluyor. Yeni dönemine başlaması şerefine pek çok hediye veriyorlar. Sonra tanrıların, o sabah kendilerini ziyaret eden, Sanshie'nin küçük kızının, şimdi resmen bir Mosuo kadını olan Sinshie olduğunu anlamaları için tapınağa tekrar dönüyorlar.

Özel törenler bittiğinde, aileler, büyüklerinin dinlendiği özel toprakların olduğu dağa çıkıyorlar. Çocukları ve ataları için dua etme zamanı.

Dönüşte Sinshie annesinin elinden gümüş zincire asılı bir anahtar alıyor. Annesinin bir eli gömleğindeki broşun ucunu açarken, anahtarı tutan diğer eli, anahtarı kemerin altına gizlice bırakıyor. Han Tsie ve arkadaşları henüz inşaatı bitirememiş olsalar bile, bu, genç kıza kendine ait bir odası olduğunu hissettiriyor. Mahremiyet yeri olacak, orada sevgililerini kabul edebilecek ve kız kardeşlerinin yaşadıkları şeyi yaşayabilecek.

Bir yaz festivalinde etek, saç tacı, ev ve yeni girilmiş on üç yaş.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

DÜNYANIN BÜYÜK BİR BÖLÜMÜNDE, karar verme ve iktidar pozisyonları erkekler tarafından işgal ediliyor. Mosuolar'da bu böyle değil. Loshui'de mülkiyet her zaman kadının ellerinde ve zamanı gelince de miras olarak sadece kız çocuklarına geçebiliyor.

Kadınlar, istedikleri zaman yapma ve yıkma haklarına sahipler. Bölgede bu fırsatlardan yoksun olan, değerlendirme onuru olmayan ya da toplumun serbest iradesiyle karşılaşan kadın yok. Burada, tanınma talep etmek için veya eşit muamele için erkeğe yönelmek imkânsız. Toplumda erkek ast ve yetkisiz. Aile içinde, iktidar sorunlarında, erkekler her zaman daha alt bir yerdeler. Bu yüzden bir kadın, erkeğin gözleri önünde hakkını aramak, protesto etmek istediğinde, bu anlamsız bir durumun zorlaması olarak görülür. Bu da, bu bölgede kadın olduğu için özgürleşme ihtiyacı olan birilerinin bulunmadığına işarettir. Kadınlar her zaman özgürlerdi ve yine özgürler. Anaerkil toplumda yaşanan şey, erkeksi kısıtlamalar olmadan konulan kadın şartlarının, kültürün bir ürünü olmasıdır.

Ama gücün kadınların elinde olduğu bir toplum, erkek iktidarlığındaki bir toplumun tam tersi veya diğer yüzü de değildir.

Anaerkil toplumda “anaçizgisi” ve “anakonumu”[3] vardır.

Anaçizgisi, soyadının geçmesidir. Aileler babadan gelen soyadı yerine, anneden gelen soyadı ile kimliklerini belirtiyorlar. Kimseye baba soyadı ile takdim edilmiyorlar. Erkek nesli yerleşmiyor; soy, kadın yoluyla sürdürülüyor.

Anakonumu ise, ikamet edilen yeri belirtiyor. Kadının yaşadığı yerde yaşanıyor ve eğer erkek birisiyle ilişki yaşamak isterse kendisi yer değiştiriyor. Hiçbir kadın bir erkeğin arkasından onun yaşadığı yere gitmiyor.

Ama bir topluma anaerkil toplum demek için, onun kadınların yönettiği bir topluluk olduğunu ileri sürmek için, ne toplumu idare eden kanunları tanımak ne geleneklerini besleyen hikâyeler ne de aile ekonomisini yönetenin kimliği yeterlidir. Anaerkil toplum, kadın haklarını ve kadının konumunu iyileştiren kanunlar sorunsalı değildir. Anaerkil toplum, basitçe, davranışlar sorunsalıdır. Geri kalan ise bibliyografik referanslardır. Kimin yönetimde olduğuna dikkat edilmelidir ve kadınla erkek arasındaki ilişkilerin eşit olması yeterli değildir. Toplum gerçekten anaerkil bir toplum olduğu zaman, günlük yaşamda kadının hiyerarşisinin ağırlığı hissedilir. Bir erkek ile gerektikçe konuşurlar. Bu, geçmişten gelen bir şeydir. Kadının sesinde otorite fark edilir ve bir fikir verdiklerinde şüpheye yer kalmaz. Bu

davranış biçimiyle bir toplum anaerkil olarak tanımlanabilir. Jinekokrasi (kadınların iktidarda oluşu) olarak değerlendirilen bazı kültürler, soyadı veya mirasla ilgili konularda, kadına verilen ayrıcalıkta, hukuk sorunsalını çözmek için bu unvanı taşıyorlar. Bununla birlikte böyle toplumlarla pek çok kez iletişim kurdum. Ayrıcalıklara rağmen, elde edilen haklara rağmen, kadının sosyal pozisyonunun klasik ataerkil sistemlerden pek farkı olmadığını gözlemledim. Meghalaya'da yaşayan Khasiler ve Jaintiaslar buna açık örnektir. Yasal olarak kadınlar her türlü avantaja sahipler: Soyadı vermek, miras almak gibi haklar kadınlara ait. Ayrıca ortada bir evlilik olmasına rağmen çocuklar annenin ailesine mensup sayılıyorlar. Khasi ve Jaintiasların gelenekleri kadına ayrıcalık tanıyor ama pek çok durumda onlarla röportaj yaparken yakınlarda bir erkek varsa, kadınların konuşmasına izin vermiyorlar ve kadınlara sorduğum herhangi bir soruyu erkekler cevaplamakla uğraşıyorlar. Hatta duygularla ilgili olan soruları bile. Bu yüzden de anaerkil toplum olması için, kadın reis gibi güçlü bir figür olması da kaçınılmazdır.

Bu sebeple toplum örgütünü kimin yönettiğiyle ve yönetenin, Batı'da, politikada büyük etkisi olan güçlü kadınlar ile tarz benzerliği olup olmadığıyla ilgileniyorum. Anaerkil toplumların kadın reisinin, maderşahinin, kanunları yerine getirmek için kullandığı metodun nasıl olduğunu bilmek istiyorum.

Sanshie köyün en büyük otoritesi olan Lu Gu Pintsa'yı tanıyabileceğimden bahsetmişti. Çalıştığı yere kadar ona eşlik ederken, nerede oturduğunu bana gösteriyor. Avlusunda çocuklarla ve işten yorgun düşmüş kadınlarla, diğer evlere benzer bir ev. Sanshie'yi tarlasında bırakıp, Lei'den Lu Gu'nun yaşadığı yere dönmemizi istiyorum.

"Önce görüşme talebinde bulunmak daha iyi olmaz mı?"

"Tabii ki olur ama biz haber vermeden gideceğiz."

Kapıdan temiz bir adamın çıktığını görüyorum. Ona Lu Gu Pintsa'yı soruyorum.

"Benim," diye cevaplıyor.

Şaşkın bir şekilde Lei ile birbirimize bakıyoruz. Kadın reislerin kadın olan reisi ile görüşmeyi bekliyorduk ama kadın reislerin kadın reisi bir

erkek çıkıyor.

“Evet, benim,” diye ısrar ediyor.

Bir erkek. Kasabanın yöneticisi bir erkek. Adı Lu Gu Pintsa. Pintsa anne tarafından, Lu Gu kendi hakkı olan isim. Kırk iki yaşında ve onu görmek, yönetici olabilmesinin nedenini anlamaya yetiyor. Diğer komşularından daha uzun boylu, atletik ve asil görünüşlü; eviyle ilgilenen bir memur. Ciddi görünüyor; sanki ciddiyet, görevine eklenen bir yatırımmış gibi.

Nazik ama sertçe; Lu Gu Pintsa hiç de yakınları gibi çekingen değil. Açık renk giysi ve açık beyaz bir gömlek giyiyor. Kasabada olduğumu bildiğinden hiç kuşkum yok ama o anda beni beklemediği de apaçık. Benimle ne yapacağını bilemez gibi bir izlenim veriyor. Önemli bir konuyla ilgilenmesi gereken ama aynı zamanda nezaketsizce davranmak istemeyen, aceleci birisi gibi davranıyor. Ona eşlik etmemi istiyor.

Aşağı sokağa yöneliyoruz. Lu Gu yöneticilik görevini yerine getirmeli. Kapısında birkaç erkeğin kâğıt oynadıkları bir evin önünden geçiyoruz. Birkaç saat önce gördüğüm durumlarını hiç değiştirmemişler; eğilmiş, iskambil kâğıtlarını karıştırıyorlar. Birisi, düğmeleri açık askeri tarzda bir üniforma giymiş. Bu, orman bekçisi. Tezat görünüşlü bir beyefendi, bot yerine sandalet giymiş. Loshui’de diğer zamanlar gibi iş günü olan bir günün öğleden sonrasında, saat üç. Erkekler Lu Gu’yu kendilerine katılması için davet ediyorlar ama o, özür belirterek reddediyor. Başka bir zaman. Yürüyüşümüze devam ediyoruz.

“Uzun zamandır mı kasabada bu görevdesiniz?”

“Bu sefer bir yıl kadar oldu; bu benim ikinci dönemim.” “Peki yönetici nasıl seçiliyor?”

“Burada yaşayanların oyuyla.”

Yanımızdan dört kadın atla geçiyor. Kayıtsızlar, kendi aralarında sohbet ediyorlar. Lu Gu’yu selamlamıyorlar.

“Lei, onu neden selamlamadıklarını sorar mısın?”

“Bunu nasıl sorabilirim?”

Yaptığım kırk bin kilometre yolculuktan sonra, iyi bir eğitimin sınırlarını zorlamış olmamı anlamasını umarak susuyorum. Aralarında bir şeyler konuşuyorlar ve idareci şaşırmış görünüyor. Sonunda Lei ne dediğini bana tercüme ediyor.

“Bazen selam veriyorlar, bazen de vermiyorlar. Özel bir nedeni yokmuş.” Lei gülümsüyor ve bana bu durumun onun da ilgisini çektiğini itiraf ediyor.

Hedefimize ulaşıyoruz; köyün kenarında bir ev. Lu Gu Pintsa, güvenli bir adımla, avluya açılan kapıyı geçiyor. Reis her zamanki gibi dik duruşunu sürdürüyor. Koridorda, gölgede oturmuş sigara içen bir erkek onu selamlıyor. Aynı yaşlarda olmalılar ama daha kısa boylu ve idareciden daha zayıf. Lu Gu bize bir işaret yapıyor. Beklemeliyiz.

Görüşme on beş dakika sürüyor ve sonra yüz metre kadar ileride başka bir eve yöneliyoruz. Aynı sahne tekrar ediyor. Sigara içen adam ve onunla konuşan reis. Dizleri neredeyse göğsüne dokunan başka bir adam, karşısında çömelmiş. Aynı durumda çömelmeye çalışıyorum; faydasız, yapamıyorum.

Lu Gu Pintsa vedalaşıyor ve canlı adımlarla dönüş yoluna koyuluyoruz. İkinci evin kadın reisi, göl kıyısında ağaca yaslanmış, iki uzun şişle örgü örüyor. Gözleri reise sabitlenmiş ve yaklaştığımız zaman başını öne doğru eğiyor. Lu Gu durmuyor ama adımlarını yavaşlatarak uzaktan eliyle onu selamlıyor ve muvafakat anlatan bir işaret yapıyor.

Lu Gu’nun buraya kadar o kadının tavsiyesi üzerine geldiğini anlıyorum. Reis iyi niyetli bir erkek olmuş olsa bile, evin kadın reisi bu iyi niyeti doğrulamak için ziyaretler yapmalı diye düşünüyor.

Mosuo kasabasında reisin işleri az ama önemli. Bunlardan birisi de komşular arasında aracılık etmek. Aile içinde olduğu kadar aile dışında da agresif olmak onursuzluk. Bu, anaerkil toplumun belirgin bir özelliği. Her türlü şiddet reddediliyor. Herhangi bir aşırı tepki, özellikle zor kullanma, kötü görülüyor. Bizim dünyamızda erkeklik, cesaret ya da sporun tuzu biberi olarak tanımlanabilen şey onlar için dayanılmaz olan. Bunu tam olarak karşılayan terim ise utandırmak. Bu yüzden reis, olay münakaşaya

dönüşmeden önce, zamanında otoritesini koymak için kasabada gezintiler yapıyor.

Bugünkü ise ilk aşamaydı. Kasabalılardan hiçbirisi reisin ziyaretine alışık değildi; böylece reisin genel durumlar üzerine sohbet için yaptığı bu beklenmedik ziyaret, belli bir sınırı geçmemeleri için uyarı oldu.

“Peki bu işe yaramazsa?”

“Genelde yarıyor. Uygulamaya nadiren ihtiyaç duyduğumuz çok sıkı kurallarımız mevcut.”

Pintsaların evine geri dönüyoruz. Lu Gu bizi içeri davet ediyor. Ateşin etrafında oturuyoruz ve bir kadın, muhtemelen kız kardeşi, bizimle ilgilenmek için yaklaşıyor.

“Yağ çayı?”

“Tabii ki,” diyerek keskin bir hırsla cevaplıyorum.

Kasabanın reisi basketbolü, arkadaşlarıyla toplanıp haber dinlemeyi seviyor.

Bana bunun fahri görev olduğunu ama buna rağmen mümkün olduğunca görevine devam edeceğini anlatıyor. Halkıyla ilgilenmenin, onlara mukayyet olmanın sorumluluğunu hissediyor. Annesinin, kız kardeşlerinin ve yeğenlerinin bu saygıdeğer mesleğe verdikleri önemi hatırlamak gerekiyor.

“Neden bu işi bir erkek yapıyor?” diye soruyorum.

“Kasabanın reisi her zaman erkek oluyor. Reis yardımcısı da. Aile işleri ve ekonomik işler kadınların ama kasabadan erkek sorumlu oluyor. Yapacak pek iş de olmuyor ama bütün topluluğu ilgilendiren kararlar alınacaksa, kadınlar bizi tercih ediyorlar.”

İki aile arasındaki çatışmayı çözmek için otoriteye başvurmak da benzer bir durum. Erkek bir figürün bulunmasıyla daha rahat oluyorlar.

Yolculuk öncesi başvurduğum bir belgeyi hatırlıyorum. Hindistan’da, Papua Yeni Gine’de ve Lakedivas adalarındaki anaerkil topluluklarla ilgili yazılı çok az şey vardı ve topluluk kontrolünün erkek figür himayesi altında olduğu belirtiliyordu. Bu, Batı’da değerlendirilenden farklı kabul edilmiş

olsa bile, bu kültürlerde genel konular erkeğin elinde kalıyor. Bu tür tanımlamalara, araştırmacıların ortaya koyduklarına bakarsak; kadın iktidar dünyasında diğer cinsiyetin intikam almak için flamasını rüzgârda dalgalandırmaya çalışmasının, bir tür erkek intikamının sonucu olduğu kesin.

“Bütün göreviniz bu mu?”

“Festivalleri düzenleme görevim de var ve geleneklerimize dair herhangi bir toplantıyı; bu toplantıları görmelisin. Ortak kaynakların idaresi ile komşularla olan ilişkiler.”

“Han ile de mi?”

“Çok farklı olsalar bile, evet.”

“Neden?”

“Evlendikleri zaman ailelerinin evinden tamamen ayrılıyorlar ve yetişkinlerin büyük bir kısmı, yaşlandıklarında sahipsiz kalıyor. Onlarla ilgilenecek kimse olmuyor. Bizde ise bu durum farklı. Bizim büyükannelerimiz, teyzelerimiz, dayılarımız grubun geri kalanıyla aynı evi paylaşıyorlar. Onlar bizim kanımızdan ve ailemizin birer fertleri. Gençlerimiz, Han’daki gibi, evlenmek için evlerini terk etmiyorlar. Aslında gençlerimiz evlenmiyorlar. Bu da kadınların parayı yönetiyor olmalarının sonucu; daha iyi ekonomik sonuçlar elde ediliyor. Aksine Hanlılar, mülklerini çocuklar arasında bölmek zorundalar ve sırası gelince de ailenin diğer üyeleriyle paylaşıyorlar, yani eşleriyle. Bu her zaman daha karışıktır. Çiftin her üyesi kendi ailesinin yararına çalışıyor ve bu sürenin sonunda da herkes aile büyüklerini unutuyor.”

Anaerkil toplumda aileler aynı mülk içinde yaşıyorlar ve aile üyeleri evlenmiyorlar; yaşlılarına bakıyorlar. Tabii çocuklar sorunu da çözümlenmiş bir konu; herkes herkesle ilgileniyor. Yaşlılar için masada bir tabak daha oluyor ve ateşin yanında imtiyazlı yerleri bulunuyor. Çocuklar avluda annelerin, büyükannelerin, teyzelerin ve dayıların gözleri önünde oynuyorlar. Herkes çalıştığından mülk asla miras için bölünmüyor, devamlı büyüyor. Hiç kimse başlangıçtan itibaren yeni bir hayata başlamıyor, sadece aynı hayatı devam ettiriyorlar.

“Eğer kendi aileleriyle yaşıyorlarsa ve evlenmiyorlarsa, kadınlarla ilişki kurmak ve herhangi bir bağlılığı devam ettirmek için ne yapıyorlar?”

Suçlayıcı bir gülümseme bekliyordum ama aksine Lu Gu ciddileşiyor.

“Bir erkek pek çok kadın tanıyabilir, bu burada sorun olmaz. Geceleri ateşin etrafında dans etmek için bir araya geldiğimizde, topluluk etkinliklerinde, hatta bir evin inşaatı yapılırken bile. Ve hepimiz biraz yardım ediyoruz; bu anlar bir ilişkiye başlamak için güzel anlardır. Herhangi bir fırsat buna hizmet eder ve eğer birisi nasıl davranması gerektiğini biliyorsa, kabul edilmek kolay oluyor.”

“Bu iyi ama kabul edilmenin dışında hayat arkadaşı edinme, birisiyle hayatı paylaşabilme, sohbet etme, planlar yapma arzusu yok mu?”

Reis şaşkın bir şekilde bana bakıyor; eminim o anda, ben de aynı şekilde ona bakıyor olmalıyım.

“Ailem var ve dışarıdan birisinin bana eşlik etmesi ihtiyacı duymuyorum.”

“Anlamıyorum.”

“Başka aileden bir kadının benim ailem olabileceğini asla düşünemiyorum. Benim annem, benim kardeşlerim ve kardeşlerimin çocukları, aynı evde yaşadığımız bütün bu insanlar benim ailem. İstediğim zaman ve istediğim sıklıkta kadınlarla ilişki yaşabiliyorum.”

“Ama eş değiştirmekten yorulmuyor musunuz?”

“Bazen, bir kadın bizim için özel olduğunda, onunla daha fazla vakit geçirdiğimiz oluyor.”

Lei’den ona ne tercih ettiğini sormasını istiyorum; yalnızca bir kadın mı yoksa daha fazla mı?

“Bunu ona soramam.” Korkmuş gibi bana bakıyor. Suskunlaşıyoruz. Reis ne olduğunu anlamıyor. Lei cesaretleniyor ve soruyor.

Reis cevap veriyor. Bize, “Her an her durum olabilir,” diye açıklama yapıyor. “Aşk söz konusu olduğunda o özel an da geliyor. Bu hızlı yapılan bir işlem değil, aylarca sürüyor ama bir kadın seçildiği zaman, başkası değil

de onun olduğu sezildiği zaman, bir erkeğin başka kadınlarla ilgilenmeye devam etmesi zordur.”

“Öyleyse, nedir bu, bir kadına âşık olmak mı?”

Lu Gu Pintsa bir an düşünüyor ve cevaplıyor.

“Eğer âşık olduğumu bilmiş olsaydım, o zaman âşık olamazdım.”

DOKUZUNCI BÖLÜM

“BÜYÜKANNENİN ADI NEDİR?”

Doğrudan iletişim kurduğum modern görünüşlü genç bir kız olan Rugeshi Ana’ya soruyorum ve korkuyla bana cevap veriyor.

“Tsunami Ana. Ama adını onun yanında bu şekilde söyleyemem.” Başını öne eğiyor ve beni güven içinde konuşabilmemiz için oradan uzaklaştırıyor.

“Büyükannenin ismini telaffuz etmek tabudur.”

Ayakta duran yaşlı kadın, elleri belinde bizi izliyor.

Rugeshi Ana yirmi iki yaşında ve Uluslar İçin Merkez Üniversitesi’nde Gazetecilik öğrencisi. Bu üniversite, Pekin’in varoşlarında, ülkenin heryerinden etnik azınlıklara mensup olan öğrencilerin geldiği bir yüksek öğrenim evi. Üniversite, etnik azınlıkların eğitimini kolaylaştırırken, aynı zamanda kimlik değişimi tecrübesi de edindiriyor. Buraya eğitim için gelenler, başkentte yaşamış olmaktan dolayı kendi insanları arasında yabancı kalmaya başlıyorlar, mezun olduktan sonra pek çoğu tekrar köylerine dönmek istemiyor ve Çinlilerin büyük bölümüne entegre olmak için gruplarından uzaklaşma eğiliminde oluyorlar.

Diğer bir perspektiften bakılırsa, onlara bu fırsat verilmediğinde, dönüp kasabalarını geliştirmek fırsatından da yoksun kalacaklar ya da ayrımcılık yapılıyor diyecekler. Bu da bir paradoks.

Pekin’de okumak için seçilen Rugeshi Ana ile beni, Lu Gu Pintsa yani Mosuo’nun reisi tanıştırdı. Rugeshi Ana da, oradan her geçişimde mutlaka gördüğüm üniformalı orman bekçisi ile aynı evde yaşıyor.

Rugeshi Ana Gazetecilik okuduğunu ve azınlık kültürü ile ilgili konularda uzmanlaştığını anlatıyor. Şimdi Loshui'de ailesinin yanında tatildeymiş. Ona kendisini okul arkadaşlarından farklı hissedip hissetmediğini soruyorum.

"Tabii ki hissediyorum. Bütün kızlar evlenmek istiyor." Rugeshi Ana, hem bağımsız olmayı hem de evlenip eş olmayı istemelerini anlayamıyor. Onları bir erkek için kavga ederken görmek Rugeshi'ye korku veriyor.

Kendisi ise bağımsız. Ailesinin desteği ile bunun olduğunu söylüyor. Kadınların ve erkeklerin, ne zaman isterlerse ve ne kadar isterlerse eş değiştirebileceğini düşünüyor. Dedikodular ve kıskançlıklar arkadaşlarını eğlendiren konular; onun için önemli olan bir eş bulmak değil, aşkı bulmak.

"Aşk ve eş birbirine aykırı durumlar. Benim için aşk bir erkekle birleşebilmemi sağlayacak tek bağdır. Benim kültürüm, başka şeyleri dikkate almamı zorunlu kılmadan buna izin veriyor. O şekilde düşünerek bunu nasıl feda ettiklerini anlamıyorum. Aile kurmak için evleniyorlar. Ben ise tam tersini düşünüyorum; aile olmanın en iyi yolunun kesinlikle evlenmemek olduğunu."

Anaerkil toplum evlilik ile uyumsuzdur; bütün üyeleri aynı soydan, aynı kandandır. Cinsellik onlar için harika bir şey de olabilir karışık bir şey de. Yüksek istikrarsızlık derecesinde olabilirken aynı zamanda zevk kaynağı da olabilir. Hiçbir zaman tam anlamıyla iyi sonuçlanmış ya da bütünüyle memmuniyet verici de değildir. Cinselliği uygulamak için sınırlanndan çıkmak gerekir. Bu da onlara, hiçbir tehlike olmaksızın âşık olma özgürlüğü verir; eğer yanlış olursa aşkı da aileyi de aynı anda kaybederler.

Kadınları erkeklerle birleştirebilen tek şey aşk olduğu gibi, içerdiği sosyal yapı gereği, diğeri ile olan bağlılık çok kendine özgüdür. Bu yüzden aşk bitince beraberliği sürdürmek için başka bir neden kalmaz. Bu da yükümlülüğün, düzenlemelerin aksine, korumak yerine boğan bir tuzak ihtiyacıdır. Loshui'de yalnız kalma korkusu bile dikkat edilmesi gereken bir konudur.

Kasabada Rugeshi Ana ile karşılaşmış olmam büyük bir tesadüftü. Ondan bana kasaba halkıyla görüşmem için yardımcı olmasını istedim. Heyecanlı bir şekilde oturuyor. Bu ona, uzak akrabalarını ziyaret etmek ve

onlara ne yaptığını göstermek için bir fırsat olacak. Akrabaları için, yirmi iki yaşındaki genç kızın, annesinden bu kadar uzakta olmasını anlamak çok zor bir durum.

Rugeshi’ye malzemelerimi kaba hatlarıyla açıkladıktan ve soruların içeriklerini konuşup hemfikir olduktan sonra, başka bir yerleşim merkezine doğru yola çıkıyoruz. O kendi kültürüne göre mikrofon ustalığı görevini yükleniyor. Daha önce Batılıların hiç gitmediği bir yere gideceğimizi bana bildiriyor. Şimdi heyecenlanma sırası bana geçiyor.

Kamyonete binmeden önce tekrar Yujin Shi Ana ile karşılaşıyorum; orman bekçisi ile birlikte. Yuvarlak yüzü ve kötü bir tıraşı var; beyaz fanilası ile zar zor örtülmüş şişkin karnının baskısı sonucu kapanamayan düğmeleri olan askeri tarzda bir gömlek giymiş. Toprak sınırında taburu tarafından terk edilmiş askerlere benziyor. Tembellikten, savaşın bittiğini ona haber vermeyi unuttukları bir asker. Ne zaman onunla karşılaşsam, beni, kibar birisinin, ilişki kurma saati geldiğinde işe yaramaz ufak pratik hareketi gibi olan bir göz kırpması ile selamlıyor. Zamanını evinin önünde oturup arkadaşlarıyla mahjong[4] oynayarak geçiriyor. Sokaklarda yaşamayı bilen ve binlerinden yararlanmayı sağlamak için dikkatlice fırsat bekleyen, herhangi bir şehrin işsizi gibi bir görünüşü var. Bakalım. Bazen görünüşlerin aldatıcı olduğunu biliyorum. Yujin Shi Ana, üniformalı orman bekçisi, burada, kazanan, ilerleyen ve bilen birinin suratına sahip olan tek adam. Araştırmalıyım. Birkaç gün içinde bunu yapacağım. Şimdi Pekinli öğrencinin ellerindeyim.

Rugeshi Ana Gazetecilik okuyor ve ben Batılıyım; aramızda hemencecik bir “suç ortaklığına hoş geldin” durumu oldu. İkimiz de Batı’nın gelişmişlik olarak bilinen tarafına yaklaşmaya çalışan şehirlerde iyi vakit geçirdik. İkimiz de akıcı bir şekilde iletişim kurabiliyoruz. Ve yüksek rekabetin olduğu yerlere, büyük markalı giysilerin satıldığı dükkânlara veya diskoteklere girdiğimiz zaman, kurallarının nasıl yıkılabileceğini de biliyoruz.

Moda bizi eşit kılıyor; keten pantolon ve açık renk gömlek. Suç ortaklığımıza ve kasaba dışında okumasına rağmen Rugeshi Ana, atalarından kalan tabu çiğneme korkusunu üzerinden atamıyor. Bu yüzden büyükannesinin adını bile ağzına alamıyor. Yasak olan ismi söylemek, saygı

duyulan birisiyle aradaki korunması gereken mesafeyi azaltmak demek. O insana saygı duymaya devam edilmesi için bu mesafe şart.

İyice düşünüyorum da, Rugeshi Ana ile ortak noktalarımız o kadar da fazla değil. Bizim Batı dünyasıyla olan bağlantımız sadece bir bina duvarı ve kendimizi tanıtma biçimimiz; olduğumuz gibi. Bunun yanında Rugeshi Ana'da, Mosuo kültürüne ait ve Pekin'de okuyor olmasına, iletişim çevresinde bulunmasına rağmen, kök salmış kültürünün izleri görülüyor. Farklı usûl ve kodları var. Giyimimiz, ilgi alanımız ya da bir olayı mantıklama biçimimiz aynı olabilir ama sanırım bir benzerlikten bahsetmek hayal olur. İşte bu yüzden, toplumun en geleneksel bölgesinde yaşayan büyükannesinin nasıl yaşadığını araştırmak ve bu işi onunla birlikte yapmak, araştırmamı daha da ilginçleştiriyor.

1

Toplumsal anlamda erkeğin kadına egemen olduğu dolayısıyla sözü geçen tarafın erkek olması gerekliği düşüncesi üzerinde temellenen ideoloji.

2

'Mate y bombilla', Mate, Latin Amerika'da, bitkilerden elde edilen, çay gibi uyarıcı bir içecektir. Bunu içmek için bombilla adı verilen, daha çok demirden yapılan ve süslemeli olan bir çubuk kullanıyorlar.

3

Matrilinealidad ve matrilocalidad olarak geçen kelimeler, çevirmen tarafından Türkçeye anaçizgisi ve anakonumu olarak tercüme edilmiştir.

4

Dört kişi arasında, domino benzeri taşlarla oynanan bir Çin oyunu.

ONUNCU BÖLÜM

YUNNİN KASABASINDAYIZ. Buraya varmak için, yolu olmayan bir bölgeden geçmek zorunda kaldık. Ve kamyonetin radyosundan durmaksızın konuşan komik birinin değişmeyen aynı korkunç monoloğunu dinleyerek kasabaya vardık. Rugeshi Ana'nın, radyodan duyduklarını anlıyor olmasına rağmen, benimle aynı hoşnutsuzluğu paylaştığını fark ediyorum. Bu da benim hoşuma gidiyor.

Uzak bir yerde, Mosuolu genç bir kız ile Hanlı genç bir Tibetlinin yanında olmak, sonra da bir dağı çevreleyen nehri aşıp boş bir araziden geçmek bana maceraperest bir insan hissi veriyor. Varıp da kamyonetten indiğimizde, film kahramanı karakterimi bırakıyorum ve gerçeğe geri dönüyorum.

Yunnin sadece Batıklardan uzak bir yerde değil, Çin'in geri kalan nüfusunun ziyaretinden, nadiren keşfedilen şeyler için ortaya çıkan televizyon belgeselcilerinin gözünden, yiğitliğe gözdağı verirmiş gibi hissettiren ve ısrarla patlayan ışıklardan da uzak bir yerde. Dünyanın kendilerine artık küçük geldiğinden yakman ve sonra diğer eksantrik arkadaşlarını şaşırtabilmek için daha uzak bir yer arayışına koyulan eksantrik insanlar da buraya kadar varamıyorlar.

Yunnin'de Çince konuşulmuyor. Orada oturanlar Mosuo şivesiyle konuşuyorlar. Bu Lei için anlaşılmaz bir dil. Eğer ben Rugeshi Ana ile tanışmamış olsaydım, o tatilde olmasaydı, bana eşlik etmeyi kabul etmeseydi, onu gazetecilik dışında bir konu ilgilendirseydi, araştırma konusu Asya azınlık kültürlerindeki veraset sistemi olmasaydı, bütün bu tesadüfler bir araya gelmeseydi, çevik adımlı bir kadın olan, ismi telaffuz edilemeyen ve otuz iki kişilik bir ailenin kahramanı olan büyükannesinin yanında yürüyor olamazdım.

Büyükanneden konuşulduğunda, bu enlemlerde onun anne tarafından mı yoksa baba tarafından mı olduğuna dair araştırma yapmaya gerek kalmıyor. Büyükanne de, tıpkı anne gibi, sadece bir tane: Annenin annesi. Burada bu aile ilişkilerinde büyükanneler, Çin kültürünün en ihtişamlı

figürleri olan büyükbabalardan daha şanslılar. Bununla beraber, Mosuolar için büyükbaba yok.

Bilgili bir büyükbaba, milenyum kültürünün memuru gibidir oysa. Anlamsız sorulara bilmeceli cevaplar verecek kapasiteye sahip, sinemanın stereotip kişiliği; dövüş sanatları eğitmeni, Batı bilimi için tatsız tıpta uzman, hayat üzerine mecazlarda bilgin, usta bir âşık, bilgiçlik yeri, bilginin garantisi ve bilginin transferi, referans noktası kısacası medeniyet için kaçınılmaz olan büyükbaba burada bulunmuyor. Öylesine tanıdık olan bu kişilik, Mosuolar arasında izne çıkmış.

Ancak kanun işliyor, aileler devam ediyor, gençler büyüyor, kültür gelişiyor ve ölçüsünden dolayı oldukça büyük gelen bir elbise gibi, ataerkil toplumların "kaçınılmaz direk taşları" başlığı onları rahatsız edip yanıltabiliyor.

Rugeshi Ana'nın büyükannesi, torununun sorumluluğunu alan bir büyükanne. Onu sırt çantası gibi, kundak bezine sarmalayıp her yere gezdiriyor. Çocuk büyükannenin sırtına göğsünü dayıyor. Onlara karşıdan bakınca, her ikisinin de suratını görüyorum. Denge arayışı içinde sessizce hareket ediyorlar. Kadın bir tarafa eğiliyor, çocuk diğer tarafa. Her ikisi de, hayatın en uç noktasındaki iki kafadan ibaret bir birliğe benziyor. Henüz ayakta durmaya çalışan bebek, şaşkın ifadeyle etrafına bakınıyor. Kadının saçını örten eşarbının altından bir örgü sarkıyor. Bu ince bedenin yüzü, güçlü ve keskin bakışlarına rağmen kırışıklarla dolu. Yaşlı bir kadın olduğu şüphesiz ama çok hızlı hareket ediyor. Fazla güç harcamadan tepeye tırmanabiliyor ve yaptığı el hareketleriyle söylediklerine güç kazandırıyor.

Evlerine varmak için üç kilometre yürüyoruz. Bu yol büyükannenin, bir arkadaşıyla sohbet etmek istediğinde her gün gittiği bir mesafe.

"Arkadaşlar aile gibidir."

Ona arkadaşıyla ne konuştuğunu sorduğumda bana böyle cevap veriyor. Sanki diğerine yardım etmeye karar vermiş gibi, bir işe dalıp diğer her şeyi unutuyorlar.

Mosuolu ailelerde kadın arkadaşların statüsü dikkat çekiyor. Çok yakınlar, özel konularını paylaşıyorlar ve yeni gelişmeleri yakından takip ediyorlar. Mosuolarda ne zaman bir eve girsem, sıklıkla kadınlardan birisi

arkadaş aramaya çıkıyor. El ele dönüyorlar, daha sonra oturup paylaşmak ve aynı zamanda fikir beyanında bulunmak için bir yabancının varlığından dolayı heyecanlı oluyorlar. Ziyaretlerim, yalnız oldukları bir zamana hiç denk gelmiyor. Aynı mizaç koduyla, koro hâlinde gülüyorlar. El ele tutuşuyorlar, sarılıyorlar, birbirlerinin yüzüne dokunuyorlar.

Onları yakınlaştıran şeyin ne olduğunu sorduğumda, “Konuşmak,” cevabını alıyorum.

Genç kadınlar arasında da aynı ilişki mevcut. Gruplar hâlinde yürüyorlar ve birbirlerini kollarından kavrıyorlar. Kutlama olduğunda önceden buluşup, sonra da beraberce devam ediyorlar. Bu, erkeklerle aralarındaki bir fark; erkekler ayrı geziyorlar ve genellikle dinlenmek için bir yer bulduklarında, bu onları yeterince memnun ediyor. Erkekler mahjong ya da iskambil oynamak için toplanıyorlar.

Yunnin gölden uzak bir kasaba. Farklı bir tarzı var. Evler, kırmızı boyalı iki sıra hâlindeki çatılara kadar uzanan sıralı kazıklarla çevrilmiş. Süslemeler yarı dairesel. Odun, inşaatlarda çok bol kullanılan bir yapı malzemesi değil ve malzemeleri yeryüzünün unsurları ile yapmak zorundalar. Renkli bazı bayraklar var. Dillerinden ve tarzlanndan, Tibet’e çok yakın, Mosuoların da oradan geldiği sanılan başka bir ülke gibi görünüyor. Yakınlardaki dağların eşliği ve az bereketli bir nehrin kolunun oradan geçmesiyle, gökyüzü her yerdeymiş gibi görünüyor. Mavi bir gökyüzü. Göğe ait sıradan bir mavi değil, parlak bir mavi hava kirliliğinin zerresi olmadan kilometrelerce uzanmış. Bu görüntü gökyüzü yeryüzüne inmiş hissini uyandırıyor. Deniz seviyesinden iki bin sekiz yüz metre yüksekte, gerçekten fotoğraflık bir manzara. Hele geceleri kalkıp bakıldığında o kadar çok yıldız var ki, kendimi gökyüzüyle ilgili bir belgeselin içindeymiş gibi hissediyoaım.

Büyükanne ve torun yolda sohbet ederek gidiyorlar. Mosuo dilini anlamıyor olsam da, selamlaşmamızdan sonra Rugeshi Ana’nın büyükannesine benim burada bulunma nedenimi açıklıyor olduğunu sanıyorum.

Şu an Tsunami Ana’ya yani Rugeshi Ana’nın büyükannesine tuhaf göründüğümü düşünüyorum. Ama Tsunami Ana sükûnetini hiç

kaybetmiyor. Bana bakıyor ve başıyla selamlıyor. Alışılmamış bu duruma incelikle ayak uyduruyor.

Bu arada, Lei'de bazı belirtiler başladı; ne zaman birileriyle görüşmeye gitsek aynı ruh hâline giriyor: Heyecanlı bir gülücük, ardından derin bir nefes.

“Neden böyle oluyorsun?” diye soruyorum Lei'ye.

Görüşmelerde duyduklarından ve genç kızların nasıl olduklarını gördükten sonra Lei'nin düştüğü korkuyu artık anlıyorum. Geleneksel bir aileden geldiğinden, ki bu Çin'de geleneklerine çok bağlı olmak anlamına geliyor, Mosuo kadınlarının karakteri karşısında kendini rahatsız hissediyor. Bu yükseklikte ne düşüneceğini, nasıl davranacağını bilemiyor.

“Yok bir şeyim, bir şey yok.” Kapalı bir şekilde gülerken böyle cevap veriyor. Kollarını kaldırıyor ve sonra sigara yakmak için indiriyor. Lei'nin son günlerde daha fazla sigara içtiğini fark ediyorum.

Rugeshi Ana'nın anaerkil ailesinin evine varınca, her zamanki ritüelleri tekrarlıyoruz. Girmek için kafamızı eğiyoruz, ateşin yanına yaklaşıyoruz ve yağ çayı içme hazırlıkları başlıyor. Yağ çayından nefret ediyorum.

Biz geçmeden önce Tsunami Ana ateşi beslemek için iki odun daha atıyor. Suyu kaynaması için yerleştiriyor ve özür dileyerek bir dakikalığına dışarı çıkıyor. Rugeshi Ana bana, “Bir arkadaşına gitmiş olmalı, şimdi döner,” diyor.

Orta oda oldukça karanlık bir yer. Çatıdan gelen ışık ise gölgeler arasında, ateşe yaklaşanların silüetinde, geri gitmek için direnen kötü bir aydınlatıcının ellerindeymiş gibi. Tsunami Ana geri geliyor ve bebeği torununa teslim ediyor. Eteğinin altından bacak bacak üstüne atıp bir sigara yakıyor. Korsanları andırıyor. Zamanın sürprizi ile görmüş geçirmiş, eskimiş ama artık güverteye çıkamayan bir korsan. Kendi tarihini yaşamayı becermiş birisi. Korsan hikâyelerinden fırlamış bir korsan gibi. Gerçek korsanlar oldukça sefil, korkak ve alçak olmalılar. Bu kadın ise halktan bir korsana benziyor.

Büyükanne koyu gri renk bir etek ve çizgili gömlek giymiş. Kafasını sallayıp can sıkıntısıyla sigaranın dumanını üflüyor. Sonra omzunun

üstünden saç örgüsünü savuruyor. Eminim ki bu hareket, zamanında erkeklerin önünde başarıyla kullanılmıştır. Yaş farkına rağmen aynı şeyi bende de deniyor. Beni tepeden tırnağa süzüp tekrar sigarasını tellendiriyor. Kışkırtmayı hissediyorum. Bana şunu diyeceğini düşünüyorum: “Hadi bakalım, sen, ataerkil toplumun sefiri! Şimdi benim topraklarımdasın. Ne diyorsun bu duruma?” Buna benzer biçimde, kurnazca, yanm ağız gülümsemeyle tahkirini tamamlıyor. Bir şey diyemiyorum.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

RÖPORTAJLARA HAZIRLANIRKEN en çok ilgimi çeken konulardan biri, babaları olmayan ailelerin yaşamlarını nasıl sürdürdüğü oldu. Öyle bir toplum ki, her şey baba olmadan yürütülüyor. Mosuolarda anaerkillik temiz bir nitelik olarak görülüyor. Çünkü babanın önemi yok. Tanınmayan pek çok şeyin bir parçası da baba ve her zaman sosyal sınıfın eksik kalan tarafı. Bir kadının hamileliği belli olduğunda, karnındaki çocuğun gerçek babasının kim olduğunu öğrenmek bile ilgilerini hiç çekmiyor. Eşlerini her gece değiştirebildiklerinden, kimden gebe kaldıklarını ne anlamaya ne de bilmeye önem veriyorlar.

Baba nedir? Çocuklarını tanıma, onları sevme ve onlarla yaşayabilme fırsatı olan birisi. Tabii ki sevilmeyi ve ailede bir yere sahip olmayı hak eden birisi. Hemen ona da “saygı” kelimesini ekliyoruz. Bir baba korkuyu telkin etmek ve uzaklaştırmakla yükümlüdür. Ama korumayı ve onarmayı da üstlenir. En iyi şekilde uzaklaşan ya da yakınlaşan insandır. Baba, kız çocuklarının daha sonra âşık olacakları erkekteki karakterin temsilcisidir. Onun gibi davranan erkek beklenecektir. Sertliği ve huysuzluğuyla bazen korkunç bir figür olabilir. Ama aynı baba çocuğunu koruyabilir ve şaşırtabilir. Hiçbir şey onları etkilemeyecekmiş ya da hiçbir şeye ihtiyacı yokmuş gibi, kenarda hayatlarını sürdüren babalar da mevcuttur. Böyleleri, etraflarındaki insanları öfkelendirmeyi başarır. Yetmezmiş gibi, çocukları aracılığıyla bir şeyler istemeye devam ederler ve bu da yetmezmiş gibi, sonra da onların kendilerinden bir şeyler talep etmesini umarlar. Baba büyük bir boşluk olabilir ve onun varlığının önemi açıkça ortaya konulur. Ama oradan sadece geçiyorsa, baba figürü yalnızca acı ve keder verir. Baba kelimesi hangi yaşta olursa olsun tahrik edici olabilir. Kendi babalarımız, bizler de baba olduğumuzda sürekli bir kıyaslama noktası olur. Baba aynı

zamanda, iyi bir şeye başlamak için bizi cesaretlendiren ama karmaşayı önlemek için tercih edilen birisidir. Dilsiz bir baba ya da yıllarca sessizlik içinde bize giirüldeyen cümleler kuran bir baba. Anneye âşık olan bir baba ya da buna yeterliliği olan birisi. Bazen bir anda, bize yardım etmek için “Yeter,” deyip sınır koyan bir baba. Bizi allak bullak edene kadar gururlandırabilen ve utandırabilen birisi. Aynı zamanda yine o babadır ki, anne ile çocuğun ilişkisinin saygılı biçimde devam etmesine yardım edebilir. Babanın çok farklı tanımları olsa da, her zaman önemli bir figürdür. Taklit edecek ve edilecek bir referanstır. Öyle değil mi?

Her zaman değil. Mosuolarda değil.

Anneden yetim olunabilen yer burası. Burada, dürüstçe ve klasik anlamda, evrensellik için uygun bir mit değilse eğer, Oedipus Kompleksi’ni yeniden değerlendirmek ve düşünmek faydalı olacaktır. Eğer “onu daha da var kılan tek şey olan baba yokluğu” tipini mantıkla tartmayı önlersek, bizim parametrelerimiz için erkeğin zayıf olduğu toplum, anaerkil toplum, erkek otoritesinin çöküşünü getiren sonuçları değerlendirmek için, başka bir bakış açısıyla bakmamıza izin verir.

Bu toplumda çocuklar, anne ile kıyasladıkları bir babaya sahip değiller. Onlara en yakın erkek figürü, daha az seviyede hiyerarşi sahibi olan dayı. Anne kardeşi olan erkek, baba rolüne sahip olsa bile farklılıklar çok önemli. Baba sahnede yer alıyor çünkü herhangi bir zamanda kadın tarafından seçilmiş ve arzulanılmış. Bu durum babaya bir ayrıcalık kazandırıyor. Yani baba herhangi birisi ya da herhangi bir şey değil. Dayı ise bu özelliklere sahip değil. Dayı aileden geliyor, seçilmiyor. Dayı bir evde arzulanmış ya da arzulanan bir erkek farkı yaratmıyor.

Mosuo toplumu, sonradan pişman olunup babalar yetkilendirilse bile, babaların olması için önce annelerin olması gerektiğine dair iyi bir örnektir. Loshui’de bu böyle olmamakla beraber, aile içinde yaşamak için her şey düzenleniyor.

Dikkat etmek gereken bir bilgi var: Toplumda homoseksüeller yok. En azından görüşme yaptıklarım bana olmadığını söylüyorlar. Her halükarda, bu konudan hiçbir sonuç çıkaramıyorum. Çok az zaman öncesine kadar homoseksüellik bütün Çin’de yasaktı.

Resmi olarak, anne ile oğul arasında ve erkek kardeşler ile annenin akrabaları arasında zina yasağı bulunuyor. Ama baba tanınmadık biri olduğundan, bilmeden kızı ile randevu ayarlama olasılığı bulunacaktır. Bununla beraber, yaş farkı fazla olan çiftler görünmüyor. Sık sık kendi akran grupları içinde bunu yapıyorlar. Böylelikle bu sorunun da önüne geçilmiş oluyor.

Babanın yokluğu nasıl çözümleniyor? “Bebeği odamızdan çıkarma zamanı; en iyisi onu kendi hâline bırakalım çünkü senin benimle olma zamanın,” demekle uğraşan bir baba. Ama Mosuolarda anne ve baba için ayrı bir oda bulunmuyor. Öyleyse annelerin de kadın olduklarını kim hatırlıyor? Annenin aşırılığından çocuğu kim sakınıyor? Kim kadınları uyandırmaya yardım ediyor ve işe geri dönmelerine; ya da her ne olursa, onları ilgilendiren? Eğer baba yoksa bunlarla kim ilgileniyor?

Tsunami Ana, Rugeshi Ana’nın büyükannesi, aynı pozisyonda devam ediyor ama bebeği geri alıp kollarında tutuyor.

Hayatta sağlam kök salmış birisi izlenimi veriyor. Büyükanneyi bebekle görmek, bütün bunlarla kimin ilgilendiğini anlamamı sağlıyor.

“Bebek sizin torununuz mu?”

“Evet.” Rugeshi Ana aceleyle beni cevaplıyor.

“Peki annesi?”

“Çalışıyor. Büyük bir ihtimalle annesini de görürüz.”

“Sık sık bebeğe siz mi bakıyorsunuz?”

Büyükanne soruyu duyuyor ve derin bir ses ve şatafatlı bir yüz hareketiyle cevaplıyor. Sonra biraz daha düşünüp açıklamaya karar veriyor.

“Kadın doğum yaptıktan sonra yaklaşık bir yıl bebeğiyle beraber kalır. Ona bakar, besler ve onunla ilgilenir. Yaptığı işlere geri dönme vakti geldiğinde, bebeğe bakma görevini büyükanne devralır. Üstelik onunla ilgilenecek başka teyzeleri de vardır. Böylelikle anne, doğumdan önceki yaşamına geri döner ve bebek de anne bakımından yoksun kalmadan ev havasında büyür.”

Basit. Aile içindeki kadınlar aynı çatıyı paylaştıklarından, anne tekrar çalışmaya başladığında bebek ile ilgilenmesi için başka birinin yardımına ihtiyaç duyulmuyor. Mülkiyet içindeki organizasyon ve ailenin şekli, ev işlerinin paylaşımı için ya da çocukların büyütülmesi için bir erkek talep etmeye mecbur bırakmıyor kadını. Kadınların, eşleri olmadan hayatı geliştirmeyi beceremediklerini söyledikleri hiçbir zaman duyulmuyor.

“Peki anne çocuğundan ayrılmak istemezse?”

“İstiyor. Bu böyle, bebeğe annesinin ailesi bakıyor. Onun yaptıklarını ailesi de yapıyor.”

Kadınlar ailenin refahı için almaları gereken sorumlulukların farkındalar. Geçim için aileye destek vermeleri gerekir ve bunun için de işlerine tekrar dönmeleri şarttır.

Gri giysili, ayağında sandaletleri ve geniş kenarlı şapkası ile genç bir erkek eve giriyor. Evin kadın reisini selamlayıp ona bir avuç para veriyor. O da parayı eteğinin cebinde muhafaza ediyor. Bu para genç erkeğin o günkü kazancı. Adam bebeği kollarına alıyor ve ufaklığın üzerine başını koyacağı siperli şapka arayışına giriyor. Gözlerini yukarı çeviriyor ve hoşnut bir şekilde gülümsüyor. Yaratık vücudunu arkaya doğru atmış, adamın saçı ile oynuyor. Adam bir fincan çay alırken çocuğu yakmamak için onu diğer koluna alıyor. Bebek serbestlikle hareket ediyor, sanki onun kollarına alışmış gibi.

Burada, Batı’da bilindiği gibi bir babalık yok ama erkekler kasabanın ufaklıklarından etkileniyorlar. Çoğu kez, kollarında çocuklarla erkekler görülüyor; çocukların ellerinden tutuyorlar, onları taşıyorlar ya da sabırlı bir şekilde, uyusunlar diye bacaklarında sallıyorlar. Büyük bir ihtimalle bunlar ne kendi çocukları ne de geçimlerinden sorumluluk duyuyorlar. Bu erkeklerin, evlerinin kapısında otururken susarak iskambil oyununa konsantre olmaya çalışmaları, bütün dikkatlerini küçük bir insana vermelerini engellemiyor.

Ne zaman bir erkek, hangi yaşta olursa olsun, çocuklu bir eve girse, onlara bir şey demek için yaklaşıyor, alçalıyor ve gülümsüyor. Küçüklere yapılan bu sevgi gösterisi doğallıkla ortaya çıkıyor ve büyük sorumluluklar gerektirmiyor. İhtiyacı çok olmasa da, bolca sevgi mevcut.

“Çocuğun babası ne iş yapıyor? Sık sık çocuğunu ziyaret ediyor mu?”

“O çocuğun babası değil, o benim oğlum; annesinin kardeşi; çocuğun dayısı.”

Oğlundan konuşuyor olmamız büyükanneye bir şeyler hatırlatıyor. Tsunami Ana oğlunu bir mesaj vererek gönderiyor. Adam ufaklığı büyükanneye bırakıp evden çıkıyor. Dönünce büyükanneyi sakinleştiriyor ve ona her şeyin yolunda olduğunu söylüyor. Sanırım oğlunu birisine bir şey sorması için gönderdi ve o da iyi haberle geri döndü.

“Her zaman sizi dikkate alırlar mı?”

Büyükanne sigara içiyor ve konuşurken kafasını sallıyor. Torununun bana yaptığı tercümeyi dinliyor ve beni izlerken gözlerini kısıyor. Çekici bir kadın olmalıymış. Hiç şüphe yok ki öyleydi. Özellikle mütevazi kadınlardan hoşlanmayan erkekler için. Onda hâlâ sönmemiş olan bir şeyler olduğu hissediliyor. Söze gerek duymayanlardan, bakmayı bilenlerden ve artık dayanılmaz olmak üzere olduklarında durmaları gerektiğini bilecek kadar anlayışa sahip olanlardan olmalı.

“Her zaman beni dikkate alırlar,” diye cevaplıyor, sigarasından uzun bir dumanı dışarı verdikten sonra. “Bir nedenden dolayı eğer karşı çıkarlarsa, sadece beklemem gerekiyor. Bir süre sonra gelip özür diliyorlar.”

“Peki bu şekilde size saygı duyulmasını nasıl sağlıyorsunuz?”

“Ben anneyim ve eğer anlamazlarsa onları evlilikle tehdit ediyorum.”

“O da nedir?”

“Eğer bana itaat etmezlerse onları evlendireceğimi söylüyorum. Bu da gerçekten korku veriyor.”

Tsunami Ana’nın çocukları, otuz ile kırk yaşları arasında olan yetişkin insanlar.

“Peki evliliğin hangi yönü onlara korku veriyor?”

“Bir yabancı ile yaşamış olacaklar ve,” bana doğru açıklıyor, “her zaman aynı insanla. Üstelik evin geçimini sağlamak için çalışmak zorunda kalacaklar. Mosuolu olmayan diğer komşu yerleşim yerlerinde görebilirsin. Buraya birkaç saat uzaklıkta Han kasabası var. Onların yaşlılarının yüzlerini

görmen ve bizim yaşlılarımızla karşılaştırman bunu anlaman için yeterli olur. Burada erkeklerin çok daha iyi koşullarda yaşadıklarına hiç şüphe yok. Eşlerinden yorulurlarsa, hiçbir skandala neden olmadan, başka birisi ile değiştiriyorlar. Birkaç gün önce Hanlı bir kadın buraya dört kilometre mesafeden, kocasını elinde kocaman bıçakla kovaladı. Kadın tükenmişti, dağın eteğine oturup ağlamaya koyuldu. Kocası başka bir kadın için onu bırakmak istiyordu. Bu tür şeyler bizim içimizde olmaz." "Başka kadınlarla giden erkekler yok mu?"

Tsunami Ana bir süre sessiz kalıyor, nefes alıyor ve hoşnutlukla cevaplıyor.

"Mosuolu bir kadının, âşık olduğu erkek onu bırakmak istediğinde dünyanın sonu gelmiş gibi hissetmesi zordur. Ona kayıtsız değildir ama o hayatının vazgeçilmezi de değildir. Sevgili, onun varoluş nedenini adamış olduğu birisi de değildir. Erkeklerle anneleri ilgileniyor. Anneleri artık bunu yapamıyorlarsa, kız kardeşleri ilgileniyor. Erkeklerin gerçek yükümlülükler denebilecek bir yükümlülükleri yok."

"Ama yeğenleriyle ilgileniyorlar," diye cevaplıyorum. Tsunami Ana için sigaranın izmaritini atma ve saç örgüsünü yerleştirme zamanı geldi. Bende, onun bir erkekle bu kadar çok konuşmaya alışık olmadığına dair bir izlenim uyanıyor.

Hiçbir zaman gerçekleşmemiş bir kıyafet balosu için giyilmiş gibi komik görünen ve egemenliğinde kendimi rahatsız hissettiğim Korsan Morgan'ın karşısında olma duygusunu yavaş yavaş kaybediyorum.

"Onlarla oynabilirler, onlara bakabilirler ve özellikle erkek çocuk olduğunda, onları yönlendirebilirler de."

"Peki sınır koymaya yardım ediyorlar mı?"

Mosuo anlayışını bizim kültür kapsamında zorluyorum. Bilmek istediğim; çocukların duyduğu, annenin saygı gösterilen ve oldukça sevgi dolu sonuçlanan "hayır"ı ile babadan duyulan "hayır" arasındaki farklar. Bizim kültürümüzde baba için geçerli olan "hayır dediyse hayırdır"ın karşısında tekrar sormanın denenemediği, pazarlık payı olmayan "hayır oyun salınesi"nin burada nasıl olduğunu merak ediyorum. Çocukların ateşe tekrar yaklaşmamaları, kabloya dokunmamaları veya oyuncaklarıyla bir

mobilyayı delmemeleri için sıkı ve daha sert zil sesine ihtiyaç vardır. Açıklama ve tercümeler zaman alıyor ve Tsunami Ana sabırla bekliyor ve ben sonunda soruyorum. “Sınırlar koymak, erkekler buna yardımcı oluyorlar mı?” “Evet, yardım ediyorlar. Kızlardan çok erkek çocuklarla bunu yapıyorlar. Erkekler bir sınır koyabilir ama çocukların eğitiminden onlar sorumlu değildir. Üstelik onlarla oynamaya da yatkınlardır. Bu öyle bir şey ki, Mosuolu erkekler çocuklarla oynamayı Hanlı erkeklerden daha iyi yapıyorlar.”

“Peki erkekler nelerden sorumlular?”

Tsunami Ana kalkıyor ve mutfak masasına yaklaşıyor. Tekrar bebeği sırtına yerleştirip, su doldurmak için büyükçe bir tencere alıyor.

“Büyük kararlar almakla yükümlüler.”

“Büyük kararlar mı?”

“Evet. Büyük ölçülerde şeyler satın almak, bir boğa gibi mesela, büyük kararlardır. Örneğin yaşamak için yer bulmak, evi genişletmek, toprakta daha fazla yatırım yapmak. Büyük kararlar, hah! Hiç önemi yok bunların ama erkeğin de bunlar için yeteneği var ve bizim üzerimizden bir yükü almış oluyorlar.” Cevap tuhaf bir mantığa sahip. Tanıdığım bazı kadınların yorumlan geliyor aklıma. Onlara sormadan bir şey yapmamdan, onları dikkate almadan veya onların karar vermesine bir fırsat vermeden harekete geçmemden hoşlanmazlar. Fakat ne istediğinizi ve sonucun ne olacağını bilmeye değer verirler.

Mosuolu kadınlar evi, mülkteki yaşamı idare ediyorlar ve parayı yönetiyorlar. Ama büyük kararlar almak; ailenin ihtiyacı olan bir bir mülkü inşaa etmek, hayvan satmak ya da yolculuğa kalkışmak, yetenek gerektirecek bir şey de değil.

Anlamak zor; yine de büyük kararlar, önemli kararlar olarak görülmüyor.

ON İKİNCİ BÖLÜM

BU GECE TSUNAMİ ANA BİZİ EVİNDE AĞIRLIYOR. Geniş, soğuk ve kişisel olmayan bir salonda Dorje, Lei ve ben bulunuyoruz.

“Biraz sonra akşam yemeği hazır olacak.”

Tsunami tuhaf; onu tanıyalı çok az bir zaman oldu ama her an olabilecek bir şeyin arifesindeymiş gibi gergin olduğu fark ediliyor. Önceden sohbet ettiğimizde endişeli görünüyordu; ev dışında olan bir şeyleri bekler gibiydi. Bir fırsatta dışarı çıkmıştı ve başka birinde haberler için oğlunu göndermişti. Belki de bizler, Mosuoların misafirperverliklerini suistimal ediyoruz.

Masada en azından yirmi çeşit yemek var: Pirinç, kuru fasulye, balık, dört veya beş çeşit sebze yemeği; ayrıca anlaşılamaz, yoğun ve renkli et suyu yemekleri. İçinde küçük kırmızı biberler olan tabak, yeşil biberler olan başka bir tabak, ızgarada pişirilmiş domuz yağı parçaları olan saplı bir tencere ve yemek kapları. Üstelik iki sürahi su ve bir şişe zulima; tadı tatlı olan ev yapımı şarap. Yemekte çeşitlilik, masada pek çok tepsi. Bu, ailenin refah içinde olduğunu gösteriyor ve misafirlerinin, orada pek çok yemek seçeneği olduğunu bilmeleri için yeterli bir zenginlik.

Evlerde ekonomik düzey farkı belirgin olmasa bile, misafirlerinin kıtlık olduğunu düşünmelerini istemiyorlar. Bu nedenle mükellef bir sofra kuruluyor.

Çin’de yenen yemek, Çin dışındaki Çin lokantalarında yenen yemeklere biraz benziyor. Sadece biraz. Her yemek arkadaşı elinde bir tane seramik yemek tası tutuyor. Ne yiyeceğini seçtikten sonra, yemek çubuklarıyla ufak bir darbe ile tek vuruşta yemeğini kapıyor. Yetenekli bir şekilde bunu yapıyorlar; heyecanlı bir kuşun gagasını, usta bir cerrahın pensini veya bir stilistin makasını kullanması gibi. Ama kullandıkları şey özetle, tahtadan iki ince alet. Eğer porsiyon dengeyi tutturmak için oldukça büyükse, tabakta aktarma yapıyorlar. Orada sebzelerle, et suyuyla ya da una bulayıp, kabul edilebilir bir ölçü elde edebilmek için yemeği bölüyorlar. Kaynaktan tabağa, tabaktan ağza. Her şey çok çok acı. Renkli küçük biberler ve sonucunda ceviz gibi yoğun bir tat. Biber, rendelenmiş peynir gibi dağılıyor.

Neredeyse bütün aile akşam yemeğinde bir araya geliyor. Bazıları masanın yanında alçak taburelere oturmuş ve diğerleri de geceleri büyüklerin uyuması için açılıp yatak olan ranzalarda oturuyor. Tahta bir kalasa asılı yanan lamba ve en karanlık köşede bulunan kerosen feneri.

Büyükanne ateşin yakınında kalmaya karar veriyor. Yemeğine henüz baktı. Söyleyecek bir şeyi var.

“Ilanfei bizimle yaşamak için gelecek.”

Tsunami Ana herkes oturduğunda ve yemek yeni başladığında bu haberi veriyor. Büyük torununa kadar hizmet ediyor ve diğerlerinin yanına yeni katılıyor. Rugeshi’nin bakışlarını arıyorum ama benden kaçırıyor.

Büyükannenin ne dediğini dinliyorlar. Sadece kızlarından biri, bakışını bir anlık kaldırıyor ama hemen indirmek için. İçgüdüsel ayrıntılar pilava bakmak, yemeği karıştırmak, çubukları çevirmek- merkezi bir önem kazandı.

Hanfei bizimle yaşamak için gelecek.

Hepsi buydu. Tekrarlama gereği duyulmadan sadece bir kez söylendi.

Ilanfei bizimle yaşamak için gelecek.

Bu tür cümleler, telaffuz edildiklerinde kendi kendilerine değer veriyorlar, geriye dönülmeksizin sağlamlaşıyorlar, dayanıklılaşıyorlar. Şöyle söylemek gibi: “Sana hep âşıktım” veya “Bu dakikadan itibaren istifa ediyorum” ya da “Bütün hayatım boyunca sana yalan söyledim” ya da “Gitme, seni özleyeceğim.” Öncesini ve sonrasını genelleştirmek için söylenen cümleler, planları değiştiriyor ve insanları tasalandırıyor. Evin kadın reisi konuştu ve onun sözleri kaygılandıncıydı.

Ben bile kendimi rahatsız hissettim. Yemeğin başında kendi aralarında konuşuyorlardı ve ara sıra benim de anlamam için tercüme ediliyordu. Ama evin reisi söyleyeceğini söyledikten sonra, bir şeylerin değiştiğini fark ettim. Saatler ilerledikçe bunu daha iyi anlayacaktım. Sessizlik, diğerini görmeyi engelleyen karanlık bir blok gibi yerleşiyordu. Bir anda herkes sustu. Çatal-bıçakların sesi duyulmaya başlandı. Tahta çubukların gürültüsü, bunların tabaklara değmesi ve ağız şapırtısı. Havada, yaşanan bu durum hissediliyor. Bu başka bir şey. Rahatsızlık verici bir şey.

Tsunami Ana’nın aceleyle çıkmak için konuşmalarımızı bölmesinin nedeni şimdi açığa çıkıyor. Sık sık onu kapıya bakarken görüyordum. Haber bekler bir hâli vardı. Her an birisi kapıdan içeri girecekmiş gibi.

Nedeni Hanfei'ydi.

Arkadaşına bunu kim bilir kaç kere danışmıştı? Büyükanne ile ilk defa karşılaştığımızda, evinin üç kilometre uzağındaki arkadaşı ile bu konuyu konuşmak için yaptığı görüşmeden dönüyordu. Son günlerde bu yürüyüşler daha sık yapılmıştı. Başka birisi ile konuşmak büyükanneye bu kararı almasındaki en uygun zamanı bilmesine yardım ediyordu. Bu tür durumlarda hep olduğu gibi, birisi karar veriyor ve sonra uygun zamanda bunu açıklıyor.

Ranzanın en ucunda oturan kızı, sürahiyi tekrar doldurmak için ayağa kalkıyor ve bardaklarımızı doldurmayı öneriyor. Ayakta bana hizmet ederken, Rugeshi Ana'nın tango hakkında onunla konuştuğunu söylüyor ve katılımcılar arasında olmak istediğini anlatıyor. Anaların evindeki bu kız kardeşi bağda çalışırken, diğer komşuların hesabını ayarlarken görmüştüm. Benimle, karşımda çömelerek konuşuyor. Anlatmak için gözlerini kaldırıyor ve sanki rahatsızlığımı azaltmak istercesine el hareketleri yapıyor. Sonra ailemi ve onlarla beraber yaşayıp yaşamadığımı soruyor. Benim ülkemde nasıl oluyor, iki büyük insana nerede bakılıyor? Kasabanın dışındaki gibi anne-baba var mı?

Bütün bu olanlar, Hanfei'nin kim olduğunu ve onlarla neler yaşayacak olduğunu anlamama izin vermiyor.

Büyükanne daha rahatlamış görünüyor. Torunları ile oynuyor ve ses tonu da yumuşadı.

Yavaş yavaş bana da açıklıyorlar. Hanfei, hayatının büyük bölümünde, büyükannenin erkeği olmuş. Belki de çocuklarının büyük bir kısmının babasıdır. Hiçbir zaman bir arada yaşamamışlar. Ne aynı çatı altında tam bir günü geçirmişler ne de buna dair planlar yapmışlar. Her biri kendi gerçek annesinin evinde yaşamış. Tsunami Ana'nın kendi soyu, Hanfei'nin de kendi soyu var. Ancak I Ianfei'nin ilk ziyaretinden itibaren büyükanne, onun bundan sonraki gecelerini beraber geçireceği tek kadın olmuş. Ve Hanfei de, büyükannenin, evinin kapısındaki askıya şapkasını asacağı tek erkek. Tsunami Ana'nın hiçbir çocuğunu paylaşmamışlar. Hanfei büyükannenin hamileliklerinde ne var olan bu durumu bozmuş ne de herhangi bir doğumda ona yardımcı olmuş.

Çok kez Tsunami Ana, evde bir erkeğin yardımına ihtiyaç duyduğunda, kendi öz kardeşine gitmiş. Büyükanne bu erkek kardeşi ile büyük bir fiziksel benzerliğe ve aynı mizaca sahipmiş. Rugeshi Ana, onun yeğen-torunu, onu hâlâ hatırlıyor. Sessizmiş ve ilgi çekiciymiş. Kız kardeşinin iri cüsseli çocuklarını tek eli ile kaldırabilme yeteneğine sahipmiş. Büyükannenin erkek kardeşi ev inşaatında büyük kalasları tek başına yükleniyormuş. Ve iki erkek gerektiren işler olduğunda, yine tek başına üstesinden gelebiliyormuş.

Ana'nın erkek kardeşleri mütevazı bir ailede büyümüşler. Annelerini kaybettiklerinde henüz çok gençlermiş ve kadın reisin yerini dolduracak yetişkin bir kadın artık olmadığından, daha da mütevazı hâle gelmişler. Tsunami Ana henüz çocuk olmasına rağmen, yavaş yavaş sorumluluk almaya başlamış ve zamanla mülkiyet ile soyları büyümeye başlamış. Büyükanneye neden bazı çocukları başka bir kasabada yaşıyor diye sorduğumda, cevap çok basit oldu. Ev kıza kalmıştı ve nehrin yakınında toprak ekme olasılığı vardı. O durumda, bütün aileyi ilgilendiren bir konu olduğu için, her zamanki gibi karar alındı. Herkes fikrini beyan etti ve sonuçta kadın reisin oyu ağır bastı. Ne despotça ne de bencilce bir karardı. Onun, herkese iyi mukayyet olmak için böyle karar verdiğini biliyorlardı. "Büyük kararları alan erkekler değil miydi?"

"Evet," diye cevap verdi Rugeshi Ana, "ama bu evde, sadece çok büyük kararları."

İnisiyatif faydalı olmuş ve şartlar daha da kolaylaşmış. Fakat Tsunami Ana asla annesinin olan evi terk etmemiş. Zamanın tembelce aktığı, her bir sakinini tanıdığı o kasabadan, daha rahat bir ev için bile olsa taşınmamış.

Erkek kardeşi, bizi buraya kadar getiren yolda, kamyondan atlarken ölmüş. Bu ani ölümle Tsunami'nin erkek çocukları için dolduracak bir boşluk oluşmuş. Çocuklar yeterince büyüklermiş ve boşluğu doldurmaya hazırlarmış.

"Hanfei onun kocası olacak mı olmayacak mı" diye de düşünülmemiş hiç. Bir kadın reis asla koca istemez. Tsunami

Ana'nın iyi bir hayatı olmuş. Şimdi yetmişli yaşlarında. Önünde de uzun yıllar var gibi. Hanfei, âşığı, Tsunami Ana kadar şanslı da olamamış

güçlü de... Göl kenarında hiç toprağı da olmamış. Sayısız genç ve güçlü fertleri olan bir aileye de sahip olmamış. Tsunami Ana'nın sahip olduğu güce de erişememiş.

Uzun zamandır sıklıkla ziyaret edemiyor olsa da, Hanfei öksürmeye başladığında hatta boğulacakmış gibi öksürdüğünde, onun sağlık durumunu anlamak için aramaya giden Tsunami Ana olmuş. Adam artık hayatını yatak üzerinde sürdüremiyormuş. İki yastığı kucaklayarak uyuyormuş. Geniş göğsü ve pembe tenine rağmen, onun için nefes alıp vermek çok güç hâle gelmiş. Kışın gelmesi durumu ciddileştirebilirmiş. Erkeklerin az iş yapmasından bahseden, onlara gülen ve kendi çocuklarını evlendirmekle tehdit eden, asla onlara ihtiyaç duymayan, ne bir öğüt ne para ne de bakım isteyen aynı kadın, gecelerini paylaştığı bu erkek ölürken, onun yanında olmak istediğine karar vermiş.

En son anına kadar ona bakacakmış. Dakikada bir evden çıkışlarını engellemek için onu eve getirmek en iyisiymiş. Ne gerekiyorsa yapacak, neye ihtiyacı varsa dikkat edecekmiş. Hastalık kadını onun varlığından yoksunlaştırmış.

Dinlemeyi bitiriyorum ve bu emirler veren, otorite sahibi enerjik kadınları düşünmeye dönüyorum. Tsunami Ana, Sanshie, Tsie ve tanıdığım diğer kadın reisler. Kadın saklanmıyor, saklanmaksızın orada duruyor. Kendime soruyorum: Aynı durumdaki bir erkek, aynı mizaçla, aynı şeyi yapar mıydı?

Ertesi sabah, hikâyeyi öğrendikten sonra, Tsunami Ana'ya, bağışlayıcı ve yiğit olan kadına erkeksi sınırla yaklaşıyorum. Ona şunu soruyorum: Bir kadın için en iyisi nedir? Pek çok erkek tanımak mı yoksa bir tanesine adanmak mı? Kesinlikle bana net bir şekilde cevap veriyor:

"Sadece bir tane."

"Neden?"

"Çünkü bunun anlamı şudur: Bir kadın, bütün zamanını onunla ilgilenerek geçiren bir erkek için yeterli olacaktır. Bu da her şeye değer."

Sonra kaşlarını kaldırıyor. Saç örgüsünü düzeltiyor ve gülümseyerek bana soruyor.

“Yağ çayı?”

***

Arabayı kullanan Dorje hariç hepimiz camlardan bakıyoruz. Dönüş yoluna yeni çıktık. Bana kalırsa herkes yorum yapmamayı tercih ediyor. Rugeshi Ana bir kuzenine uğramak için oraya yakın bir kasabadan geçmemizi istiyor.

Küçük ama düzgün bir yerleşimi var. Ana bulvardaki evlerden her biri aynı zamanda dükkân ve ticari hareketlilik dikkat çekici. Sokağın sonunda tapınak var ve tapınağın içinde bir düzine erkek çalışıyor. Yenilik yapıyorlar; restorasyona ihtiyacı olan iki duvar için yapı iskelesi kuruyorlar. Ama gerçekten acil olan, tavandan aşağıya kadar inen merdivenler. Eserin yenilenmesinden Rugeshi Ana’nın portakal renkli tunik giyen, tıraşlı kafası, çorapları ve sandaletleri ile Budist bir rahip olan kuzeni sorumlu. Benim için, görüntüsü tıpkı benim hayal ettiğim gibi birisiyle karşılaşmak rahatlatıcı oldu.

Rugeshi Ana ona yaklaşıyor ve hararetli bir sohbete başlıyorlar. Ağırlığını önce bir ayağına sonra diğerine veriyor. Kuzenine uygun olduğuna dair bir işaret verdikten sonra onun da bizimle yakın bir kasabaya kadar gelip gelemeyeceğini sormak için yanıma geliyor. Bu beni neden rahatsız etsin ki? Eğer arabada bir Tibetli şoför, bir Mosuolu geleceğin kadın reisi, bir Çinli politik ajan olduğunu düşündüğüm çevirmen ve bir meraklı Güney Amerikalı yolculuk ediyorsa, tek eksik Budist bir rahiptir. Rahip eğlenceli biri olmalı diye düşünüyorum. Çünkü hep gülüyor. Kuzeniyle konuşuyor. Sonra Dorje’yi dahil ediyor ve Lei ile sohbet ediyor. Yüzüne şaşkın bir ifade yerleşiyor. Bütün hızıyla çene çalıyor ve bir diyalog tekrarlarcasına mimikler yapıyor. Hepsi gülüyor. Tercüme etmelerini istemiyorum. Şakayı bana anlatmaya kalkarlarsa eğlencesi kaçar. Tercüme etmelerini istemek ortamın havasını bozmakla kalmaz, aynı zamanda o bölge tapınaklarındaki anekdotların kahramanlarını da bana anlatmalarını gerektirir. Dorje’nin kasetlerindeki eğlenceli adamın da Rugeshi Ana’nın soyundan olduğunu anlıyorum.

Rahip ile vedalaştığımızda, Rugeshi Ana’ya, ailesindeki bütün erkeklerin aynı mizaca sahip olup olmadıklarını soruyorum. Bana “Hayır,”

diyor. Erkek kardeşi kötü karakterli, huysuz birisiymiş. Örneğin, çalışırken evin kadın reisinden emir aldıklarında çatışmalar olup olmadığını öğrenmek istiyorum. Bana, Yujin Shi Ana'nın, erkek kardeşinin, devlet memuru olarak çalıştığını söylüyor.

"Orman bekçisi."

Orman bekçisi. Anaların kapısında homurdanan askeri üniformalı ve kâğıt oyunlarında uzman olan adam.

"Onunla konuşmak mümkün mü?"

"Tabii ki," diye cevaplıyor. "Yarın göldeki manastırın rahipleri vadiye gelecekler. Kasabanın neredeyse bütün üyelerinin katıldığı bir kutlama var. Erkek kardeşimle orada karşılaşabiliriz ve festival bitiminde görüşme için konuşuruz onunla."

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇOCUKLAR, BABALARI TARAFINDAN her türlü şüpheden arındırılarak belirlenmiş bir yolu titizlikle izlerler. Güvenli bir gelecekleri vardır fakat yaşamsal dürtüyü kaybederler; arzuladıklarıyla kendilerinden beklenenler arasında bir tercih yapmalıdırlar. Kendilerine benimsetilen şeylerden emin olabilmek için de diğerlerinin söylediklerini tekrarlama ihtiyacı duyarlar. Ve ne görebilirler ne de başka bir olasılığı hayal edebilirler. Bu sevgiyle örülmüş tuzaktan çok azları kaçmayı başarır. Onlardan birisi de Siddharta oldu.

Babası, Lumbin'in kralı, oğluna istediği gibi sağlam bir gelecek bırakmayı başaramadı. Prensin Buda olmak gibi bir kaderi vardı.

Kral, onu acıdan uzak tutmayı takıntı hâline getirmişti. Kral, her şeyi, oğlunun yaşlılığın izleriyle karşılaşmamasına göre düzenlemişti. Çocuğun gözlerinden ölümü, vücudun kabul etme hazırlığı yaptığı kesin olan tek şeyi, saklamaya çalışıyorlardı.

Buda'nın, etrafında her zaman güçlü kişiler görmesi, gençliğin sonsuz bir yaş olduğunu varsayarak inançlarını bu yönde geliştirmesi için gereken herşey yapılıyordu.

Ama Siddharta yürüyüş alanı olarak kullandığı ve sadece sarayın sınırlarını kapsayan bölge içinde hizmetçilerin görmesini önleyemediği dört durumla karşılaştı.

Birincisi yaşlı bir adamdı. Daha önce hiç böyle bir şey yaşamamıştı Siddharta. Adam yavaşlamıştı ve zaman hızlıydı.

Karşılaştığı ikinci şey bir hastanın ve acılarıydı. Acı çeken bir hastanın yakınında bulundu. Bu, prensin vücuttan sadece zevk alınmadığını anlamasını sağladı.

Üçüncü olarak bir cenaze alayı ile karşılaştı. Ölümü anlamaya çalıştı; en basit hâliyle, hayattan daha uzun olabileceğini düşündü.

Son olarak sıradışı bir erkekle karşılaştı. Bu kişinin, dilenci olmasına rağmen, ruhanilik ile tıkabasa dolu olduğunu gördü.

O zamana kadar “acı” ve “çile” kelimeleri dilinde olmadan büyümüştü. Ama karşılaştığı ve kapsamını geliştirdiği bu dört olaydan sonra, başka gözlerle etrafına bakmaya başladı. Bunu ilk kez yapıyordu.

Kendisi için çalışan insanların yoksulluğunu gördü. Haremini oluşturan dört yüzden fazla kadının yaşadığı ümitsizliği gördü.

Bu hayattan sonra tekrar başka bir hayatta, sonra diğerinde, daha sonra bir başkasında vücut bulunduğuna inanarak; reenkarnasyonun, tekrar yaşama dönmekten öte, acı dolu bir dönemi tekrar etmek olduğunu anladı.

Budizm için, kesin sonun, ölümün, başka bir vücutta bedenleşmeye götürülmemesi çok değerli sonuçlanabiliyor.

İnsan şeklinde ortaya çıkmak, bitki, böcek veya doğadaki herhangi bir madde olarak ortaya çıkmaktan daha farklı bir fırsat. Budizmin amacı o tekrarı önlemek.

Yirmi dokuz yaşında, evli ve bir çocuğu olan Siddharta’nın önünde, seçebileceği en az üç olasılığı vardı: Olan şeyi inkâr etmek; huzursuzluğun, varolan refahın diğer bir yüzü olduğu söyleyerek rahatlamak; acıya karşı, onu yok etmek için savaşa girişmek. Sonuncusunu seçti.

Bu olay, İsa’nın doğuşundan altı yüz yıl önce meydana geldi. O dönemler, Atina’da soylular, tanrıların sevgisini kazanmak için hükümetle

beraber, vahiyleri almaya yerler yapmışlardı. Bu arada diğer soylular, iktidarın dışında kalmış olanlar, en iyi yıllarında har vurup harman savuruyorlardı. İlkleri nasıl öldürebileceklerini planlıyorlardı.

Kelimelerle tanımlanamayacak, mantıkla hayal edilemeyecek, dünyanın kökenini ilan eden Tao doktrini doğuyordu. Düşünmenin zor olduğu şeyleri düşünmeye yöneltiyordu: Örneğin boşluğu...

Pisagor, sadece teorilerini hazırlamıyordu, aynı zamanda bilimi ruhun kurtuluşunun ve arınmasının bir formülü olarak değerlendiriyordu. Kendisi, yokluk ve meditasyon hayatı için matematiği seçiyordu.

Parmedides, bir tanrıçaya adadığı uzun şiirinde felsefesini yazarak ilkler arasına giriyordu. Roma İmparatorluğu kuruluyordu. Olimpiyat oyunları en yüksek popülerliği ile oynanıyordu.

Siddharta saraydayken ve öğretmenlerinden hayatı öğrenirken, temel olanın ne olduğunu anladığında, uluslararası panorama bu şekildeydi. Aldığı eğitimlerden ikisi onun düşünme kapasitesini geliştirmesini sağladı fakat her halükarda bu da yeterli değildi. Sonunda çile çekmeye karar verdi. Çileci olmak için maddeden uzak olacaktı. Neredeyse yemeden, içmeden, yarı çıplak hâlde yürüyerek devam edecekti. Siddharta, bu şekilde ayakta kalması zor olmasına rağmen, planına çok hevesli bir şekilde koyuldu. Görünüşü ise üzücüydü.

Nasıl olursa olsun sınıra varmak, herhangi bir yerde ve zamanda. Takipçileri etkileyen şey, eğitimden çok aşırılıktı. Bu bir ayrıcalık olmadı ve onu çevreleyen insanlar, süreci onun müritleri olarak tamamladılar.

Tarih, Siddharta'nın o yolu, bir kadının ona üç damla süt teklif etmesinden sonra terk ettiğini anlatsa bile, çok yüksek bir olasılıkla bu, oldukça etkilenmiş bir şekilde ruhsal varlığını yükseltmeksizin yaşadığı mahrumiyet dolu altı yıl boyunca etkilenmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Yandaşlan, uç noktada her şeyi zihninde tartan birinin yandaşları olmayı bırakıp, hayal kırıklılığı ile herhangi bir kin duymaksızın dağıldılar. Bir sürü meditasyondan sonra ne duygulardan zevk almayı ne de kesin bir mahremiyeti seçti. Onun cevabı, dikte edilen ortak bir duyguya benziyordu; orta yolu seçmek en iyisiydi.

Şehvet düşkünlüğündeki aşırılığa dikkat etti; bu durum onu sersemletiyordu. Aşırı bir şekilde vücudunu cezalandırmak aydınlığa ulaştırmıyordu; sadece daha fazla zayıflatıyordu. Derin derin düşünmek için bilgelik ağacının altında durdu ve sonra uçsuz ve bucaksız eğilimlerden aydınlığa ulaştı. Sonunda Buda oldu.

Daha otuz beş yaşındaydı. Müritlerini topladı ve öğretilerini yaymaya başladı. Acı çekmenin nedeni arzudur. Öğretilerindeki temel gerçek bunu bilmek oldu. Eğer arzu duyulmaz ise beklemek için hiçbir şey olmayacaktır. Eğer hiçbir şey beklemiyorsak, elde etmediğimiz bir şey için acı da olmayacaktır.

Belki de Buda'nın babasının en büyük hatası bu oldu. Babası onu, bir gün mutlaka karşılaşacağı olaylara karşı dikkat içinde büyüttü ve insani şartlar üzerine körleştirdi. Siddharta, dört olay ile karşılaşınca durumun farkına vardı. Kralın istekleri mum gibi söndü ve daha sonra Buda milyonlarca müridin takip edeceği o yolu kurdu. Felsefesi, arzuyu yok etmeyi başarıp, böylece memnun olamamaktan kaynaklanan acıyı engellemeyi içeriyordu.

Ama Siddharta'nın, aydınlanmaya ulaşma ve sonra öğretilerini yayma arzusu olmasaydı, Budizm doğar mıydı?

Buda bir isim değildir; belli bir duruma ulaşmanın adıdır. Budizmi, kökeninin geldiği yer olan Hinduizmden ayırmak gerekir. Eskisinin var olup olmadığını bilmeden, "Yeni Kitap" diyerek Incil'den bahsetmek gibidir bu.

Budizm tanrıların varlığını kabul ediyor. Ama onları evrenin yaratıcısı olarak sorumluluklarından, insanoğlunun davranışı ile oynamasından ve canlıların kaderini yönlendirmesinden arındırıyorlar. Bu sonuncusu karmaya bağlı. Geçmiş yaşamlarımızın, bu yaşamımızdaki olayların bir sonucu. Tabii ki gelecek yaşamlar da olacaktır. Her zaman yaptıklarımıza doymamızın sonucudur. Bir sonraki istasyon için arkadaşçı bir karma. Sahip olduğumuz bilincin gerçekliği saf bir hayaldir. Bize sadece içinde olduğumuz dönemi görmemiz için izin verir. Gerçeklik, nereden geldiğimizin ve nereye gittiğimizin farkındalığının görüş açısını verebilen

perspektifi kaybettirir. Tüm döngü, aydınlanmaya ulaşmak için alınan bir yoldan başka bir şey değildir.

İlk öğretisinde Buda, dört yüce gerçeği açığa çıkardı. Öncelikle acıya değindi, acının varoluşun bir parçası olduğuna. Kusursuzluğa ve biraz da mutluluğa değindi. Kimin kullandığına bağlı olarak anlamı değişen bir kelime. Buda acı çekmenin kökenini açığa çıkarmakla uğraştı. Arzuyu, istemeyi bunun nedenleri olarak gösterdi. Sonra bunları sonuçsuz bırakmamak için müritlerine acıyı yok etmenin şeklini açıkladı. Önce nedenini bulmak gerekiyordu. Yani arzuyu. Arzu yok edilirse arzunun koyduğu diğer talepleri de önlemek mümkündü. Onu yok ederek insanoğlu aydmlanabilirdi ve diğer bir gerçeğin bilincinde olurdu. Nirvananın. Arzu can sıkıcıdır ve bir sürü reenkarnasyonun sorumlusudur. Yalnızca Buda’ya dönüşenler dönemi tamamlarlar.

Peki nirvanaya nasıl ulaşılır? Bu sorunun cevabı, dördüncü gerçeğe ve onun sekiz hükmüne işaret ediyordu: Doğru kavrama, doğru düşünce, doğru söz, doğru eylem, namuslu kazanç, doğru çaba, uyanıklık ve doğru konsantrasyon.

Kutlama günü. Bölgenin başladığı yerde, yanmada şeklinde ve göle doğru uzanan yerde olacak. Orada kutlamalar için hazırlık yapılıyor. Tek bir bulut bile yok, gökyüzü çok açık ve masmavi.

Göle çok uzak adaların birinden rahipler geldi. Küçük bir çadırda buluşmak için manastırdan ayrıldılar. Üzerini bazı şeylerle -çanlar, döner silindirler, Sanskritçe tarifler yazılı metal kapaklar- destekledikleri, alçak bir tabla ile ayrılan karşılıklı iki sıraya yerleştirdiler. Gün boyunca okunacak yazılar da var.

Aydınlanmaya doğru götüren adımlar olan kutsal cümleler dinliyorum. Ritme eşlik etmek için iki rahip tamburlarını çalıyorlar. Çalan çan duanın sonunu ve bir diğerinin başlangıcını işaret ediyor. Birbiri ardına ve saatlerce, tek sesli olarak duaları tekrar ediyorlar. Sahneyi dolduran, güç veren, başka bir planda, farklı bir ortamda bilincin yerleşme duygusunu genelleştiren, bu tekrar oluyor. İkiye bölünüyormuşuz gibi, maddesel olmayan bir dünyadan kendimize bakıyormuşuz gibi.

Kocaman bir tencereyi karıştıran Sanshie'ye yaklaşıyorum. Kızı Sinshie, yeni giysiler içinde annesine yardım ediyor. Bu, Tsie'nin diktiği ve ona büyük gelen gömlek.

"Sanshie, neden rahipler köye yaklaştılar? Ne kutluyorlar?"

"Rahiplerin köye geldikleri gün kutlanıyor." Sabırlı olmak için kendini zorlamış gibi bir hareketle bana cevap veriyor. Sanshie, artık bana bir erkeğe davranılacağı gibi davranıyor.

Erkenden, kıyı yakınlarına, uzunluğu elli metreye ulaşıncaya kadar garip küçük odunsu bitkiler sıraladılar. Sıraya sırtını dayayarak oturmuş yaşlı bir kadın, yaşlıların memnuniyetsiz ifadesi ile ağzını oynatıyor. Havada bir şey ele geçirecekmiş gibi elini kaldırıp duruyor. Bu dinsel ve ciddi bir hareket. Neredeyse diğer uçta bir grup çocuk ekin demetlerinin arasında koşuyor. Tibet Budizminin adı Lamaizm. Öğreticilerinden birisinin adı. Burada olanlar da Lama rahipleri. Anaerkil toplumlarda Hristiyanlık, Yahudilik ve Müslümanlık dinlerinde olduğu gibi çok güçlü bir erkek tanrı yok. Budizmde tanrılar çok çeşitli ve daha insancıl; ve asla yasak olanı ve izin verileni dikte eden ödevlerle insanları baskı altına almıyorlar. Reenkarnasyonun çarkı, tanrılardan bağımsız ulaşılan aydınlanma ve karma felsefesi.

Beni misafir eden evin kadın reisi olan Yasi Tu Ma'yı arıyorum. Onu işin dışında başka bir ortamda görebilmeyi umuyorum. Böylece sosyal yaşamı nasıl idare ettiğine dair bir fikir sahibi olabilirim. Pek çok kadın grubu var ama onu hiçbirinde göremiyorum. On iki kişi açık alanda doğaçlama baskı yapmak için uğraşıyorlar. Metal plaka üzerinde mürekkebi emen tipografi ile kırmızı ve sarı bayraklar yapıyorlar. Yazılan yazıyı bastırmak için üzerinden kuru merdane ile geçiyorlar. Artık olduğunu düşündüklerinde bayrakları iplere asıyorlar. Havada rüzgârda dalgalanan mantralar ile dolu yerler oluşuyor.

Budizmde, Tantra gibi, Hindistan'dan gelen uygulamalar birleşiyor. Bu uygulamalar içinde mantralar da var; yani anlamlarından çok ruhsal trans anı yaratan seslerin kelimeler ve cümleler hâlinde tekrarlanması. Tantra gizli bir öğrenme değildir ama onu anlamak için belli bir içselik gerekir. Seksüel enerji, enerjinin yönetimi önemlidir. Çünkü erotik zevk mistik bir

deneyim olarak değerlendirilir. Mistik deneyim çok olduğunda, erotik zevk daha iyi olur. Sonuncusunun, mümin olmak için şevki uyandırdığını düşünüyorum.

Metodoloji, Tanrıça Parvatiye'nin kocası olan Tanrı Şiva'nın ağzından açıklandı. Odaklanma derecesini yükseltmek, doruk noktası eşiğinin devam etmesine izin verecektir. Zamana ve dikkate ihtiyacı olan, kadının zevk almasına önem vermeye çalışır. Bu yolla sevgililer, boşalan dişinin orgazmı ile daha fazla kendinden geçmeyi paylaşabilirler. Onlar, kadın cinselliğinin tinsellik ve mistik enerji ile birleştiğini düşünürler. Bu uygulama çiftlerin dişiyi paylaşmasına izin verir. Her ikisi de kadının cinselliğinden yararlanır. Aynı zamana denk gelen boşalma, orgazm ve erotik aktivitenin gerekli olmadığını söylerler. Tabii aynı insanla olduğunu belirtmek gereksizdir.

Kıyıdan duman yükseliyor. Ekin demetleri ile ilgilenen yaşlı kadın onları yakmak için uygun zamanı bekliyor. Ekin demetlerinin yanması ile bana kadar gelen tatlı kokulu bir sis oluşuyor. Bu öksürtmeyen ama baş dönmesi yapan ilahi bir duman. Tamamen sinene kadar yaşlı kadın onları sarmalıyor.

Kutlama artık dorukta. Rahiplerin ayini, ritmik bir biçimde çalan çanlar, kasetten gelen mantralar, ateş, sükûnet içindeki erkekler ve servise hazır yemek. Etrafı arkadaşları ile çevrili olan Lu Gu Pintsa'yı selamlıyorum. Etrafındakilerden biri orman bekçisi, Yujin Shi Ana.

Normalde iskelede çalışan gençler, koro hâlinde, flütleri ile bir melodi çalıyorlar. Mosuolar o bölgede erkeklerin yaptığı müzik ile tanınıyorlar.

Erkek kardeşi ile yapmak istediğim görüşmeyi hatırlatmak için Rugeshi Ana'yı arıyorum. Ona, eğer unuttuysa, erkek kardeşinin burada, kasabanın reisi ile beraber olduğunu ve görüşme ayarlamak için iyi bir zaman olduğunu söylüyorum. Hayır, unutmamış.

Tibet Budizminin farklı mezhepleri vardır. Lugu Gölü'nünki, 747 yılında lamaların ilk mezhebini kurmak için Tibet'e yolculuk eden, Hindistanın kuzeyinden gelen rahip ve Budist âlimi Padmasambhava'nın (isminin anlamı Lotus'ta doğan) kurduğu "Gelugpa"dan geliyor. Hiyerarşi, ikisi tarafından yerleştirilmiştir: Lama Pachen ve Dalai Lama. Bütün mezhep üyeleri bekâr olmalılar ve büyük çoğunluğu manastırlarda yaşar.

Dinsel ayinlerinde yoga, mantra ve bazı mistik formülleri kapsayan Tantra mistik felsefesini devam ettirmek önemlidir.

Budizmde aydınlığa ulaşmış bazı kadınlar da vardır. En ünlülerinden birisi, bir erkeğin vücudunda yeniden dünyaya gelmek için dua eden rahiplerin öğüdünü kabul etmemiş olan tanrıça Tara'dır. Böylece aydınlığa yaklaşabilmiştir. Tara kendi olanakları ile bunu yapmaya karar vermiştir ve bunun ödülü olarak da tannça olmuştur. Güzelliğe ve özel bir karaktere sahip olduğu söylenir. Kabusların en kötüsü olabileceği gibi kadınların en tatlısı da olabiliyor. Bana göre kabusların en kötüsü "özel karakterinden geliyor. Onun mezhebi Tibet'te on birinci yüzyılda Gelugpaların müjdeleyici mezhebi altında gelişti. Padmasambhava diyor ki, "Aydınlığa ulaşmak için insan vücuduna ihtiyaç vardır. Kadın veya erkek hiç fark etmez. Ama uyandırıcının dinselliğini geliştirmeye karar vermiş olan için, kadın vücudu daha elverişlidir." Ama o kadınlardan hiçbiri lama olamadı. Fakat önemli yönetimlerde görev alabildiler.

Rahibeler, başlangıcından itibaren Budizmde var oldular. Nepal'de manastırlarda birçok rahibe vardır.

Büyük Budist mezheplerinin alt mezhepleri vardır. Bu alt mezheplerden bir tanesi, kadınları lama olarak ya da dinsel otorite olarak reddeder. Hatta kadınları rahibe olarak bile kabul etmez. Mosuo kadın reislerinin, kimsenin zorlaması olmaksızın seçmiş oldukları alt mezhep işte budur.

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SIRA ERKEKLERE GELDİ. Lugu Gülü'ne gelişimin yirminci günündeyim. Onlarla yalnız görüşme vakti geldi. Kendi hayatımda bana toplumun kapısını açanlar, diğer kültürlerle iletişimimi sağlamama fırsat verenler hep "onlar" oldu. Ancak burada durum farklı. Burada geldiğimden beri tam tersini yaşıyorum; ne zaman bir bilgiye ihtiyacım olsa, bir şey satın almaya ya da herhangi bir faaliyeti koordine etmeye çalışsam, bir kadınla iletişim kurmam gerekiyor. Mosuo kasabalarında, yaşamın normal akışı içerisinde, karşıma erkeklerin çıkması alışılmış bir durum değil. Kadınlar yolda yürüyor ve bir erkek onlara eşlik ediyorsa, kadınlara ayak uydurmak amacıyla yapıyordur. Kadınların ilk sırayı işgal ettiği izlenimi var. Ve arkadan güçlü olan cinsiyete yani kadınlara eşlik eden erkekler geliyor.

Yujin Shi Ana, Rugeshi Ana'nın kardeşi, kutlamalarda ayarlamış olduğumuz gibi görüşeceğim ilk erkek olacak. Anaların evine yaklaşıp selam vermek için Rugeshi'yi arıyorum. Ana salonda, onunla bir fincan yağ çayı içiyorum. Sonra girişin büyük kapısını aramak için avluya çıkıyorum.

Oradalar. Dairesel şekilde oturmuş sekiz erkek, mahjong masasına bakıyorlar. Masanın üstünde yüz otuz dört oyun fişi açık bekliyor. Üç tanesi aynı cinsten; bambular, çevre ve tabiat. Dört oyuncu, şeref parçaları gibi; rüzgârlar ve birbirini takip eden noktalar gibi. Ejderha fişleri sadece üç tane ve eşleşmesi gereken üç tane de üçlü var.

Oyuncuların yerlerinin çekilişi yapılmış ve oyun başlamış. Oyuncular, sıra ile birbirini takip ederek, benzer olan fişleri eşleştirmeye çalışacaklar. Onlardan birisi bir fişi indirdiğinde, onun sağında olan diğer bir tane seçme olanağına sahip. Eğer fişin diğer eşini bulduysa, başansını bütün oyunculara göstermek zorunda.

Yujin Shi, bölgenin orman bekçisi ve Rugeshi Ana'nın büyük kardeşi. Yirmi dört saat üniforma giyen bir devlet görevlisi. Ve yirmi dört saatin büyük bir kısmını mahjong masasında geçiriyor.

Memur ilk sırada. Arkadaşları gibi, fişlerin benzerlerini bulup eşleştirmek için oynayacak.

Yujin Shi Ana oyuna odaklanmış. Ayakta veya oturarak izleyenler oynayanlara numaralar söylüyorlar. Sonunda, aralarında bana da yer vermelerini sağladım. Ay çekirdeği tohumu yiyiyorlar ve yerde sağ ayaklarının yanında, yedikleri tohumların kabuklarından yığınlar oluşturuyorlar. Her biri için bir "pong" var. Ve bu, ortağının bir fişi indirdiğini gösteriyor. Oyun iyi gidiyor. Kimse itiraz etmediği için fişi kaldırıyor.

Her gün onları saatlerce aynı pozisyonda görüyordum. Bazen sabahları, bazen öğleden sonraları ama her zaman mahjong, satranç ya da iskambil oynarken.

Bu anaerki] bir toplum ve söylenebilecek en azami şey şu ki, burada kadınlar bağımlı değiller. Bu kadar saat oyun oynuyorlar ama neden kız kardeşlerden, annelerden, gizli ya da açık aşk bağı olan sevgililerden birisi onları protesto etmiyor? Bu soru bana, Yujin Sili'nin dikkatini oyundan

ayırmadan ve onu mahjong masasından kaldırmadan görüşmeye başlamak için iyi bir soruymuş gibi göründü.

“Kız kardeşim bundan şikayetçi değil,” diye cevap veriyor Yujin Ana.

Alışkanlığımdan vazgeçemediğimi fark ediyorum ve ona eşini soruyorum.

“Peki sevgilin?”

“Sevgilim mi? Neden bundan şikayetçi olsun?”

Sadece tek bir bakışla köyün kadınlarının meşgul olduklarını gözlemlemek mümkün ama o ısrar ediyor.

“Mosuolu kadınlar çalışmak zorunda olduklarını biliyorlar ve bunun en iyisi olduğunun da farkındalar.”

Ona ne iş yaptığını soruyorum. Bana geceleri çevreyi korumakla sorumlu olduğunu açıklıyor.

Ağzından tek alabildiğim laf bu oldu. Konuşmamızın sonuydu. Onunla konuşmaya çalışmak, binlerinin bizimle ilgilenmelerini beklemek için bomboş bir evin kapısını boşu boşuna yumruklamak gibiydi. Yujin, güçlü kuvvetli erkeklerdendi ve orman bekçisi üniforması ona daha bir varlık veriyordu. Ama eksik olan bir şey olduğunu hissediyordum.

Eve girip Rugeshi Ana’yı arıyorum. Mutfakta iş yapıyor ve yaptığı işe ara vermeden beni selamlıyor.

“Çok sıkı görünüyor değil mi? Evin en küçüğü olduğum için bana sert davranıyor ama büyük ablam ortaya çıktığı zaman onunla hiç tartışmıyor.”

Bana bunu söyledikten sonra Rugeshi Ana avluya çıkıp büyük ablasını buluyor. Evin kadın reisi, kırk yaşlarında, Rugeshi Ana’dan daha zayıf ve daha kısa boylu. Acelesi varmış gibi. Rugeshi’yi dinleyip önce mutfağa, benim olduğum yere doğru bakıyor; sonra da evin girişine, Yujin Shi’nin olduğu yere doğru bakıyor. Evin reisi mahjong masasına yaklaştığında, bir düşmanı, hele üniformalı bir düşmanı, hiç istemeden nasıl kazandığımı hissediyorum. Aile kavgasına ya da Yujin’in arkadaşları önünde gururunun kırılmasına tanık olmak için hazırım. Ancak ne oluyorsa bütün doğallığıyla oluyor. Evin reisi yanlarına vardığında Yujin ayağa kalkıyor ve yerini,

olanların farkında olan, hemen bu işi kabul eden arkadaşlarından birine bırakıyor. Yujin Shi Ana pek arkadaşça bir yüz ifadesine sahip değil ama içten görünüşlü, reisin sözünü dinleyen, oldukça iri yarı bir erkek. Onda çocuksu bir şeyler var. Adımlarını hızlandırıp, evin reisi oyunu kestiği için arkadaşlarına bir özür işareti yapıyor.

Rugeshi Ana mutfağa dönüp işine devam ediyor. Sanki bana ayırdığı zaman yeterliymiş ve yapılacak pek çok iş olduğunu hatırlamış gibi, benimle olan ilişki sahnesini bitiriyor.

Bölgedeki olasılıklarımı tüketerek, rahiplerin kutlama için gittikleri yere yakın olan, kasabanın diğer yarısında şansımı denemeye karar verip oraya gidiyorum.

Sandallar eski ama dayanıklı, iyi taşıma için kütüklerden yapılmış tahta sandallar. Kıyıda, yarısı suyun içinde yarısı karada hazır bekliyorlar. Akıntının sandalları götürmesini istemiyorlar. Bir tanesi, çok uzaklardan toprağa çivilenmiş bir kazığa bağlanmış ve gölde sallanması için izin verilmiş. Her biri sekiz ila on yolcu taşıma kapasitesinde olan yirmi tane sandal olmalı.

Sandal sahipleri birkaç yuana yolcularını taşıyorlar. Bu yolculardan bazıları manastıra bazıları komşu kasabaya kadar gitmeyi tercih ederken, bazıları da uzaklarda yaşayan arkadaşlarının evine ziyarete gidiyor. Su yolculuğu uzun bir yol oluyor.

Tarımcılık ve hayvan yetiştiriciliğinin dışında, vadideki pek az olan işlerden birisi de bu. Her gün yapılan bir iş olduğu için bölgedeki aileler arasında eşit bir şekilde iş dağılımı yapılıyor. Her bir aile, bir aile mensubunu sandal yapımına ve diğer işe göndermeli. Altı saatlik devridaimleri var ve yolcu almak için hepsinin fırsatları aynı. Daha sonra eşit miktarda bölünmesi için, elde edilen gelir oıtak bir kuyuda biriktiriliyor. Böyle olması komşular arasında olabilecek çekişmeleri ve yolcu elde etmek için olacak kavgaları önlemiş oluyor.

Burada iyi denebilecek sayıda genç erkek buluyorum ve sanırım onlardan iyi malzeme çıkartabilirim. Görüşme yapılacağını bilmelerinden kaynaklı rahatsızlık içinde poz vermelerini önlemek için, onlara

yaklaşmadan önce fotoğraf çekmeyi tercih ediyorum. Bu, hoşa gitmek için duyulan heyecan ve tedirginlik karışımı duyguyu önler.

Öğle yemeğinden sonra buraya geldim ve iki saattir oturmuş dinleniyorum. Bir göl kıyısının sahip olabileceği en güzel özellik yani sessizlik burada mevcut. Hava ise nemli. Üzerimde mavi renkli gülünç bir yağmurluk var. Çantada saklaması kolay, pratik ve plastik bir yağmurluk. Onu giydiğimde diz kapaklarıma kadar geliyor ve doğruyu söylemek gerekirse yağmur yağmıyor. Bütün bir öğleden sonra tek bir damla bile yağmadı ama çıkarmaya üşeniyorum, bu yüzden üzerimde hazır taşıyorum. Sık sık yukarı bakıyorum; gökyüzünde yağmur yağacağına dair herhangi bir belirti görmeyi umuyorum. Sonra da önceki gülünç durumuma geri dönüyorum ve duvara sırtımı vermiş uzanmaya devam ediyorum.

Çok az hareketlilik var, gerçekten çok az. Gölün kıyısında yirmi dakikadır bekliyor olmak beni manzaranın bir parçası hâline getirecek kadar yeterli bir zaman ve herkes beni yeterince tanıdı. Artık ne onların dikkatini çekiyorum ne de bana bakmaya devam ediyorlar. Bu da bana doğal bir süreç için izin veriyor.

Tripodu kurup fotoğraf makinesini yerleştiriyorum. Uzun mesafede kullanmak için merceği seçiyorum. Sonra telaşsız bir şekilde başlamaya karar veriyorum. Perspektiften bir fotoğraf çekiyorum. Çeşitli sandalları ve onların mürettebatlarını da kadrajın içine alıyorum. Mercekten bakmaya devam ediyorum ve çekiyorum. Şimdi ayrıntılara geçebilirim. Tek bacağını aşağıya sallandırarak oturan bir kadına odaklanıyorum. Islanmaması için su ile ayak arasında denge kurarak dikkatli bir şekilde oyun oynuyor. Birisinin yaklaşabileceğini biliyor ve ona göre bekliyor. Sanırım beni gördü; ara sıra, olduğum yere bakıyor. Kendimi rahatsız hissediyorum; ondan daha rahatsız hissediyorum. Bir sonraki fotoğraf için odak noktamı değiştirmek en iyisi. Her neyse, kıyıya doğru yaklaşan birisi var ve o kadın da gelenin kendisine yaklaşması için işaretler yapıyor. Güvertede iki yolcu ile sandalı bağlayan ipi çözüyor. Küreklerden biri ile kıyıdan uzaklaşmak için manivela yapıyor; su da yeterli derinliğe geldiğinde ise kürek çekmeye başlıyor ve kıyıdan uzaklaşıyor.

Bitişik sandalda, iş arkadaşı temizlik işlerine koyulmuş. İçerideki suyu dışarı atıyor ve süpürmeye başlıyor. Fotoğraf çekip, yerimi değiştiriyorum.

Diğer taraftan aynı sahneyi çekmek istiyorum.

Kendimi, kameramın arkasına saklanmış keskin bir nişancı gibi hissediyorum. İkiye sekizlik diyaframla ve altmışlık hızla, ben bir durum hırsızıyım; görüntü hırsızlığı yapmak için gizleniyorum.

Diğer gemilerde erkekler çalışıyor. Sessizlik ile hareketlilik arasındaki kontrast ilgi çekici; tekrar denklanşöre basıyorum. Onlardan birisi, kollarını göğsünün üstünde birleştirmiş ve şapkayla gözlerini kapatarak oturma yerine uzanmış uyuyor. Kısa bir süre önce botlarını çıkardı ve birbiri üstüne attığı bacaklarında çoraplarının elektrik mavisi parıldıyor. Odaklanıyorum; bu sakin bir fotoğraf olacak. Birisinin onun hizmetine ihtiyacı olacağını önemsemeden uyuyor. Çalışma yerinde olmasına rağmen bunu yapıyor, dikey bir şekilde uzanmış. Uyarlanan bu pozisyonun ve uykulu yüzündeki ciddiyetin, bir hareketlilik olmadan bana başka bir fotoğraf için izin verip veremeyeceğini hesaplıyorum.

Başka bir botta, ona dikey bir şekilde, iş arkadaşı, gelecek olan diğer işler için bekliyor. Birisi gelecek olursa o kayığı tercih edecek. Birkaç metre göle doğru inmek zorunda kalacak. Az önce kürek kıyıdan uzaklaştı ve suda kayığın hareketlerinden eğleniyor gibi görünüyor. Ama o uyumuyor, bir dergi okuyor. Arkasından yaklaşıp, elindekinin kaydını tarihe geçirmek için omuzlarının üstünden fotoğraf çekip çekemeyeceğime bakıyorum. Bu basit değil, yaklaşsam iyi olacak. Bu fotoğraf hilesinin büyüleyici olacağını hayal ediyorum ve her ayrıntının görüleceğini; çünkü sayfayı değiştirdiğini görmüyorum. Okuduğunu inceliyor gibi geliyor. Akıntı onu karşıma getiriyor ve onu daha iyi görebiliyorum. Hayır, konsantre olduğu bir şey yok; bu da uyuyor.

Artık rulom bitti ve makinenin motoru garip bir sesle filmi sarıyor. Bu sefer, az ışıkla daha iyi çalışabilmek için, daha hassas bir yükseklikte film yerleştiriyorum. Sekiz yüz asalık, iyi renklerde ve neredeyse hiçbir pürüz fark edilemez.

Çektiğim fotoğrafların yeterli olduğunu düşünüp görüş noktamı değiştirmeye karar veriyorum. Malzemeleri kaldırıp, diğer köşeden fotoğraf çekebilmek için geri dönüyorum.

Ağacın altında bir grup görüyorum; dört erkek ve iki kadın var. Kayık vardiyalarını bitirmişler mi yoksa şimdi mi başlamışlar, bilmiyorum. Kadınlar sepette biriktirdikleri çamaşırı düzeltiyorlar. Eski bir Fransız dansçının dans etmesi gibi, elleriyle eşarplarını bağlıyorlar. Hiç bakmadan ezbere bir şekilde aralarındaki sohbeti sürdürürken konuşmaya konsantre olmuş şekilde çalışıyorlar. Bu esnada her şeyin iyi olduğundan emin olmak için şöyle bir işe bakıyorlar ve sohbete geri dönüyorlar; sakinler ve şu an önemli olan günü bitirmek.

Uyku tulumlarının üstüne uzanmış dört erkek de uyuyor. Hayır, dördü de değil. Bir tanesi uyku ile uyanıklık arasında gidip geliyor. Modern hayatın stresinden olmalı. Rahat bir pozisyon arıyor ve bu esnada, yarım açık ve bu şekilde alışılandan daha da Çinliye benzeyen gözleriyle, etrafa bakmak için oturuyor. Yapmak için daha iyi bir şey olmadığına kanaat getirdikten sonra tekrar yatmaya dönüyor. Diğer üçü ise kararlı bir şekilde başka boyutta gezinmeye devam ediyorlar.

İskele girişinde, biri diğerinin yanında çömelmiş altı erkek var. Birbirinin eşi gibiler: Aynı yaş, aynı ten, aynı giysiler ve aynı vücut şekilleri. Şapkalı ve ellerinde sigarayla bir grup erkek. Bana, her şeyden bıkmış gibi kulaklarını, gözlerini ve ağızlarını kapatan üç maymunu hatırlatıyorlar. Aynanın karşısında yorulana kadar birbirini tekrarlayan yansımaya benzeyen simetrik bir görüntüye benziyorlar. İnanılmaz bir şey; altısı da kımıldamaksızın, on metre uzaklıkta bulunan bir kadının nasıl çalıştığına bakıyorlar. Bu sırada da sigara içiyorlar.

Alt sokaktan odun taşıyan iki kadın geçiyor. Sırtlarına ve başlarına bağlı, sazdan örülmüş sepet taşıyorlar. Yüzün üstüne gelen saçı tutmak için uzun elastik bir bağ gibi alınlarına yerleştirdikleri bir üst bağ var. İki kadını da içine alan bir fotoğraf çekiyorum. İkisini de Sinshie’nin töreninde tanımıştım. Bir tanesi Sinshie’nin eteğini yapan kadın. Gündüz olmasına rağmen güneşten gelen gölgeleri sakınmak için flaş kullanıyorum. Işığın nereden geldiğine bakıyorlar ve başlarındaki kırmızı eşarbı düzeltiyorlar. Dengelerini kaybetmeksizin başlarıyla beni selamlıyorlar. Taşıdıkları şey ağırlığıyla onları ikiye katlıyor olmalı.

Kaç erkekle görüşme yapma imkânım var?

Oturan altı tane ve ağacın altında uyuyan dört: On. Sandalların içinde baygın, uykuya dalmış iki tane daha: On iki. Görünüşe göre bir düzine; sanırım bu yeterli.

Malzemeyi toplayıp, sigara içerek kıyıda dolaşan ve ayakkabılarını ıslatan Lei’yi çağırıyorum. Lei gittikçe değişiyor; Mosuolar arasında olmak onu değiştiriyor. Belki de endişelenmeye başlıyorum.

Görüşmeye sandalların sahipleriyle başlamaya karar veriyorum. Onlardan birisinin yanına yaklaşıyorum ve bu denizcileri uyandırmak için ne yapacağımı bilmiyorum. Demir halatla uğraşan kadın bu sorunu çözüyor. Amacımı anlayıp, yolcusuyla uzaklaşmadan önce, uyuyan erkekleri sarsıyor.

Adamlar şaşırıyor ama gülümsüyor. Lei yanlarına yaklaşıp görüşmeye başlamak için düzenlemeler yapıyor. Esniyorlar.

İsmim Yanduchie ve kırk yaşındayım. Ailemin geçiminden ben de sorumluyum ve gölün bir kıyısından diğer kıyısına yolcu taşıyorum.”

“Çok iş oluyor mu?”

“Evet, oluyor.”

“Kiminle yaşıyorsun?”

“Annemle.”

“Peki bu nasıl bir şey?”

“İyi, büyük bir ailem var, biz otuz altı kişiyiz.”

“I lep beraber mi yaşıyorsunuz?”

"Evet, tabii ki. Annem, büyükannem, teyzelerim, dayılarım, kız kardeşlerim ve yeğenlerim.”

“Peki böyle bir toplumda erkeğin rolü nedir?”

“Erkeğin sorumluluğu çok önemlidir çünkü çalışmakla ve ailenin geçimini sağlaması için parayla katkıda bulunmakla yükümlüdür.”

“Erkekler çok çalışıyor mu?”

“Evet, Mosuolu erkeğin tembel olduğunun söylendiğini biliyorum ama işte kadınlar kadar erkeklerin de çalıştığı kesin. Hatta erkeğin sorumluluğunun daha büyük olduğunu söyleyebilirim.”

Bu annelerin toplumu olduğundan, erkeklere çocuklar gibi davranılıyor. Kendime bu durumun erkeklerde erotik isteği uyandırabilmeye neden olup olmadığını soruyorum. Kadın ciddi, iş ile bütünleşmiş ve sorumluluk sahibi bir yetişkin olarak değerlendiriliyor. Bu sırada erkeği paylıyor, ona emir veriyor ve ona izin veriyor. Ama bir kadın reisin vasiliği altında alt seviyede bir yer işgal etmek, bir ataerkilin kanatlarının altında bunu yapmak gibi değil. Mosuolu bir erkek zamanının çoğunu arkadaşıyla geçiriyor, az çalışıyor, hiçbir şeyden sorumlu tutulmuyor, devamlı bir şekilde sevgili değiştiriyor ve hayatı boyunca annesiyle yaşıyor.

Ataerkil bir toplumda, eğer bir ev iyi organize edilmişse ve erkek olan ev reisinin çalışmasına gerek yok ise, büyük bir ihtimalle erkek mal varlıklarına bakmak için evin en üst köşesinde oturuyor olur. Anne reis asla sahneye çıkmaz, hiçbir şeye bakmak için oturmaz ve daima yaşanan telaşın bir kısmını oluşturur.

Lugu Gölü’nün kıyısında bir kadının, erkeğe, susadığını söylemesi ve ondan kendisine bir bardak su vermesini istemesi zordur. Bu sadece ataerkil toplumda olur.

Dergisine yapışmış olarak uyuyan adam, gerinip yanımıza geliyor ve iş arkadaşının her yorumunu destekliyor. Önceden fotoğraf çektiğim için mutlu oluyorum.

“Çocukken nasıldın?”

“Okulda çok iyi değildim; bu yüzden beni aldılar. Lijiang’a tuz aramaya gittim.”

“Sizleri okuldan almak olağan bir şey mi?”

“Şimdi çok sık olmuyor ama önceden, bir erkek çocuk çalışkan değil ise ve gayret göstermiyorsa, ailesi onu derhâl çalışmalarını bırakması için okuldan alırdı.”

“Peki ya kız çocuklarını?”

“Hayır, kız çocuklarını asla okuldan almazlar.” Önemli bir şeyi unutmuş gibi hemen ekliyor. “Onlar her zaman gayret sarf ediyorlar."

Yirmi sekiz yaşlarında genç bir delikanlı yaklaşıyor. Bacak bacak üstüne atmış, başı aşağıda, kayığın yan tarafında oturuyor. Ne zaman bir şey sorsam ilgili bir şekilde bana bakıyor. Yanduchie ile konuşmaya devam ediyorum.

“Sana kim bakıyordu?”

“Dayım. Onunla çok zaman geçirdim.”

“Peki annen?”

“Zamanının büyük bir kısmını tarlada geçiriyordu.”

Lei bunları tercüme ediyor ama yeni gelen konuşanın sözünü kesiyor; cümleyi bitirmek istermiş gibi, beklemesi için ona eliyle bir işaret yapıyor.

“Devamlı bir şekilde beraber olduğunuz axia’nız var mı?” “Ilayır. Şimdilik yok ama burada gece için bir kadınla beraber olmak zor değil.”

Genç çocuk ısrar ediyor, bir şeyler söylemek istiyor ama Lei tekrar onu susturuyor.

“Ne oluyor Lei?”

“Bana bu görüşme televizyonda çıkacak mı ya da basılacak mı diye soruyor.”

“Ona televizyonda çıkacağını sanmadığımı ama basılmasını umduğumu söyle.”

Lei söylediklerimi tercüme ediyor ve Alatashi -ismi bu- ayağa kalkıp beni gösteriyor.

Lei onun bana bir şeyler söylemek istediğini anlatıyor. Alatashi agresif görünmüyor ama resmi bir görüntü veriyor ve kamerada görünmek için ısrar ediyor.

“Peki, sorun değil.”

Görüşmeyi küçük dijital bir kameraya kaydediyorum. Yolculuğa çıkmadan önce, ses kaydı için dikkatli olmamı tavsiye etmişlerdi; bu

yüzden kiraladığım ekstra mikrofonu şimdi Alatashi'ye uzatıyorum. Bu onu sakinleştiriyor ve tekrar oturuyor.

Genç adam, elinde mikrofon, sabit bir şekilde kameraya bakıyor. Keskin ve duraksayan bir sesle konuşuyor. Kısa boylu, zayıf ve büyük elli. Çok kaslı birisi değil. Ciddi. Loshui'de Adonis görünüşlü erkeklerle karşılaşılmıyor; Alatashi de bu yerin bu kuralından kaçamıyor. Zayıf ve kemikli, sadece konuşma şekli ile ayırt ediliyor; çok ciddi ve az eğlenceli. Şunları söyleyerek başlıyor:

"Bizim yaşama şeklimizi savunduğumuzu bilmenizi istiyorum."

"Bu ne demek oluyor?"

"Bizi farklı kılan, kültürümüzün bir parçası olan, kadınların sorumluluğunun fazla olması. Aynı şey bizim axia evlilikleri, yürüyen evlilikler için de geçerli. Mosuolar var olduğundan beri sürdürdüğümüz bir yaşam tarzımız var ve buna saygılı olmak gerek."

Loshui'ya geldiğimden beri duyduğum ilk politik söylev bu oluyor. Kadınlarla görüşme yaptığım zaman da hiçbirisi bu tonda söylev vermedi. Alatashi ısrar ediyor:

"Komşularımız olan Hanlılar, Çin'in geri kalanı gibi, başka bir şekilde yaşıyorlar; ama bizler kendi yaşama şeklimizden memnunuz. Azınlıklara saygı duymak gerekir. Kasabanın reis yardımcısı olan Yanduchie'nin de güzelce söylediği gibi, burada biz erkeklerin sorumlulukları var."

"Yanduchie reis yardımcısı mı?"

"Evet, tabii ki; bunu söylemiş olmalıydı ve ne istediğimizi de anlatmış olmalıydı."

Yanduchie'ye dönüp ona soruyorum.

"Sen Lu Gu Pintsa'nın yardımcısı mısın?"

"Evet," diye cevaplıyor.

"Peki bunu neden söylemedin?"

Sadece bana gülümsüyor; ısrar etmemeye karar veriyorum ve Alatashi'ye dönüyorum.

“Peki neyi deklare etmek istiyorsunuz?”

“Azınlık olarak bize saygı duyulmasını istiyoruz. Kültürel olarak bizi diğerlerinden ayıran anaerkil toplum oluşumuzla değerlendiriliyoruz. Bizim arzumuz, bizi bu hayat şekliyle kabul etmeleridir.”

“Peki kim sizin yaşam biçiminizi tartışıyor?”

“Şimdilerde kimse ama eskiden merkez hükümet Mosuo kültürünü yok etmek için askeri bir milis gönderdi. İnsanları evlenmeye ve beraber yaşamaya mecbur ediyordu. Annem, beraber yaşaması için ordunun birilerini seçtiğini anlatıyor ve gördüğünüz gibi vadinin büyük bir kısmında kimsenin belirli bir eşi yok. Daha önce burada yaşanan dayanılmaz bir şeydi. Çöpçatanlık yapan kızıl ordu içinde bölünme yaşandı.”

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

ÇİN’İN GERİ KALANINDA YAŞAYANLAR GİBİ, Mosuoların tarihi de muhafaza edilmiş. 1 Ekim 1949’da, bazılarının endişeli bazılarının da hevesli bakışları önünde, Mao Tse-Tung devrim zaferini ilan etti. Bu, uzun bir mücadelenin sonu ve yeni bir ulusun başlangıcı oldu. İşçilerin, köylülerin ve öğrencilerin gömleklerine, berelerine ve ceket yakalarına takılan, Mao solculuğunu gösteren üç trilyondan fazla rozetin kullanıldığı kaydedildi. Eski alışkanlıklara karşı hareketi besleyen fikirler verdi ve sahip olunan, beklenen bir başarıydı. Bunun anlamı, geçmişle bağlan olmayan Çin’in yaşayanları arasındaki farklılıkları kaldırma eğilimi, homojen yeni bir kültür kurma fırsatının gelmiş olmasıydı. Mosuolar, bu çok açık ki, farklılar.

Hükümeti rahatsız eden bir şeyler vardı; öyle bir şey ki, bu yüzden düzeltmek istediler: Mosuolar başından beri, bir kültür olarak var oldukları andan beri, anaerkildiler. Onlar arasında asla bir evlilik olmadı ve sevgili

hayatı her zaman önemli ve çok aktif bir konu oldu. Kendilerinin de anlattıkları gibi, asla bir baba figürü sağlamlaşmadı ve bu da hiyerarşik erkek, baba ve yaklaşık bir milyon yurttaşın reisi olan Mao imajı göz önüne alındığı zaman, rahatsızlık vericiydi.

1950 yılında, Tiananmen meydanındaki tarihsel açıklamadan bir yıl sonra, Yunnan ilçesinin hükümet liderleri Mosuoların sürdürdüğü aşk ilişkisinin ilkel bir uygulama olduğunu değerlendirdiler ve üstelik Çin Halk Cumhuriyeti'nin yeni yasalarına göre de yasadışı olduğunu belirttiler.

Erkeklerin günlerini çalışmak ve üretmek yerine, gecelerinin cinsellik faliyetlerini ayarlamakla geçirmeleri hoş görülemezdi. Yeni rejim, tükenmiş bu sistem yüzünden, erkeklerin, ekonomiyi güçlendirmek için devrimin ihtiyacı olan tarlalara dönme isteğinin olmadığını düşünüyordu. Hangi devrimci değişiklik bu kadar önemli olan tek ufuğun, bir kadının dudakları arasında şekillenmesini isteyebilirdi?

Altı yıl sonra, tarım reformuyla anaerkil topluma son vermek için ilk girişimi yaptılar. Toprak dağıtımı erkeğin ikametgâh yeri temel alınarak yapılacaktı. Onlar bir aile kurmak ve annelerinden ayrılmak isterlerse, cumhuriyetin geri kalan kısmında var olduğu gibi, ektikleri tarlanın varisleri olacaklardı. Bununla beraber, bu şartlar altında ve parseller için tek bir tane talep olmadı. Toprakların sahibi yapma sözü ile onları ataerkil topluma çevirmek için kandırma teşebbüsleri başarısızlıkla sonuçlandı.

1958'te, "ileriye doğru büyük sıçrayış" diye adlandırılan dönem boyunca, yetkililer tek eşli sosyalist bir rejim yerleştirmek için ilk çalışma gruplarını gönderdiler. İtikatsizliğin sonu. Düzeni oturtmak ve evliliği oluşturmak için. Belli olmayan tek şey ise kimin kiminle evlenmesi gerektiğiydi.

Oluşturulan çok az çift, beraber yaşama esnasında pek çok engelle karşılaşmaktaydı. Aile mülkü karısının veya kocasının mülkünden oluşan kişi, haksız bir şekilde mal ele geçirmiş olarak değerlendiriliyordu. Sisteme açıkça karşı çıkan ilk kişiler kadın reisler oldu. Kızlarının bir yabancıyla beraber yaşamak için evden çıkıp gitmelerine izin vermeye hazır değillerdi. Genç kızlar ise, kendi taraflarından, başka bir ailenin üyesiyle, yani kocalarıyla yaşamak için annelerini bırakmak zorunda olmalarını

anlayamıyorlardı. Bu, günümüzde yirmi yıl boyunca iyi bir şekilde yaşamış olan Batılı bir çiftin evliliğini bozmasını isteyip, erkeğe çocuklarını tanımamayı dayatmak ve çiftlerin her birini kendi kan bağı olan aileleriyle yaşamaya göndermek gibi travmatik bir deneme oldu.

1966 yılındaki kültürel devrim ile dört eski geleneği bitirmeye çalıştılar: Eski alışkanlıklar, eski gelenekler, eski ahlâk, eski kültür.

Kızıl Kitap'ta Mao şöyle yazıyor: "Kadınlar bu üç otorite sistemine bağımlı oldukları anda, erkeklerin baskısıyla karşılaşacaklar (evlilik otoritesi). Otoritenin bu dört şekli -siyaset, soy, din ve evlilik- bütün olarak ideolojiyi ve ataerkil-feodal sistemi cisimleştiriyor."

Bu dönem boyunca bütün ülkede yeni yöntemlerin dağılması ve uygulanmasından sorumlu gruplar, askeri birliklerdi. Askeri politik görevliler evlenilmesi gereken insanlarla evlenmeye mecbur tutuldular. Evini terk etmeye çalışan çifte hakkı olan toprak parçası verilmeyip, açlığa bırakılıyorlardı.

Evlilik dışı çocuklar dışlanıyorlardı ve yeni yasal çerçeve içinde doğanların hakkı olan yiyecekleri de alamıyorlardı. Rejim paradokslar uyguluyor ve zorluyordu. Çin'de evlilik geleneği terk edilmeye çalışılırken, Mosuolara, onları zerre kadar ilgilendirmeyen aile tipini oluşturmak için baskı yapılıyordu.

İnançları, kurallarla silebilmeyi umuyorlardı. Saçma bir karmaşıklık ve açık bir şaşkınlık duygusuyla, yeni kurallar gönüllülükle yaygınlaşıyordu. Kasaba sakinleri kendi evliliklerine katıldılar ama çok şaşırdılar. Rejim baskısı sürebildiği kadar sürdü. Mao'nun gönderdiği adamlar emekli olduğunda, sınırsız bir çocuk oyunu gibi, her biri kendi yerine geri döndü. Kadınlar çocukları ile beraber evlerini inşa etmeye başladılar ve erkekler gerçekten ait oldukları yere dönmek için onlara garip gelen bu yeri terk ettiler. Kendi annelerinin evine döndüler. Ve dahası, zamanla, bölgedeki belirlenen politik insanlar için durumu düzeltmek sadece imkânsızlaşmadı, aynı zamanda onlardan pek çoğu Mosuolu kadınlara kendilerini kaptırıp o sisteme dâhil oldular.

Alatashi devam etmek istiyordu:

“Erkeklerin parayı kontrol etmesini, annelere ve çocuklara emir vermesini istiyorlardı. Bir erkek, çocukları olan kadının ailesinde ne yapmalıdır? Hangi hakla kadını yönetir? Neden kendi kanımızdan olmayan biri ile bizi yaşamaya mecbur ettiler? Geçmişte kimse bunu istemedi şimdi de bunu kimse istemiyor.”

Bir sessizlik oldu ve bana şöyle sordu:

“Bu konuda ne düşünüyorsun? Bunu soruyorum çünkü farklı bir rejimde yaşıyorsun ve karşılaştırma yapabilirsin.” Dikkatli olmam gerektiğini biliyorum; böyle konuşmalara alışkın değildir. Kadınlar fikirlerini söylerken genellikle özel yaşama, evlendirmeye girerek bunu yapıyorlardı; ev hayatı ile birleştiriyorlardı. Erkek politik soruna daha yatkın gibiydi. Sorunlar uyarıcı sonuçlanmasa bile bu tür konular onların ev dışına bakmasına, taraf seçmesine, kamu aramasına, başka farklılıklar bulmasına izin verecekti. Azınlık parçasıydılar; Çin nüfusuyla ilişkilendirildiğinde yirmi beş bin gibi çok küçük bir azınlık olarak değerlendirilebilirler. Erkekler farklılık ve bu farklılığın savunulması konusunu ele alıyorlardı. Bu onların iktidar terimlerini düşünmesine izin veriyordu. Başlangıçta duyduğum sorunlar, pozisyonlar dikkate şayan olsa bile farklıydı; şimdi karşılaştırılıyor. Alatashi ısrarcı ve Lei’den bana soruyu tekrar sormasını istiyor.

“Ne mi düşünüyorum? Bir sistemin diğer sistemden daha iyi olup olmadığı konusunda mı?”

Şimdi dikkatle beni dinleyenler beş kişi. Duraksıyorum; herhangi bir nedenden dolayı ataerkil sistem, gezegenin büyük bir kısmında ve uzunca bir süredir devam ediyor. Anaerkil bir toplumla karşılaşabilmek için gizli saklı ve kıskanılacak yere dek seyahat etmek gerekiyor.

Ama bir sistemi kanıksamak diğerinin imkânsız olabileceği anlamına gelmez ve mükemmel bir şekilde söylenebilir ki, bütün insanlık ataerkil bir rejim hâlinde yaşamıyor. Oran önemsizdir; önemli olan, tek bir sistemin olmadığı gerçeğidir. İnsan olmanın temeli ataerkil değildir ve Mosuo deneyimi diğer şekillerin de mümkün olduğunu ve bu şekillerin toplumun sonu anlamına gelmediğini gösteriyor. Kanun eksikliği veya o toplum içerisindeki dâhil olamama, aile anlamına gelir. Tabii ki anaerkil toplumda

aile kurumu Batı'dakinden daha hayati ve sağlam görünüyor. Bunu sürdürmek için ahlaki konuşmalara gerek olmağını görmek de etkileyiciydi.

Anaerkil toplumda şiddeti ve aptalca para biriktirmeyi küçümsemek, hayatı daha hoş ve dayanılabilir yapıyordu.

Uzak geçmişte, güçlü kadın baskısı olan büyük orandaki sistem altında yaşamış olmak insanlık tarihinde var mıydı? Kesinlikle evet. Aynı şey gelecekte de olabilir mi?

"Orası kesin," diye cevaplıyorum. "Tabii ki farklılıklar var ve belirlenmiş. Mosuo sistemi, bazen düşünmemde beni zorluyor. Ailede sorumlulukların dağılımından, ekonominin yürümesinden, çocukların soyadlarından yükümlü olan kadınlar."

"Senin ülkende bu farklı mı?"

"Evet, tabii ki farklı. Erkek kadınla evleniyor ve dünyaya çocuklar getiriyor. Karı koca aynı çatı altında yaşıyorlar, çocuklar anne babalarıyla yaşıyorlar ve erkek ailenin reisi."

Bunu ona söyledikten sonra kendimi gülünç hissediyorum. Bunlar durmadan tekrarladığımız ve ikinci bir bakışa dayanamayan ezbere cümleler. "Kolomb Amerika'yı keşfetti" şeklinde; sanki önceden Amerika'da hiç kimse yokmuş gibi ve nesiller boyunca yerliler o kıtada yaşarlarken var olmak için bir Avrupalının gelmesine ihtiyaçları varmış gibi.

Kendi kendime, "Bu kadar çok mu fark?" diye soruyorum.

Anaerkil terimleri, koca, evlilik eksikliği, babanın yokluğu, paranın bir kadın tarafından idare edilmesi, çocuklarına kadının soyadının verilmesi ve üstelik geceyi kiminle geçireceğini seçen kadınlar. Eğer benim mahallemde böyle kadınlar olsaydı, neden bu kadar uzun bir yolculuğa çıkma gereksinimi duyardım ki? Sosyal hayata sahip olmak veya hamile kalmak, hayatlarını sürdümıek için bir kocaya ihtiyaç duymayan kadınlarımız arasında yok muydu? Ya aynı kandan olan aileler? Bizlerin şehirlerinde anneden, onun çocuklarından ve de bir büyükanneden oluşan, her gün akşam yemeği için bir yerde toplanan, aralarında birinci derece kan bağı olan kaç tane ev vardır ki?

Fark nedir?

Sanırım bir fark var: Mosuolu kadın yaşadığı şartlarda yaşıyor ve o yerin onun yeri olduğunu biliyor. O kadın hayatının erkeğini, yani tamamen onunla bütünleşebilecek ve aradığı mutluluğu yakalayacak erkeği -ve tabii ki sadece o erkek bunu o kadına verebilir- tanımak için yanıp tutuşmuyor. Ne kadın ne de onun toplumu çifti ideal olarak değerlendirmiyor. Batı'da yeşermiş olan benzer durumlar, inanmamış iknadan çok feragat olarak görülüyor ve genel olarak geçmişte yerleşen travmatik durumu söküp atamadılar.

Sohbet konunun dışına çıktı. Yaraşır bir cevap vermem için, net olabilmem için, şu ana dek net olduğum yere dönmek en iyisi. Hangi sınıf bir toplumda yaşadığımı kendime tekrar sormalıyım.

"Üstelik aileden başka telaşları olmalı."

"Bizler çevre koruması için de endişeleniyoruz. Burası özel bir yer, doğayı korumaya bize izin veren. Göle bakın, saydam ve böyle korunmasını istiyoruz."

"Herhangi bir yerde çevre kirliliği, toksit artığı atılan herhangi bir yer var mı?"

"Hayır, çevre kirliliğimiz yok ve olmasını da istemiyoruz."

Artık görüşmeyi bitirip başka görüşmeciler aramak uygundur.

"Yarın değil ertesi gün akşam, beni misafir eden evin avlusunda toplanacağız. Şehrimdeki müzikle nasıl dans edildiğini sizlere göstermek istiyorum."

"Nasıl bir şey?"

"Çift olarak dans ediliyor, sizlere de göstereyim mi?" Birbirlerine bakıyorlar ve onaylıyorlar.

"Gitmeden önce fotoğraflarınızı çekebilir miyim?"

"Tabii ki."

Birisi kayığına dönüyor; küreklerini alıp ayrılmak üzereymiş gibi ama kımıldamadan duruyor. Onun arkadaşı bir ağaç kütüğüne dayanıyor,

şapkasının kanadını indiriyor, sigarasını ağzı ile birleşme noktasında bırakıyor. Tabloları oluşturuyorum.

ON ALTINCI BÖLÜM

TSİE BENİ ALMAYA GELDİ. Kasabada aynı çatı altında bir kadınla yaşayan bir erkek varmış ve Tsie beni onunla tanıştırabileceğini söyledi. Adı Chu Tsi ve kırk iki yaşında.

Beraber yaşayan sayılı çiftlerden birisi. Bunun olması için bazı şartlara uymaları gerekiyor. Bu durumda sadece çocuklar yüzünden beraber olan bir aile. Ne kardeşleri var ne de yeğenleri. Yapılması gereken pek çok iş olan bir ev ve bu zorunlulukların bazıları için bir erkeğin bulunmasının yararlı olacağını düşünüyorlar. Üretimi iyileştirmek için başka bir aile ferdine ihtiyaç duyulduğunda, aynı kandan olan aileler alınacak ilk önlem için anne ile ilişkili uzaktan bir akrabayı uygun görüyorlar; örneğin yeğenin oğlu gibi. Eğer bu imkânsızsa, çocukların babası gibi yabancı birisini getiriyorlar. Bizlerin anladığı, onlar için uygun olan bu son seçenek ama var olmanın aracı yürütülebilirlik önceliği ise, bir mensup katma ihtiyacı var ise kadınlar her şeye hazırlar.

Eve giriyoruz. Yarı gölgeli odada bir adam sigara içiyor. Chu Tsi önceki sigarasının izmaritiyle yeni bir sigara yakıyor. Tsie vedalaşıp bizi yalnız bırakıyor. Zayıf ve çok iyi konuşamayan bir erkek; ellerini neredeyse hiç hareket ettiremiyor ve boş bir ifadesi var. Anlatılanlardan, mütevazı bir evden geldiğini çıkartıyorum. Bir kadınla, onun axia’sı ve detaylara girmeden, kendi öz çocukları gibi gördüğü kızları ile yaşadığını söylüyor. Orada annesinin yanında daha bağımsız, daha özgür; kendi şartlarından uzak bir yerde zorunlu bir şekilde ve hapsedilmiş durumda bulunuyor.

Chu Tsi’nin omuzları düşmüş. Hantal bir vücuttan çok yenilmiş birisinin vücudu gibi geliyor bana. Yürüyen evlilik yaşadığı birisiyle beraber yaşamak için teklif aldığında, en yakın ilişkisi olan, kendini onunla birleşmiş hissettiği kadınla, yani annesiyle konuşmuş. Ekonomik sıkıntıları, olumlu yanları ve durumu beraberce değerlendirmişler. Çıkan karar: Chu kızlarının evine taşınmış.

“Bir kadınla beraber yaşamak iyi bir şey değil mi?”

“Ailemle beraber yaşamak evet, bu sakin bir şey.”

Chu Tsi, ona iyi davranıyor olsalar bile garipsediğini söylüyor. Büyük kızının, evin kadın reisinin vasiliğinin altında yaşayan yaşlı bir adam olan kendinden bahsediyor. Her halükarda genç kızların büyük bir olasılıkla kendi kızları olduğunu söylüyor ve onları yeğenleriymiş gibi çok sevdiğini anlatıyor.

“Ailenin reisi olmak hoşuna gider miydi?” Diğer topluluklarda gücün erkeklerin elinde bulunduğunu biliyor.

“Kadının ellerinde olmak en iyi ellerde olmak demektir.” Ona, kızların herhangi bir şeyi yapmasını yasaklayıp yasaklamadıklarını ya da izin verip vermediklerini sorduğum zaman, bana “Hayır,” diye cevap veriyor, “kesinlikle hayır.” Uzun bir süre evden çıkmak veya arkadaşlarıyla içmek dışında. Bu, ona para verdikleri an oluyor. Geri kalan şeylerde doğruyu söylemek gerekirse bir uygunsuzluk yok.

ON YEDİNCİ BÖLÜM

İSKELEYE GERİ DÖNÜYORUM. Aynı şekilde süslenmiş altı erkek devam ediyorlar; ne yerlerini ne de duruşlarını değiştirmişler. Durduğum yerden kamerayla onlara odaklanıyorum. O telaşı bırakıp bir taraftan açılan küçük ekranda nasıl değişmez bir şekilde devam ettiklerini görüyorum. Bir önceki görüşmemin nasıl gittiğinden haberdar olmuş olmalılar diye düşünüyorum; bu yüzden benim isteklerimin yanında olduklarını bilerek yaklaşıyorum.

Sohbet başlatma teşebbüsüm pek başarılı olmuyor. Sadece isimlerini ve uğraştıkları işle ilgili birkaç bilgi elde edebiliyorum. Ortalama yaşları kırk civarında olmalı. Fikir beyan etme zamanı geldiğinde akıcı bir konuşma elde edemeden utanıyorlar ve gülümsüyorlar. Durum onları engelliyor ve telaşlıca birbirlerine dirsek atıyorlar.

Sanırım hata benim. Bir dahaki sefere, nasıl düşündüklerini bilebilmek için anneleriyle beraber gelmelerini istemeliyim.

Batılı bir kadın için, Mosuolar arasında yaşamak kolay olmamalı. İşi gücü ve bütün sorumluluğu yüklenmek gibi, âşık olabileceği erkeği bulmak

da onlar için kolay olamayacaktır.

Bu, anaerkil toplumun kadını için, ödedikleri bedellerden birisi. Eğer kişilikli, çalışkan, onları her şeyde destekleyebilecek, rahat ve korunmuş hissettirecek bir erkek istiyorlarsa, eğer aradıkları model buysa, en iyisi o bölgeden uzaklaşmak. Çocuklarına baba olabilecek bir erkekten hiç bahsetmiyorum bile.

Hemcinslerimle görüşmeler zor bir duruma dönüşüyor; doğruyu söylemek gerekirse, başarısızlık. Endişeleniyorum. Ağacın altında kestirenler kaldı: Morfeo grubu.

Çok az umutla yanlarına oturuyorum. Birkaç ay içinde yolculuk yapacağım. Hindistan ve Çin'deki anaerkil toplumlar arasında bir karşılaştırma yapabilmek için birkaç soru çıkartıyorum. Bahaneleri olmaması için onlara tükenmez kalemler veriyorum sorulardan biri hakkında gözlemler yapıyor gibi Lei'den bana tercüme etmesini istiyorum.

“Şu noktayı dile getiriyorum: Bir kadında hoşlarına giden şey nedir?”

Kayıt yapmaya hazırım; böylece onlardan, fikirleri üzerine bir şeyler söylemelerini istiyorum.

“Çalışkan olmaları.” İlk söyledikleri şey bu oluyor.

Gayet güzel. Dikkat etmeye gerek yok ama sanırım çocuklar dizginleri ele almaya başladılar.

Bir tanesi, kasaba dışındayken nasıl zaman geçirdiğini anlatıyor ve kendini gerçekten kederli hissettiğini. Başka bir ön yargı ile, maruz kalmak zorunda olduklan işkencelerden birinin de erken kalmak olduğunu varsayarak, ona bu kötü durumun ne olduğunu soruyorum.

“Ben kasabadakiler gibi maneviyatı güçlü kadınları seviyorum.”

Ülkenin geri kalanında alışık olunandan oldukça cinsel özgürlük olan bir yerde, şaşkınlıkla, daha uygun bir açıklama arıyorum.

“Mosuolu genç kızlar aileleriyle ilgileniyorlar; kolay kolay ev değiştirmezler.”

Aileden anlaşılan, çocuklar ve kardeşler.

Sazdan yapılan iki sepet ve hoş bir sohbetin ardından kadınlar çamaşırla uğraşmaya devam ediyorlar. Yaklaştığımı gördüğünde aralarından bir tanesi arkadaşına yorum yapıyor.

Bu yorum gülümseme ve göz ucuyla bakmayla oluyor. Onları duymamam için seslerini alçaltıyorlar. Kendi dilimde kadınlar fısıldayarak konuştuğunda çok az anlıyorum ama bu fısıldaşmayı farklı bir dilde yaptıklarında pek şansım olmuyor.

İki kadın beyaz etek giyiyor. Birisi, gümüş kaplamaları olan koyu renk gömlek giyiyor. Arkadaşının ise, bunun tersine, gömleği sarı. Başlarında kırmızı eşarplar var. Hava kararlı bir şekilde güneşli olduğu için, sonunda yağmurluğumu çıkartıyorum. Direk Lei ile yüz yüze geliyoruz.

“Senin ülkenin dansını ve bunu ne zaman onlara göstereceğini soruyorlar.”

“Gelecekler mi?”

“Evet, üstelik eşli olacağını biliyorlar ve bana bir eşin olup olmadığını soruyorlar.”

Bunun nasıl başladığını hatırlıyorum; La Viruta dans okulundaki dersleri, La Viruta dans okulunda aldığım çok az dersi, La Viruta dans okulunda aldığım üç saatlik dersi hatırlıyorum.

Dans eğitimim ile Mosuoların dans öğrenme isteği arasındaki ilişki beni endişelendiriyor. Özellikle erkeklerin kadınlardan daha isteksiz oluşları, kadınların daha yatkın oluşlarından. Kadınlarla dans etmek için oldukça fazla seçeneğim var. Kelimenin tam anlamıyla sıkışıp kaldım.

ON SEKİZİNCİ BÖLÜM

LİE JİEN MA, GÜMÜŞ SAPLI TARAK İLE penceremin karşısında taranan genç kız, Maların evinin ikinci kızı ve beni misafir eden evin kadın reisinin de kardeşi. Yasi onun büyük ablası; her sabah evin avlusundan gelen emir veren sesiyle beni uyandıran. Henüz benimle görüşme yapamadı, zamanının bir dakikasını bile ayıramadı. Yükümlülüklerinden zaman çalmamak için bunu önlemeyi tercih ettiğini ve ona bir rahatsızlık verdiğimi düşünüyorum ama Lie Jien bu sabah beni odasında kabul etmekte

hiçbir sorun görmedi. O da diğer ikinci çocuklar gibi, ilk çocukları olan ailelerin beklentileri dışında kalmış. Sert özellikler göstermek yerine, hayatı daha hafife alan birisi.

Lie Jien, şarkı söyleyen bir genç. Kasabanın diğer genç kızları gibi, her sabah çalışırken veya randevusuna hazırlanırken şarkı söylüyor. Duymaya alışık olduklarımızdan farklı ses tonlarında bu şarkılar. “N” ve “i” harflerinde duruluyor.

“Şarkı söylemeyi bilen bir kadın, erkeklerin dikkatini çekendir,” diye anlatıyor.

Bazen Lie Jien ses tonunu ayarlarken evin kapısında oturup onu dinliyorum. Oradan geçen erkekler Lie Jien’i duymak için yavaşlıyorlar, bazıları ise büyülenmiş bir şekilde eve doğru bakıyorlar. Duyulan ses, gevşeten tatlı bir melodi; üst bir notaya çıkmaya çalıştığında ahenginin bozulduğu anlar olsa bile. Bu düzensizlik keyfini kaçırmıyor, aksine onu coşturuyor. Aşk şarkısında ahenksiz bir potporiye geçiyor, profesyonel isteklerden oluşan bir tür ironik eğlence oluyor. Bu onu eğlendiriyor, gülmeye itiyor ve bu iyi mizaç yayılıyor. Bu sonuncusu şarkı için yetenekli olmaktan çok, Lie Jien’in kendi gerçek yeteneği.

Lie Jien’in evi aile mülkünün içinde geniş bir alan. Büyük süslenmiş kapının ardında, bir erkek ölçüsünün iki katı, ailenin ortak yerlerinin yanında bulunuyor ve diğerinde yetişkinliğe geçen her kadın için bağımsız evleri var. Bütün odalar, sık sık erkek kardeşlerini, yeğenlerini ve erkek çocuklarını sigara içerken ya da güneşte uyurken gördükleri, telaşlı ve aceleci bir şekilde kadınların koşturduğu ortak bir avluyu paylaşıyor. Evin kadın reisinin, bir şeyin yerini değiştirmeleri, torba taşımaları veya bir mesaj için çıkmaları için verdiği emirlerle bir hareketlilik başlıyor. Bu asla çökmeyen bir mekanizma. Bağırmayı duyuyorlar, nereden geldiğine bakıyorlar ve koşturmaya başlıyorlar. Emir artık tamamlandığında işlerine geri dönüyorlar. Bir sonraki emre dek.

Sanki zamanı ölçmenin iki şekli varmış gibi. Çabuk, hızlı ve hayatı olan kadın zamanı. İşin yetersiz tekrarlandığı zaman, asla zamanı gelmeyen zaman. Aynı kasabada başka bir zaman daha var: Eğlenceli, yatay ve bol zaman; erkeğin zamanı.

Diğer odalar gibi Lie Jien'in de kişisel odasının zemini tahtadan ve duvarlar kütükten. Kırmızı, hareketli posterlerle kaplı; kırmızı şansın rengi. Bu posterler korkunç maskeli, kötü kehanetleri kovmaya hazır savaşçı mitlerin temsilcileri. Yan tarafında dolap ve akşamları yorgan ve yastıkla örtülen bir tablo var. Rafın üstünde küçük süsler duruyor; ortasında, tahtadan küçük bir tablanın üstünde, tango yapan bir çiftin olduğu biblo var. Bunu ona, bu figürlerin neyi anlattığını anlatan küçük bir açıklama ile bir önceki akşamüstü hediye etmiştim. Birbirine dolanmış çiftte erkeğin harekete hâkim olduğu ve kadının bunu kabul ettiği, erkeğin kadına korumak için sarıldığı ve kadının kendini korundurmak için sarılttığı, erkeğin kararlılığıyla kadının tutunmasına izin veren Buenos Airesli bir sahne. Bütün bunlar İngilizceye çevriliyor, sonra Çinceye ve Mosuolu bir kadın için çözümlenmiş oluyor.

Lie Jien heykelciği alıp yanıma oturuyor ve bana şunu soruyor:

"Kadın düşmekten korkmuyor mu?"

"Erkek onu tutuyor ve kadın ona güveniyor."

"Peki diğer kadınlar nerede?"

"Onlar diğer erkeklerle."

Kısa bir sessizlik oluyor. Sonra tekrar soruyor:

"Dans etmeyi seviyor musun?"

"Özel olarak hayır."

"Bizim için beklenen an geldi. Bugün akşam, burada on dakika kadar kasabadakilerle toplanıyoruz. Mosuonun etrafındaki yerleşim yerlerinden insanlar geliyor."

"Bu gece mi? Bu gece ben de birkaç tane tango adımı göstermek istiyordum."

Elinde bibloyu çeviriyor. İlk önceleri bu hediyenin onu şaşırttığını ve daha sonra hoşuna gittiğini fark ediyorum.

"Peki ne zaman başlıyor?" Bir çıkış arayarak bunu soruyorum. "Kendimizi ayarlamak için buluştuğumuzda başlıyor."

Bir süre sessiz kalıp devam ediyor:

“Akşam yemeğinden sonra seni evimde bekliyorum, arkadaşlarım seninle tanışmak istiyor.”

ON DOKUZUNCU BÖLÜM

BENİM ONUN ODASINDA, arkadaşlarının yanında olmam, Lie Jien’in hoşuna gidiyor. Örtülü ve çiçekli bir masaya küçük portatif teybi koyuyorum. Hazır bir tango kasetim var ve onu dinlemelerini istiyorum.

Benim varlığımın kayıtsızlığında, kendi aralarında sohbet ediyorlar. Saçları için taçlar hazırlıyorlar ve bana da gösteriyorlar. Bu benim fikrim olabilir ama bana göre aynanın yeri tesadüf değil. Hazırlanırlarken kendilerine bakabilmek için ve ben kamerayı hazırlarken beni de yansıtması için yerleştirmişler. Soru soracağımı biliyorlar, bekliyor olduğumu da biliyorlar. Lie sanki yokmuş gibi yanımda sigara içiyor. Akşam yemeğinden sonra bir bahaneyle, Tibetli şoför Dorje’den kurtulmayı başardım.

Tibetli birisini hayal ettiğinizde nasıl bir şey hayal ediyorsunuz? Kafaları tıraşlı rahipler, keskin kemikli zayıf birisi ve maddiyattan emekli olmuş vücutlar. Tam anlamaya çok yakın insanoğullari; yoksun kalmalar onları güçlenmeye zorluyor; monastik yaşam onları sakinleştirip, mükemmellik arayışı içinde herhangi bir dünyevi isteğe karşı kayıtsız hâle getiriyor.

Yaz aylarında turuncu tunikli giysileriyle ve kış boyunca kırsal kumaşlarla, tek bir varış yeri ile aktarmasız mistik yollarında ilerleyen yüzlerini görmeyi umuyoruz. Varış yeri: Elalma. Ruh günlük yaşamdan uzaklaşmış; çifte katlanan içsellikle, iç ruhsallığın aydınlanma durumuna yükselene kadar meditasyon yaparlar. Bilgeliği seçtiler ve bu onların, ömürlerinin geri kalanına ne yaklaşmalarına ne uzaklaşmalarına izin veriyor. Sadece ayrılar, nesnel olarak ayrılar.

Tibetliler böyle olmalı. Dorje’nin, şoförün durumu böyle değil. Sağlam bir görünüşü olan, asker usûlü kesilmiş saçlarıyla ve otuzlu yaşlarıyla, Loshui’ye geldiğimiz dört çarpı dört Mitsubishi’nin sahibi. Kendime, Çin Halk Cumhuriyeti’nin bir işçisinin, kamyonetle bütün yolu nasıl gittiğini soruyorum. Araç satın almak için, ailenin hemfikir olması gerekiyor. Bir

ailenin hemfikir olması gerekiyor; bir aracı satın almak için de. İçlerinden birisi çalışıyor ve ücretini aldıktan sonra harcamaları ayırıyor, kalan kazancı diğerleriyle paylaşıyor. Röportajlarda şoförün varlığı gerçek bir sorun hâline dönüşüyor. Dorje bazı özellikleriyle tam bir Tibetli; ne zaman bir yola gitsek, genellikle bunaltıcı olan o Çin radyosundan komik bir programın kaset kaydını dinleyerek eğleniyor ve bu kayıt, bağırarak konuşulan bir monolog. Duraksama olduğunda, gülüşmeler ve aynı dilde yorumlamalar duyuluyor; yani Çince. Uzun yolculuklar daha da uzun hâle geliyor. Belki de tek bir kayıt değildir, hep aynı şey olmayabilir, büyük bir ihtimalle farklı kasetlerdir; bir yılın en iyi bölümlerinin derlemesi veya bütün bir serisi. Bu çözülemeyecek bir sır olarak kalacak çünkü saatler boyunca onları dinlemek, bende Doğu’nun mizah anlayışına karşı bir direnç oluşturdu.

Ekip benim gelişimle tamamlandı. Lie ve Dorje tanışmıyorlardı ve ilk kez beraber çalışıyorlar. Kayalar arasında kamyonet kaydıktan ve zor zor geçtiğimiz uçurumdan sonra Dorje, gittiğimiz topluluğa karşı bir ilgi göstermeye başladı; özellikle onu çevreleyen erotik efsanelere.

Sorun Dorje’nin yaptığı yorumlarda değildi; kadınların neyi sevip neyi sevmediklerini biliyor olmanın güvenliği ve ortak yerlerin bütün eğilimleri... Sorun, kasabadayken aynı yorumların en iyi diyalogun ortasında yapılıyor olması veya bir görüşmenin ortasında.

Günlük hayat, ilişkiler, arkadaşlıklar, aşk, kıskançlık, duygular gibi konulardaki detayların ortaya çıkması amacıyla daha içsel bir sohbete varabilmek için, formaliteden ve etiketten uzak, kişisel konulardan konuşabilmelerine izin veren bir ortama ve önemli bir dozda güvene ihityaç vardır. Bu da bilindik bir radyo programının şakalarının az çok tekrarı ya da düşüncesizce yapılan yorumların önünde zor elde ediliyor. Amerikan parasının, sofu rahiplerin, Tibetli Budistlerin ve kaba şakaların karşıt yüzü olan şoför, her fırsatta tek ve gizli bir amacı olan biri. Uzak durmak, değişik bir görevi yerine getirmek için gayet becerikli. Bu, sabır ve anlaşma gerektiriyor çünkü Dorje dayanışmacı ve yabancılara arkadaşça yaklaşan iyi bir insan. Bütün bunları içinde kötülük olmadan, durağan bir kibarlık gibi gerçekleştiriyor. O kadar kibar ki, anlaşılmıyor; ne yorumlarında gülünç bir şeye rastlıyoruz ne de gözlemlerini kutluyoruz.

Dorje anaerkil toplulukların daha da anaerkil olmalarına yardımcı olan bir erkek tipi.

Umarım şimdi uzaktadır ve görüşmem kesilmeden geçip gider. Lie Jien’le beraber üç kadın toplanmışlar. Non Chi, Jin Sik ve beraber, giyinmelerinin bitmesine karar verdiler. Kısaca hepsi fikir alışverişinde bulunacaklar.

Kasabaya gelen çok fazla kumaş yok; genellikle renkli bir çizgisi olan beyaz kumaş bulunuyor.

Gömlek yapmak için bütün çeşitlilik bu beş veya altı tip kumaş. Mor, yaldızlı çiçekli kırmızı, zambaklı kırmızı veya sarı basmalarıyla parlak yeşil. Kaynaklar bunlar ve bu kaynaklarla giyinme şekillerini farklılaştırmanın yolunu bulmalılar.

Biraz hazırlandılar ve kendilerini gösterdiklerinde, evlerinin dışındaki siyah giysili ve tamamen kapalı ve sadece gözleri

YİRMİNCİ BÖLÜM

NON CHİ TEYBE YAKLAŞIP sesini biraz daha kısıyor. Zor bir hafta geçirdiğini anlatıyor. Kız kardeşi hasta olmuş; bu yüzden her ikisinin işiyle de kendisi ilgilenmek zorunda kalmış. Çok erken kalkıp, alışık olduğundan daha geç yatmasının nedeni buymuş. Her şeyi halletmesine rağmen, her zaman yapılması gereken eksik bir şeyler oluyormuş.

Yavaş yavaş, Non Chi evin dizginlerini eline almaya başlıyor. Kız çocuklarının en büyüğü ve annesi evi idare etmesi için onu yetkili kılıyor. Emretme tavrını sürdürmeye çalışıyor. Dik bir şekilde bakıyor ve konuştuğu zaman sesini yükseltiyor. Bana da aynı şeyi yapıyor. Bana bir şey söyleyeceği zaman, durumu anlamasına rağmen ve hiçbir zaman bana bir emir veremeyeceğini bilmesine rağmen, emir kipinde konuşuyor. En azından benim umduğum, endişelendiğim şey bu; çünkü “hiçbir zaman” ve “her zaman” son derece istikrarsız olan iki tabirdir.

Yaklaştığımda Non Chi davranışını değiştiriyor, daha dik bir pozisyona geçiyor. Aynı şey olmasa bile, bana göğsünü kabartan bir erkeği hatırlatıyor. Çenesini kaldırıyor, küçümseyici bakışlarla bakıyor ve oldukça soğuk bir ses tonuyla konuşuyor. Yabancı olduğum için iyi bir görüntü vermeye çalıştığını seziyorum çünkü o odada olan şeyin hikâyelendirileceğini, savunulacağını ve yorumlanacağını biliyor.

Bir faaliyetteyken, işlerin ve işlerin arasında, diğerlerinin ne yaptığını kontrol ediyor. Ekimde sabanın derinliğini ölçüyor ve eve dönmeden önce tohum ekme işini kardeşlerine bırakıyor; güzel emirler. Sonra da günün yemeğini organize etmek için eve dönüyor. Erkek yeğenleri orta avluda oturup onun gelmesini beklerken, mutfakta çalışan küçük kız yeğenlerine işlerin dağıtımını yapıyor ve kibar olmasına rağmen Non Chi’nin kelimesi tekrara izin vermiyor.

Bugün Non Chi kız arkadaşlarıyla olabilir çünkü kız kardeşi iyileşti ve yapılması gerekenler normal ritmine döndü. Bu yüzden geceyi ayarlamaya karar verdi; bir araya gelerek dans etmeyi ve danstan bir erkekle dönmeyi. Bu ne geçen hafta oldu ne de ondan önceki hafta; istediği başka türlü bir erkek arkadaş.

Onun küpeleri denediğini görüyorum. Bir tarafta uzun ve gümüş renkli küpe var, diğer tarafta yuvarlak, ince ve yaldızlı. Karar verirken, onu dinleyenler ile elele yürümek ve hoş bir gece geçirmek istediğini söylüyor. Genellikle kendisi konuşurken âşıklarının sustuğunu söylüyor. Bu söylediği, şikayetten öte bir gözlem.

Ayna arayıp gümüşten küpeye profilden bakıyor. Eşitlemek için dokunuyor ve sonra kafasını çeviriyor. Şimdi diğer küpe ile saç tacının nasıl bir uyum oluşturduğuna bakıyor. Uzun olan mı yoksa yuvarlak olan mı? Bir ikilem. Tekrar çeviriyor ve karşılaştırıyor. İkisinin de olmayacağına karar veriyor.

"Bütün erkekler aynı şekilde sessiz kalmıyorlar," diyor ve ben ilk defa ses tonunun yansıtıcı ve çok içten olduğunu fark ediyorum.

Diğer cinsin hayali olan ideal erkek veya ideal kadın, bize benzer birisidir ve onunla karşılaşmak için azıcık iyi bir gönüllülük yeterlidir. Bu kendi kültürümüzün, doyumsuzluk üretimi için eşsiz ana metaryal özelliğidir. Sinema bizi mutlu sona alıştırdı, aşk her şeyi çözüyor. Anlaşılmayan tek şey, mutlu sonla biten filmler yapan aktörlerin, kendi hayatlarını çoğu kez korkunç bir sonla bitiriyor olmaları.

Mosuolu bir kadın, erkeklerle olan sohbetinin konusunu açıkladığında, kız arkadaşlarıyla sürdürebildiği gibi bir diyalog beklemediğini anlatıyor. Anlaşılır olmasına çalışmaktan kaçınıyorlar; pek çok Batı'lı kadının, ısrarla kendi durumlarını eşlerinin anlamalarını talep etmelerinin aksine. Ve bin yıllardır tatminsizlikten şikayetçi olamalrı dikkat çekici. Mosuolu kadınlar, olan şeyin, karşılaşılabilecek bir şeyin bilgeliğine inanıyorlar. O bilgelik, yerine getirilmeyecek, düş kırıklığı ile bitecek hayalleri önlüyor; ve kadınların, şikayet trenininin kronik yolcularına dönüşmelerini de. Bu, erkekten, bulunamayacak bir şeyi beklememek gibi.

Ama bol suyu olan nehrin kaynağını önleyen, akan suda tazeleşmek fırsatından mahrum kalmıyorlar.

Eşlerinden daha az şey umuyor olmak bütün erkeklerin aynı olduklarını düşünmelerine neden olmuyor. Örneğin Non Chi, dinleme şekillerinde farlılıklar olduğunu söylüyor. O onu dinliyen insanın beklemekte olduğunu, sabırsız olduğunu, konuşmanın bitmesini beklediğini y da istediğini fark

ediyor. Onu başka bir şey düşünerek dinlediğinde ve otantik bir istek gösterdiğinde, hikâyesiyle onu sarsabiliyor. Bu akşam istediği şey böyle bir şey ve kasabadan kime yaklaşacağını biliyor; erkeklerden hangisinin elini tutması gerektiğini, dans ederlerken hangisine işaret vereceğini. Bu yüzden gitmek için hazırlanıyor.

YİRMİ BİRİNCİ BÖLÜM

LİE JİEN VE NON CHİ, JİN SİK’E YAKLAŞIYORLAR; eline bir ayna veriyorlar. Saç tacına yardım edecekler.

Jin Sik, Tong Shu ile ilişkisini yeni bitirdi. Üç yıl çok; zor oldu, değil mi? Tong Shu pek uyanık olmayan bir erkek ama Jin Sik buna rağmen onun iyi bir erkek olduğunu söylüyor. Düzenli bir şekilde onu ziyaret ediyordu ve ona hediye getiriyordu. Bu da ona yetiyordu. Neredeyse hiç konuşmuyorlardı; bu da ona yetiyordu. Tong Shu atletik vücutlu, zayıf ve her zaman güç gerektiren işlerde hazır olan iyi bir erkekti. Ağlarda yetenekliydi ve ne zaman balığa çıksa, dengeyi sağlamak için sandaldan sallandırdığı açık bacaklarıyla kıyıdan görülebiliyordu. Annesinin tavada kızartmayı bildiği oval küçük balıklarla doldurduğu ağları atmak için aparatlarını ortaya çıkarırken de.

Jin Sik gölün kıyısında yürüyordu ve Tong Shu onun kendisine baktığını fark etti; onu düzgün ve beyaz dişleriyle gülümseyerek selamladı.

Balıklar. Bu yüzdendi; ona hediye etmek içindi. Jin Sik bu hediyeyi iyi bir kazanç olarak kabul ediyordu ve Tong Shu fark etmeden, erkek kardeşlerinin düzenli olarak getirdikleri kocaman iki tane göl balığını çantasına koyuyordu. Bölgede sadece bir tane göl var ve Tong her gün Jin’in kardeşleri ile karşıya geçiyordu. Selâmlaşıyorlardı, günün kazancı ile ilgili konuşuyorlardı ve başarılarını karşılaştırıyorlardı: Tuttukları balıkları. Bununla beraber, Shuların evinin kadın reisinin en küçük oğlunun, kur yapmada pek de hünerli olmamasına rağmen balık ağlarıyla olan hüneri hiç de hor görülemezdi. Hele ağır bir şey taşınması için birisine ihtiyaç duyulduğunda bundan bahsedilmez bile. Hayır, bunlar azımsanacak durumlar değil; ya da en azından Jin Sik’in düşündüğü gibi, dikkate etmek gerekir ki, onu ziyaret eden adam, cevap verilecek zamanlarda, hızlı bir akıl gösterişi yapamıyordu.

Jin Sık şimdi ayrı. Açık ve yavaş bir şekilde kabul edilebilir ki büyük bir ihtimalle aptal olduğunu fark ediyor. Onun Tong için iyi düşünceleri vardı; hediyeleri ve balık bilimi için de. Jin için, uygunsuz anlara kadar kabul edilemez bir şekilde sunduğu o düzgün ve beyaz dişlerinin yavan gülümsemesini tolere etmek her zaman kolay değildi. Bu gülümseyiş, her seferinde, bir soruyla karşılaştığında cevap vermeye zaman kazanmak için yaptığı bir tik gibiydi. Bahsedilen gecikme gülümseme ile birleştiğinde, doğrusu karşısındakini öfkelendiriyordu; derin bir refleks içinde onun durmuş olması tahammül edilebilir değildi. Evet. Tong'un anlama güçlüğü olduğu çok açıktı.

Her halükarda Jin Sik, Tong'u hoş görüyordu ya da en azından bunu, Tong'un şapkasını başka bir kadının kapısındaki askıda görene kadar yaptı. Tong onu ziyaret etmediğinde, bunun nedeninin onun gibi başka kadınları ziyaret ettiği olduğunu, göl balıkları rezervlerinin çokluğundan anladı. Hiçbir zaman göl kıyısında onu selamlamayı bırakmadı ama o şapka hikâyesinden itibaren, odasına tekrar girmesine izin vermedi.

Tong Shu birkaç kez ne olduğunu anlatmak için zamanını ayırmasında ısrarcı oldu. İlişki bitmişti. Jin Sik aptal olmasına katlanabilirdi. Ama sadakatsiz olmasına asla katlanamazdı. Tong Shu kendisine neden cevap vermediğini sorduğunda,

Jin Sik, şapkasının başka bir kapıda asılı olduğunu söyledi. Beklendiği gibi, Tong Shu cevap vermekte gecikti ama Jin Sik çoktan uzaklaşmıştı; nükteli bir cevapla yavaşlığını tolere edemeyeceğini biliyordu. Belirgin bir duraksaması olduğu aşikardı; en azından Tong'un durumunda yapısal bir gerçeklikti bu.

Mosuo usûlünde ne skandal ne de serzenişsiz bir kopma. Hızlı bir unutuş için engelsiz bir yol. Çiftlerde beklenti az olduğu için ve ailenin geleceği, ihtiyaçları ve güvenliği beşka bir çevrede planlandığı için, kaybettikleri az, acı daha kısa ve daha az sarsıcı oluyor. Kopma onları farklılaştırmıyor, acı sarsıyor ama ele geçirmiyor. Bu, saf aşkın kaybedilişi; oyundaki başka hiçbir şeyin değil, saf aşkın kaybedilişi.

Jin Sik uzun boylu ve doğrudan gözlerin içine bakan birisi. Bana, göz kırpmaksızın birbirimize baktığımız oyunu hatırlatıyor. Bu oyunda gözler

yansa bile kapatmadan diğerine bakmaya dayanılmaya çalışılıyor. Ama bu çocuk oyunu değil ve Jin Sik'in bakışları korkuya yakın saygıya benziyor. Dinlediğimiz müziğe uygun olarak, onu dansm bir adımını denerken görüyorum.

Kadınların sadakatsizliği nasıl yaşadığını ona soruyorum. Lie terliyor ve durmaksızın sigara içiyor. Jin soruyu duyup, eliyle bir şeyi ürkütürcesine bir hareket yapıyor. Ayağa kalkıyor ve birkaç adım atıyor.

"Hayır, hayır, hayır. Eğer başka bir kadın olursa biter. Tartışmasız biter."

Şaşırıyorum; ona uygulanan cinsel özgürlük biçimiyle bu söylediğinin farklı olduğunu söylüyorum. Kadın bana hiçbir şey anlamamışım gibi bakıyor ve ekliyor:

"Tabii ki, ama bu, kadının her zaman aynı erkeği kabul etmediği zaman oluyor. İlişkiler arkadaşlık etme niyeti ile ve bir gece yaşanmışsa, bunun önemi azalır; ama kadın ve erkek özel olarak birbirlerini görmeye karar verirlerse, kadın sadece o erkeğe kapısını açıyorsa ve erkeğin ziyaret ettiği tek kadın o ise, böyle bir şey affedilemez." Jin Sik tekrar oturuyor ve ellerini dizlerinin arasına alıyor.

"Bazı kadınlar ile sadık olmayan erkekler var ama bazılarıyla sadıklar, her çeşit erkek var." Ve hiçbir kötülük olmaksızın ekliyor: "Aynısını yapan kadınlar da var, belki ekeklerden daha azdır ama sadakatsizlik onları yerinden eden bir şey değildir."

Jin Sik de o gece dansa gidecekti ve eminim Tong da orada olacak ama onların arasında bir şey olmayacak.

O iyi huylu ve olgun bir kadın. Hikâyesini dinleyince, Tong Shu'nun ondan birkaç yaş küçük olduğunu düşünüyorum. Geleneksel kıyafeti ile göz kamaştırıcı ve çekici görünüyor. Tong Shu ile ilişkisi bitmiş olmasına rağmen hazırlanması onu düşlenir yaptığından, Tong bir şeyler için çalışırsa, onu reddedebilecektir. Tekrar kazanmak istiyorcasına güzelleşiyorsa, bu, Tong'un neyi kaybettiğini sonunda anlaması için mi diye soruyorum. Soruyu tekrarlamam gerekiyor ve tercümanın pek çok açıklama yaptığını görüyorum. Soruyu anladığı zaman kafasını çeviriyor ve beni tepeden tırnağa kadar inceliyor. Tong'un açıklık düzeyini değerlendirirken, Jin Sik'in bakışlarıyla çırılçıplak kaldığımı hissediyorum.

Benim sorum için tek bir cevap vardı: Hayır.

Çıkma vakti yaklaşınca daha fazla eğleniyorlar; o gece kime yaklaşacaklarına karar verecekler. O bölgeden veya komşu bölgelerden birinden, kur yaparak onları işleklendirecek olan hangi erkek olacak.

Bu noktada çeneleri tekrar açılıyor. Lei bana şaşırarak tercüme ediyor; daha önce hiç kız arkadaşları yalnızken yaptıkları sohbeti duymamış. Casusluk edebiliyor ama sadece ve sadece, konuşan kadınlara bir erkeğin rahatsızlık verici bakışı olmadan.

Lei'ye bakıyorum; ne yüz hatlarında ne de yorumlarında bir şey var. Vardığım zaman Lie Jiang otelindeki, ideolojimden kuşkulanan, beni inceleyen, hangi gizli servise hizmet ettiğimi bilmek isteyen adamdan eser yok. Mosuolar yerleşmiş bir ilişkiden yoksun olduklarında, eşleri süprizler yapabilirler. Bu yüzden yakışıklı erkeklerin isimlerinin birbirine karışması ve her adayın öncesi ve sonrasında numaralandırılması. Eğer kadınlardan birisi, seçilen erkeklerden birisiyle beraberse, diğerinin beklemesi için yapılan tavsiyeler ters anlaşılmıyor. Böylece aynalar, çay ve fikirler arasında, çıkma vaktine kadar zaman uzayıp gidiyor. O gece için hepsinin aynı fikirde olduğu tek şey, saçlardaki çiçekler.

Lie Jien sıcak çay ikram ediyor ve bana dansa gidip gitmeyeceğimi soruyor.

"Tabii ki gideceğim."

Cevabı duyduğunda gülümsüyor, sürahiyi masaya bırakıp yanıma oturuyor. Eğlenceli bir tavırla, henüz dolu olan bardağımı da alıyor ve onu da sürahinin yanına bırakıyor. Sonra nefes alıp elimi tutuyor ve elimi üç sefer sıkıyor.

"İşaret bu," diyor. "Aynı şekilde cevap verirsen, üç kez el sıkma ile randevumuz olmuş oluyor. Geceleyin beni ziyarete gelebilirsin ve iyi karşılanacaksındır."

"Peki bu ne zaman oluyor?"

"Dans ateşin etrafında sürerken. Hareketli, birleşerek ve ayrılarak dairesel şekilde el ele tutuştuğumuz herhangi bir zamanda, ilgilendiğimiz kişinin elini tuttuğumuzda üç kez sıkıyoruz."

“Kadının inisiyatifi alması için beklemeli miyiz?”

Lie Jien gülüyor ve “Evet,” diyor.

“Bu kadar mı?”

“Bu kadar.”

Dişi cennette erotik bir buluşma ayarlamak için direk bir yol kullanılıyor; erkek şekline daha benzer direk bir yol kullanılıyor. Eli üç kez sıkmak.

YİRMİ İKİNCİ BÖLÜM

“GEL, GEL VE KATIL DANSA, GEL GEL.”

Ateşin etrafında otuz kadar kadın el ele tutuşmuş, tamamlanmamış daire olarak dönüyorlar.

“Gel, gel ve katıl dansa, gel gel” tekrarlanan şarkının tek cümlesi. Bu cümleyi duyan, yuvarlakta yerini almak için hazır bekliyor. Dikkatli bir davranış uyarlamak için, söylenen şarkı gibi başrol oyuncuları da yumuşak ama kulak tırmalayıcı ses tonu olan melodiye benziyor.

Kasabanın en geniş evlerinden birinin içindeyiz. Odalar, birçok açık penceresi olan merkez avluya bakıyor. Ortada büyük bir ateş yakmışlar. Gerçekten çok büyük. Odunlar, zafer anını yükseltmeye benzeyen közler hâlinde.

Sarı gömlekli ve koyu renk pantolonlu iki erkek yanan büyük ateşi sürdürmekle görevli. Şarkı söyleyen uzun etekli üç kadın ateşi yakanların onlar olmasını istediler. Artık yüzleri ve elleri ateşlenmiş durumda. Sorsam, bunun yanan ateşten olduğunu söyleyeceklerinden eminim.

Beyaz şapkalı ve flütü olan müzisyen, kızlara eşlik ederek hareket ediyor. Arkalarından, melodisiyle onları iterek ve ritim vererek gidiyor.

Erkekler gürültülü patırtılı bir grup oluşturmuşlar. Boyunlarında mendil taşıyanlar onu düğümlemişler; düğümlememiş olanlar deriden kemerlerine yerleştirmişler. O anın geldiğini düşündüklerinde, omuzlarından tutarak dansa katılıyorlar. Yarım daire oluşturup kadınların karşısına geçiyorlar.

Kadınlar ölçülü, gülerek, baştan çıkarıcı bir sesle şarkı söylüyorlar. Erkekler oldukça ciddi görünüyorlar ve zıt bir durumda cevap veriyorlar. Bir an sanki bir keşif gibi, avlunun iyi aydınlatılmış bölümünde toplanıyorlar. Duruyorlar, bakışlarıyla arıyorlar ve sonra dansa devam ediyorlar. Bir adım atıyorlar, sonra diğerini, sonra diğer adımları. Vücutlarını dikleştirip ayaklarıyla yeri tekmeliyorlar, sonra geriye dönüyorlar ve ileriye doğru zıplıyorlar. Erkekler yoğun bir hareket yaptıklarında kadınların şarkısı kesiliyor ve sadece erkeklerin sesi duyuluyor. Eller ortaya çıkıyor ve sonunda her kıtanın ses tonu ve kollar yükseliyor.

Non Chi'yi sıranın başıyla ilgilenirken görüyorum. Kendimi her zaman bir fikri olan, düzelten ve emir veren o gözleriyle karşılaşmayı önlemek ister gibi bakarken buluyorum. Bu akşam için onu Lie Jien'in evinde hazırlanırken görmüş olduğum o anı kafamda korumaya çalışıyorum; kendinden emin vücut duruşu, çenesini yukarı kaldırışıyla dayatmaya hazır bir vücut. Bir kadın reis gibi benimle konuşan bir kadın reis, yani bana sesini yükselten. Bununla beraber, onu dans edenlerin arasında gördüğümde Non Chi başka birisine benziyor. Omzuna doğru eğilmiş kafası ile kısa bir adım atıyor. Yumuşak bir sesle şarkı söylüyor ve alev onu aydınlattığı zaman kendinden emin gülümsediğini görüyorum.

"Gel, gel ve dansa katıl, gel gel."

Ayartma vakti geldiği zaman roller tersine çevriliyor. Kur yapma, var olma, erkeğin yakınlaşma tarzı, Batı'nın eski geleneklerine çok yakın bir şekilde gerçekleşiyor. Anaerkil toplumda, kadınlann olaylı nesneler gibi kendini onlara bırakmak için erkekleri ayartma fantezisi, bir kez daha söylüyorum, erkeksi bir fantezi. Burada kadın bütün otoriteyi elinde tutuyor ama bir erkek arzusundan eksik, korunmasız ve nazik bir görünüşle sunabilmek için zevkle kendini bırakıyor.

Kadınlar bekliyor, süsleniyor ve arzularını gösteriyorlar; erkekler onları biçebilmek için erkeklik alarmı ile dans ediyorlar. Sanki buluşma anında kendilerini mülk sahibi yapan yasalar hiçbir işe yaramayacak ve çaba işe yarasın diye başka bir şekilde gösterme ihtiyacındalar.

Akşamları baştan çıkarıcı olmak için kadın reis rollerinden çıkıyorlar ve gün boyu da çalışmak için tekrar kadın reisliklerine dönüyorlar. Hiçbirini kendilerine büründürmeden, bir görünüşten diğer görünüşe geçebiliyorlar. Bu her rol için ne saatleri olduğu anlamına geliyor, ne de bu rolleri ayıran keskin bir çizgi olduğu anlamına. Fakat kasabanın kadın reisleri bu kadar fazla ayrıcalığın erkekleri arzularken işe yaramadığını anlıyorlar. Diğer cins için, bu birkaç saat için de olsa, görünüşü değiştirmek, sahip oldukları şeyi değiştirmek, değişmek en iyisi ve üstelik bununla kendilerini bulmaya gidebilirler. Kadın reisler tüm zamanlarında kadın reis olma ihtiyacında değiller. Kötü bir şey yapmadıklarını hissederek, bilerek, sorunsuzca oyun oynuyorlar. İyi vakit geçirmek istiyorlar ve kendilerine talip olanları başarısız olarak görmenin imkânsızlığını da biliyorlar.

Son erkeğin eli ilk kadının eline temas edinceye dek sıralar yer değiştiriyor. Şimdi aynı nakaratın tekrarlandığı, uzanmış tek bir daire var.

“Gel gel ve dansa katıl, gel gel.”

Erkekler güçlerini gösteriyorlar ve büyüyen bir enerjiyle ses tonlarını ayarlıyorlar. Ayaklarıyla tekmelemek sırası onlara geldiğinde, yere yapışmak için hazır görünüyorlar, zıplıyorlar ve ustaca yere basıyorlar. Bu esnada kadınlar başka bir şey yapmıyorlar.

Lei ve Jin Sik yaklaşıyorlar. Jin Sik, Lei’nin kulağına bir şeyler söylüyor ve beni gösteriyor.

“Seni dansa davet ediyor.”

Jin, belirtisi olan renkli kemerini takıyor ve onu bana gösteriyor. Arkadaşının evinde onun için seçtiğim bu. Bana elini uzatıyor.

“Teşekkür ederim, daha sonra,” diyerek ekliyorum, “şimdi biraz fotoğraf çekmek istiyorum.”

Çin’de karşılaştığım bu duruma karşı koyamıyorum. Böyle durumlarda beceriksizliğim ortaya çıkmasın diye güç sarf ederken buluyorum kendimi. Dahası, dansa katılmanın uygun olacağını sanmıyorum; ben gözlemciyim ve o yuvarlakta yer alışım, bulmak istediğim sahneyi bitirecektir. Bu ikinci görüş ilkini önlemek için ortaya çıktı diye düşünüyorum. Yani beceriksizliğim göze çarpıyor.

Meditasyonumun ortasında, Jin Sik elimden tutuyor ve dairenin bir parçası olarak buluyorum kendimi. Gülüyor. Katılmamak için kendi kendime öne sürdüğüm bütün bahaneleri silip süpürüyor. Basit bir kareografi gibi görünüyor; sırsız, karışık bir harekete çevriliyor ve takip etmesi zorlaşıyor.

Lie Jien, Han Tsie'nin yanında dans ediyor. Han Tsie ona bakıyor ve sallanıyor. Gençler müziğin ritmine göre hareket ediyorlar. Bütün kalma niyeti ile utangaçlık ve kızarma, genç kızların yanaklarını ele geçirmiş durumda.

Peki kadın reisler? Aşk zamanı geldiğinde kadınlar krallığında neler oluyor? Onlar taliplerinin gelip kur yapmalarını bekleyen zayıf kadınlar mı? Sadece birkaç saat önce elleri bellerinde, emirlerini yerine getirtmek için seslerini yükseltenlere ne oldu? Non Chi'nin doğrudan bakışı şimdi rahatlamaya davet ediyor.

Genellikle inisiyatif alma erkeklerde olmasına rağmen, bazı zamanlarda davet eden kadınlar oluyor. Hemfikir olduklarında olur diyecekler ama değillerse mazeret bildirebilirler. Bu da ne gücenmeye ne de kızgınlığa yol açar. Baskı da yapılmaz ve kıskançlığın da yeri yoktur. Onlar utangaç olarak değerlendirilir, diğerinin mülkiyetine baskı olması imasıdır. Bu şartlar altında istemenin olasılığı doğal hâlinden çıkardığına inanılır. Diğer erkeklerle ilişkisi olmayan birisi talep ettiğinde gülünç olma durumu bitiyor ve o erkek gelenekleri ihlâl eden erkek oluyor.

Eş zirvesinde duruyor ve ben sahneye dikkat kesildim. Lie Jien bakışlara dikkat etmemi söylemişti. Başından beri ne zaman genç bir kız delikanlılardan biriyle ilgilense, yaptığı ilk şey onun gözlerini aramak oluyor. Boyun ısırma yapmak için, orada olduklarını belirtmek için, hatırlatmak için ve kısa ve orta mesafede etkilemek için bakışları kullanmayı biliyorlar. Bu, iletişim kurmak için sessiz bir yol. Derinleşmiş bir bakışsa, açıklamalar yapmaya gerek yok ve söylenecek bir şey yokmuş gibi. Bakış asla anlam, kapalı bir cümle değildir. Birisi davet edildiğinde tamamlanan, yalnızca bir davettir. Sadece bakan için değil, bakılan için de bir sorudur. Bakışlar kadınlar arasında ve en fazla iki ya da üç erkek arasında değişik anlamlarda olabilir. Ama o gözlerin herhangi bir niyeti bize

anlatmak istediğini varsaydığımız zaman telaşlı, acılı, mutlu ya da korkulu oluyor.

“Bakma biçimi; farkını gösteren şey budur.”

Rugeshi Ana’nın, ona az önce sorduğum soruya verdiği cevap böyleydi; “Kasaba erkekleriyle kasaba dışından olanlar arasındaki fark nedir?” diye. Bu kez geleneksel şatafatı kullanıyor, başka bir kadına benziyor. Büyükannesiyle görüşme yapmam için bana eşlik ettiğinde veya kasabanın rahiplerinin geldiği ortamda karşılaştığımız zaman pantolon ve gömlek giyiyordu. Bugün onu tanımakta geciktim ve tanır tanımaz da hemen yanına gittim. Beni cevapladıktan sonra ellerini eteğinin önünde bağlıyor, gülümsüyor ve aşağıya doğru bakıp kalıyor. Tekrar dansa dönüp dönmemeye karar vermek için yeterince uzun bir süre.

Bütün bunlar yaşanırken yağmur başlıyor. Şarkı söyleyenlerin susması, dans edenlerin durması ya da flütçünün çalmayı bırakması bu yüzden değil. Bazı ayarlamalar yapılmıştı ve ıslanma olasılığının beklentilerin önüne geçtiğinden şüpheliyim.

Ama bu kadar romantizmle sarılmış olmak sudan ıslanmamı önlemiyor ve sığınmak için bir saçak arıyorum. Yanıma oturmak için, yirmili yaşlarında ve kötü gününde olan Nan Tsi Tsuma geliyor. Mizah eksikliği olduğu açık. Onu birkaç kez dansa çıkarken ve ayrı bir köşede oturmuş arkadaşlarını izlerken gördüm.

Aynı yerde bulunmamız sebebiyle sohbete koyuluyoruz; havadan, insanlardan ve Çinli veya Arjantinli olmanın avantajlarından, dezavantajlarından bahsediyoruz. Beklenmeksizin, Nan Tsi özelime ait gerçekten samimi bir şeyle, doğrudan bir soruyla beni şaşırtıyor. Onun ruh hâliyle ilişkili olmalı diye tahmin ediyorum.

Ona cevap verebilmem için, durumlarımın kısa bir uyarlaması ile hayatımın romanının bir şeklinin özelliklerini çıkarmam gerekir. Birisini kendi teferruatlarımıza dâhil etmek istediğimizde, ona diğerleriyle olan bir hikâyemizi anlatırız: Eşler, çocuklar, ebeveynler, arkadaşlar, komşular, patronlar. Yazılı bir versiyonumuz varmış gibi, açıklamamıza izin veren bir tanık ve olduğumuz yerde olmamızın nedenini, olanların olma nedenini bize açıklayan. Yani “Yaptığım işi yapıyorum çünkü bu babamın benden

beklediği şeydi” ya da “Evliyim çünkü bütün kadınların bir eşe ihtiyacı vardır” gibi. Ama hayatımı açıkladığım nedenler, Nan Tsi’nin sorgulayıcı bakışları karşısında sıralandıkça, sallanıyor.

Peki neden sallanıyorlar? Bu hikâye, başka kültürde koordine edilmiş dinleyiciye aktarıldığında, biyografimizin temelinin sağlamlığı azalıyor, açıklaması daha da zorlaşıyor.

Nan Tsi’nin sorusuna cevap vermek istiyorum ama benim gerçeklerim, anladığım gerçekler, birlikte gittiğim gerçekler onun için anlaşılmaz olduğunda, benim için daha da değerli olduklarını fark ediyorum. Bu, kültürel evrim farkından dolayı değil. Mosuolar ilkel bir toplum değil ve ilkel olmanın ne anlama geldiğini iyice bilmek gerekmesine rağmen Mosuolar öyle değiller.

Ama ne zaman onlara kadınlarla beraber yaşamayı sorsam, bana kız kardeşleriyle olan ilişkilerini anlatıyorlar. Babanın yaşamlarındaki öneminin araştırılmasından bahsetsem, sohbet anlamsız ve sıkıcı hâle dönüşerek bitiyor.

Bu yüzden Nan Tsi Tsuma’yı cevaplarken, hikâyemin gözden geçmesi gerektiğine dikkat ettim. Bana göre kendi ve kesin insanlık koşulum inceleme gerektiriyor. Şimdi insanlık durumunun bu kadar özel ve bu kadar kesin olduğundan emin değilim tabii; yaşamam için seçilmiş yer ve zaman defterini de.

Sohbet içsel bir tonda ilerlediği için ben de ona soruyorum:

“Aşk ilişkisinin bir ilişkiden farkı nasıl anlaşılır?”

“Arkadaşlık ilişkisinde, söz vermediğinden, istediğin erkek arkadaşında geceyi geçirebilirsin ve sonrasında başka bir erkek arkadaş ararsın. Ama aynı zamanda sohbet edebildiğini ve sana söylediklerinin ilgini çektiğini fark ettiğin zaman, o durumda artık bir şeyler vardır. Sadece iyi vakit geçirmek için değildir, başka bir şey vardır.”

Kaçamak ilişkiler kasabada normal karşılanıyor. Otuz yaşlarında bir kadın elli tane erkek arkadaş ile beraber olmuş olabilir ve bazı durumlarda, eğer çekiciyse, bütün kendi yaş grubundakilerle beraber olmuş olabilir. Bu

baskın bir biçim ve bütün yaşam boyunca devam ettirebilirler. Ne olursa olsun, flört etmeyi birkaç saat için yapıyor.

Bunun için sabahın altısında ana caddede durmak gerçek bir deneyim. Hareketlilik saati bu. Erkekler gerçekten ait oldukları eve, annelerinin evine dönmek için sevgililerinin yataklarını alelacele terk ediyorlar.

Genişletilmiş entrika komedisi gibi, sokakta selamlaşan, şapkasını takan ve geç kalmamak için aceleyle çıkan erkekleri görmek mümkün. Erkenden kalkmalılar; evin reisi günün işlerine başlamak için onları bekliyor.

Bu, ilişki düzeylerinden birisi ama bazen bir şey olur ve erkek arkadaş yenilemek artık hoşuna gitmez. Geceleri dolaşan bir yanılsama gibi bekliyorlar ve karşılıklı verip alma olasılığı, onları gerçekten ilgilendireni tekrar görmek ile karşılaştırılamaz. Değişim o kadar sık oluyor ki, onlara başkalarını tanıma imkânı veriyor ama aynı zamanda aynı kişiye olan bağlılığın anlamını bilmelerini de önlüyor.

Bulunduğum yerden, Non Chi’nin hangi tip erkekle karşılaşmak istediğini bildiğini söylemiş olduğunu fark ediyorum. Diğer saçağın altında, daha olgun erkeklerden birinin yanında. Arkadaşı onu dinlerken, sakince, mimikler yaparak konuşuyor. Haftanın teferruatlarını anlatıyor olduğundan eminim. Non Chi elini uzattığında tutuyor ve onu canlandıran elini sıkıyor. Nan Tsi’ye dönüyorum.

“Âşık olduklarınde ne oluyor?”

Mosuoların aynı insanla aile ve ev kurmak için çok az bir niyetleri bile yok. Hep beraber oldukları aile, asla eşe dayalı bir aile değil. Bunun istikrarsız bir gruba döndüğünü anlıyorlar.

Ziyaret sistemi, cinsel yaşamın bir modeli olarak, bir yabancıyla beraber yaşamaksızın sürüyor ve akraba birliği de ailelerinin üyeleriyle sürüyor. Bu da baba figürünün tanınmıyor olmasının temel nedenlerinden birisi. Hamile kalındığında, kadın kimden olduğunu kesin bir şekilde söyleyemiyor.

Bunu biliyor olsa, çocuğuna söylemekten de çekinmez. Ama tabii ki ailelerin karşısında cinsellikten bahsetmek de tabu. Bir akrabanın yanında cinselliğe ilişkin herhangi bir şeyden, özellikle karşı cinsten söz etme yasağı, gizlilik nedenlerinden biri. Genellikle sırların bu türü herkesçe

bilinen bir sır oluyo. Küfür de edemiyorlar; küfretmek, genel olarak, erojen bölgeyi ima etmek demek oluyor ya da cinsellikle ilgili bir şeye dokundurmak. Dayı veya erkek kardeşin yeğenini sevgilisini kabul ederken görmesi affedilemez. Bu iffet, görüşmelerimize kadar geliyor; ailenin yanında görüşmecilerle karşı cinsten bahsettiğimizde, sıra aşka geldiğinde aile salonu terkediyor.

Genç bir erkek yaklaşıyor ve Nan Tsi Tsuma'nın yanağını okşuyor. Bu gitmeden önce gösterilen uzunca bir sevgi ve Nan Tsi bunu rahatsızlık duymadan kabul ediyor.

"O senin sevgilin mi?"

Tercümesi beklenilenden de uzun sürüyor; sadece üç kelime ama Lei'nin sallandığını ve tekrar açıkladığını görüyorum.

"Hayır, sevgili değil."

Lei'ye bu sorunun genç kızı rahatsız edip etmediğini soruyorum.

"Hayır," diyor. "Doğrusu, sevgilinin anlamı çok açık değil onlar için."

Nan Tsi yüzüğü ile oynuyor. Parmağında çevirip duruyor. Narin bir eli var. Etrafına bakınıp gülümsüyor. Ona yanağını okşayan adamın kim olduğunu soruyorum. Bana cevap verirken, başka birisi gelip onu yanağından öpüyor. Ondan sonra bir üçüncüsü geliyor. Sonra dördüncü. Bu sonuncusu kolunu omzuna atıyor ve sarılıyor. Bu sevgi gösterileri onun hoşuna gitmiyor değil. Hesapsızca ve aceleci bir davranış, zerafete dönüşmiş gibi. Aşk onları etkin tutuyor ve sohbetlerin, hazırlıkların ve düşüncelerin büyük bölümü bununla geçiyor. Tabii ki endişesiz ve ekolojik bir meşguliyet. Öncesi veya sonrası için paranın konu olmadığı bir meşguliyet ve toplumsal içerikle çok az ilgililer. Burada başka bakışlar en iyi şekilde açıklanır: Neredeyse hiç. Faktörlerin birleşmesinden doğan cinsellik, dağları titreten cinselliktir; gölün içinde kaynama olmaksızın ve hiç kimseyi incitmeksizin.

Her halükarda, eşlerin değişiminde kıskançlıkların, bağlılığın nasıl idare edildiğini hayal etmeyi bırakamıyorum; hangi mizaçta olursa olsun, nasıl bir toplum olursa olsun, aşk ayarlı çalışmaz. Bu sistem erotik memmuniyeti kolaylaştırıyor ama bir anda, önceden olmayan bir şey ortaya çıkıyor. Aşk,

işaret ediyor, bu kadın diyor, başkası değil, bu erkek, erkeklerin hepsi değil diye ortaya çıkıyor. Bize istikrar, refah ya da mutluluk ütopyası vaadetmeksizin, bu topraklara açık yolculuk garanti etmeksizin vücutta hissedilen bir şey. Aşkın, tek değeri olan anlamsız bir mantığı var.

Tong, balık tutan ve zamansız gülüşü olan, gruptan genç bir kıza sarılıp ayrılıyor; belki oldukça genç. Çok görkemli gördüğüm Jin Sik yalnız gidiyor. Büyük bir olasılıkla randevu ayarlamış olmalı ama bu gece ziyaret kabul edemeyecek ruh hâlinde de olabilir.

Yağmur yağmaya devam ediyor. Ateşin alevleri ilk başta olduğu gibi alevli değil. İki koro oluşuyor ve şarkılardan bir kontrapunto yapıyorlar.

“Nan Tsi, Aşk ilişkisini diğer ilişkiden ayıran fark nedir?”

Bana bazen hep aynı kişiyi görmeyi tercih ettiklerini söylüyor. At binmeye çıkıyorlar, parkta yürüyorlar ve konuşmak için buluşuyorlar.

“Basitçe bu böyle; konuşmayı çok istediğin kişi. Onunla farklı bir şeyler oluyor ve bu da sende başka türlü hisler oluşturuyor.”

Ona bu şartlar altında da ilişkinin gizli yürüyüp yürümediğini soruyorum.

Nan Tsi Tsuma çekingen görünüyor. Açık olarak nitelendirilen bir ilişkiyi henüz bitirmiş. Bu gece diğer kızlardan daha hassas olacağını tahmin ediyorum. Yani iki kişi özellikle çekim hissettiklerinde ve bu duygu zamana yayıldığında, erkek damlardan atlamayı ve pencerelere vurmayı bırakıyor; bağlılık kategorisi değişmiş oluyor. İlişkiyi resmileştirmek için kadının evine bir ziyaret düzenleniyor. Çevik ve girişken sevgili, evin mevcut kadın reisi ile yalnız gidip bunu konuşmaya her zaman cesaret edemiyor; bu yüzden resmi bir şekilde sohbeti sürdürmesine yardım için ve düştüğü sessizlikten onu kurtarmaya aracılık edecek bir erkek arkadaş arıyor.

O gece, akşam yemeğinden sonra, kadın reis erkeklerin yok olması için tahsilatı alacaktır. Saat on biri vurduğunda aday ortaya çıkıyor; utangaç aday ve kadına karşı ona yardımcı olacak arkadaşı. Hediyeler verilir, tanrılara adaklar sunulur ve yemek ikram edilir.

Açık bir ilişki biraz erken varmak ve biraz geç ayrılmak anlamına geliyor. Gizli olmalı ama artık o kadar değil. Sonunda beraber bir akşam yemeği yenilebiliyor fakat evin erkekleri oradaysa, ziyaretçinin fark edilmeden geçmesi tercih ediliyor. Yılda bir gün açık ilişkiler yaşayan çiftler hediyeler alıp veriyor ve ilişkileri olduğunu herkes biliyor.

Buna rağmen, evin kadın reisi ile olan yemek ayini, yasal evlilik gibi bir şey yapmak için yapılan bir tören değil. Evli çiftlerin ilişkisinde beraber yaşaması için çiftleri birleştiren mecburiyet sosyal hukukla yapılıyor. Bu bağ aracılığıyla, fertler diğerleriyle ilişkileniyor, mülk ediniyorlar ve çocuklannı eğitiyorlar. Çiftler eğer bu ilişkiyi bozarlarsa, fertlerin sosyal konumları değişiyor. Üstelik kişiler sahip oldukları sorumlulukları ve ortak hayat yaşadıklan zaman sahip olduklan haklan nasıl pay edeceklerini de düşünmeliler. Bu da aynlık olayının hafife alınmaması ve bazen makul olanın da ötesinde devam ettirilmesi münasebetsizliğini getiriyor.

Mosuolar başka kurallar ayarlıyorlar ve tabii ki özel kurallar. Ortak mal varlıkları olmadığı için, yani bu toplulukta doğanlar kadının evine ait oldukları için, erkek yalnızca kız kardeşinin çocuğuyla ilgilendiğinden, aralarında beraber olma isteği dışında bağlayıcı bir etki olmadığından. Bu çerçevede birisiyle olma isteği kaybolduğunda, hiçbir şey onları bağlamıyor.

Yabancı birisiyle aile kurma isteği ya da yalnızlıklarını gidermek için sevgili bulma arayışı olmadığından, bir tartışma ilişkiyi tehlikeye koyuyor. Erkek dönmeye, kadın da ona kapıyı açmaya çekiniyor. Ertesi gece erkek başka bir pencere bulmaya çalışacaktır ve kadın da muhtemelen odasına başka bir ziyaretçi alacaktır. Kavga gürültü olmaksızın. Gelecek için yapılan planlar bozulmaksızın. Kelime şu; aşk ile evlilik bağı var onların arasında, kısa mesafeli.

Alışkanlıkları nedeniyle, çiftlerde iki birey gibi, çatışma durumunu sürdürmek olan tanışmaya varmıyorlar. Kasabada bir hayat boyu süren ilişkiler bilinmiyor. En çok da, başka bir beyaz eteklinin peşinden gitmeye karar veren erkek ilişkiyi sonlandırıyor.

Nan Tsi Tsuma’nın da ilk yürüyen açık evliliğinde, henüz başından geçen olay da bu olmuş.

Buraya kadar bütün görüşmeciler hemfikirler. Çoğunluğu aşkın sevgi istediği ve üçüncü yolun olmadığı ilişkinin bir ayrıcalık olduğunu anlatıyor. Aynı insanlarda karar kılındığında değişiklik yapmayı bırakıyorlar ve cinsel yaşam sadece ikisinin arasında gelişiyor. Keşfedilen sadakatsizlik ise önüne geçilemez kopmanın nedeni.

Diğer taraftan açık ilişkinin, diğerinin cinselliğine sadece bir tercih, bir ayrıcalık getirdiğini ve herkesin bilidiği gibi resmi bir ilişki bulmak yerine her iki tarafın da kendi hesabına axia ilişkisi sürdürüyor olduğunu söyleyenler de var. Bu böyle; resmiyet geldiğinde, kadın ayrıcalığını korumak için odasından gizliliği çıkarıyor ve herkes memnun oluyor.

Diğeri anlamaksızın, önceki gizin aynısı ile, ailesinden gizlemek ile seçilenden gizlemek değişiyor. Saklamak ne aldatmakla ilişkilendiriliyor ne de hoş olmayan bir durumu gizlemekle. Bu meseleyi zinadan farklı gibi anlatıyorlar, yani herkes alışkın ve ne olduğunu biliyor.

Asla beraber yaşamamalarına karşın, yaşlan ilerledikçe axia'lar daha devamlı ve az değişir hâlâ geliyor. Gençler titizlikle âşıklarını değiştiriyor ama kırk yaşından sonra daha istikrarlı oluyorlar. Sanki çift olmak yetişkinlerin işiymiş gibi. Bir kadınla açık yürüyen evlilik ilişkisi sürdürüyor olanlara "seks hırsızları" deniyor. Ama bunun suç niteliğinde bir anlamı yok. Ziyaret ve değişim onların yarattığı şekiller.

Bu aşk ilişkilerinde kıskançlıktan daha çok hoşgörülü olmak prim yapıyor. Birisi sevgilisi hakkında mülkiyet anlamında konuştuğunda, arkadaşları tarafından sanki budala, bencil ve sahiplenen birisiymiş gibi, alay konusu oluyor. Can sıkıcı bir durum ama bir erkek sinirlilik gösteriyorsa, büyük bir ihtimalle bunun nedeni kadının ilişkiyi bitirmek istemesi. Bu olağan bir durum değil. Genellikle çok az agresifler ve herhangi bir şekilde şiddet göstermek onları utandırıyor. Büyükler arasında bir anlaşmazlık varsa kasabanın reisi araya giriyor.

Belki de bu feminen bir baskınlığın işareti olsa gerek: Kavga etmenin, en kötü aşağılık şeylerden birisi, utanç verici bir olay olarak değerlendirilmesi-. Hiçkimse bir başkasına hayvani bir şekilde sinirlenerek üstünlük sağlamıyor. Kadın ev reisleri insanlar arasındaki kabalığı ne hoş görüyorlar ne de kutluyorlar.

Bulunduğum yerden Lie Jien'in oradan nasıl ayrıldığını görüyorum ve biraz sonra da Han Tsie de aynı şeyi yapıyor. Umarım onlar için her şey iyi olur.

Lei'den Nan Tsi'ye tango bilip bilmediğini sormasını istiyorum. Nan Tsi gülümsüyor. Bana eşlik etmesini istiyorum ve beni misafir eden eve doğru gidiyoruz. Yol boyunca sokak karanlıktı; Nan Tsi onu anlayabiliyormuşum gibi konuştukça konuşuyor. Sonunda duruyor ve bir cevap bekliyor. O kadar heyecanlı ki, onaylama işareti dışında başka bir şey yapamıyorum. Neyi onayladığımı da bilmeksizin, evin orta avlusuna varıyoruz. Dorje'yi çağırıyorum ve ondan kamyonetin ışıklarını yakmasını istiyorum. Kaseti yerleştiriyorum ve çalmaya başladığında Nan Tsi Tsuma'nın, Tsuma ailesinin ikinci kızının elini tutuyorum ve onu doğal dans pistinin ortasına götürüyorum. Bana bakıyor, ben de Lei'den ona beni izlemesini söylemesini istiyorum. Bildiğim ilk ve tek adımları öğretiyorum. Tekrar ediyor. Sonra bunları yalnız yapmasını istiyorum ve en son onu kollarıma alıyorum. Diğer davetliler gelmeye başlıyor. Dorje ve Lei sersemlemiş bir şekilde izliyor. Dans ediyoruz, dans ediyoruz.

YİRMİ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LOSHUİ'DEKİ SON SABAHLARIMDAN BİRİSİ. Akşam Tsie'nin de geleceği Sanshie'de yemeğe gideceğim. Ma ailesinin ilk kızı ve beni misafir eden evin kadın reisi Yasi Tu Ma ile görüşme yapmadan gitmek istemiyorum. Yasi bir dakika olsun durmuyor. Loshui'de bulunduğum ilk zamanlarda kendiliğinden bir şekilde onunla konuşmak istedim ama onu kısaca selamlamaktan başka bir şey elde edemedim. Tabii bir araya geldiğimiz yemek aralarında da konuşma girişimlerinde bulundum ama Yasi o kadar hızlı bir şekilde besleniyor ki, basit bir sohbet için bile alıkoymak hiç de kolay değil. Onun için yemek yemek, tekrar çalışmaya devam edebilmek için verilmiş gerekli bir ara. Lei aracılığıyla bir haftadır ondan resmi bir görüşme talep ediyorum ama o meşgul olduğundan ya da evde olmadığından bu görüşmeyi yapamıyorum. Fakat dün gece, tangodan birkaç adım öğretirken, nasıl seyrettiğini gördüm; koridordan ilgiyle bakıyordu. Kesinlikle müziğin de oluşturduğu o özel ortam, benim için bir fırsat oldu.

“Çabuk olsun, acelem var,” dedi.

Yasi’yi hiçbir zaman geleneksel şatafat içinde görmedim. Belinden sıkıca bağlanmış bir pantolon ve parlak taşlarla süslenmiş bir gömlek giyiyor. İki parça da siyah. Bot yerine geniş topuğu olan ayakkabılar kullanıyor. Belinde zincire takılı, yürüdükçe çınlayan bir anahtar kümesi asılı. Geniş adımlarla yürüyor; uzun boylu, zayıf ve geniş omuzlu sayılır. İkiye bölünmüş ve sonra tokayla ensesinin üstünde birleştirilmiş simsiyah saçları var.

Bana zamanından beş dakikasını ayırmasını sağlamayı başardım. Yasi meşgul bir kadın ve etrafındaki hiçbir şeyi kontrol etmeyi bırakmıyor. Oturmuş, sol el bileğindeki saatine bakıyor. Dirseklerini dizlerine dayıyor ve ellerini birleştiriyor.

Bu fırsat için dün akşamki müziğin bana yardım ettiğini ve reddetmek için ne yapması gerektiğini bilemediğini düşünüyorum. İlk kez onu sakin görüyorum. Sağ bileğinde gümüş bir bilezik var ve sol elinde bir yüzük. Boynunda taklit inci bir kolye ve kulaklarında küpeler; bir çift uzun ve ince küpe. Hiçbir an kaş çatmayı bırakmadı. Lei’ye bakıyor, sabırsız. Artık görüşmeye başlamamı istiyor.

Yasi sadece yirmi beş yaşında genç bir kadın. Annesi, bulunduğu şartlardan dolayı evi yürütmesi için onu sorumlu kıldı.

Ona bir gün bu görevi yapmayı bekleyip beklemediğini soruyorum. Bu söylediğime şaşırıyor ve rahatlamışçasına, omuzlarını aşağıya bırakıyor. “Evet,” diyor, “evin reisi olmak çok zor.” Ev reisi olmak sert olmaktır.

“Ama kontrol sende.”

“Evet ama telaş çok fazla. Erkekler daha iyi vakit geçiriyorlar.” Erkek krallığında kadınların çalıştığı doğru ve kadınların krallığında erkekler dinleniyor.

Ellerine bakıyor. Yasi’nin narin bir yüzü var, kaşları iki çizgi gibi ve ağzı çizilmiş gibi. Fakat elleri pürüzlü, yaralı ve kısa tırnaklı. Vücudunun dikkat çekmeyen tek bölümü burası; tutkuyla çalışan bir kadının elleri.

Yasi yakınmıyor, gerçekliğini tarif ediyor. Yaşamak için payına düşen bu ve o da bilinçli yaşamaya karar vermiş.

Yasi’den üç durum için yorumlar dinledim; diğer görüşmecilere bir kadında çekiciliğin nasıl değerlendirildiğini sorduğum zaman, bana uyuduğum yere, Maların evinin kadın reisine bakmamı söylüyorlardı, “Erkeklerin hoşuna giden kadın tipi odur,” diyorlardı. Çok genç ve ayrıca mülkü yöneten o; mükemmel bir kadın işçi olarak değerlendiriliyor ve çok güzel şarkı söylüyor. Bu son yorumu dağdaki bir grup erkek yapmıştı; gözlerini açıp bir hayranlık işareti yapmışlardı. Gerçekten de çok güzel bir kadın. Batı zevki için bile çok güzel olduğuna şüphe yok.

Geldiğim ilk gün holdeki direklerden birine yaslanmış, hafif bir kafa işaretiyle beni selamlamıştı ve benim artık rahat olduğumdan emin olduktan sonra da ortadan kaybolmuştu. Ertesi gün onun sesi ile fırlayıp uyanana kadar onu bir daha görmemiştim. Kendine özgü bir biçimde evi organize ediyordu: Bağırarak.

Yasi avluda yürüyordu, kollarında sürahilerle sundurmada ve mutfağın girişinde. Birisi uygun bir yer bulamadığında sağ elini kaldırıyor ve o kişinin nereye yönelmesi gerektiğini bilmesi için adres gösteriyordu. Onlar için kolay oluyordu; onun işaret parmağına bakmak yeterliydi.

Her sabah Yasi Tu Ma emir veriyor, organize ediyor, her şey düzene girene kadar bu böyle yürüyor, sonra kendisi de bir iş alıyor. Şüphesiz ki en meşgul olan kadınlar olacaktır ama erkeklerin de payına düşen işleri yapıp yapmadığıyla ilgileniyor. Erkeklerin ona cevap vermeleri için bir kodları var. Kafalarını dikey bir hareketle oynatıyorlar. İlk önce yükseltiyorlar ve sonra alçaltıyorlar; bunu birkaç kez tekrar ediyorlar.

Nereye doğru yöneliyor, arzulan neler; bizim kendi aramızda verebileceğimiz ortak ama her seferinde daha az ortaklaşan evlenmek, çocuk sahibi olmak ve iyi bir iş gibi cevapları merak ediyorum.

Yaptığı şeyin anlamına dikkat ettiğimde anlıyorum ki, onu hiçbir zaman sakin görmemiş olmamın nedeni, onun temel arzusundan. Yani ailesi iyi olsun ve daha iyi olsun. Bunu alçak bir ses tonu ile söylüyor ve daha sıcak bir tavır sergiliyor.

“Ama bunu söylerken ne demek istiyorsun? Daha fazla üretmek, çok para kazanmak mı?”

Garip bir şekilde bana bakıyor; o böyle bir şey demedi. Tabii ki para kazanmak istiyor. Zengin olmak için mi? Omuzlarını silkiyor ve ailesinin refahı için bunu istediğini söylediğini tekrarlıyor. Servet toplamak ile ne olacak ki?

Başarının anahtarı anahtarda değil, başarının ne olduğunu anlamakta. Bizler arasında, birisinin durumu iyi gidiyorsa, bu hemen çok para kazanması ile ilişkilendirilir. Birikim, sahip olma, nesnelerden büyülenme ve erkekliği veren iktidarın parlaklığı, anaerkilde donuklaşıyor. Gerçek kültürel farklılıklar, tarihsel veya politik değişimler gibi farklılıkları ve hissetme şeklindeki değişiklikleri belirliyor; öznellik içinde. Mosuolar bazı noktalarda sadece farklı düşünmüyorlar; heyecanlanabiliyorlar, neşeleri kaçabiliyor ya da bizimkilerden farklı nedenlerden dolayı rahatsızlık duyabiliyorlar. Örneğin, para biriktirmeye başlamak sosyal bir değer değil; ne onların rüyalarını süslüyor ne de onları baştan çıkartıyor.

Yasi kaba bir şekilde sandalyeden kalkıyor. Yeğenlerinden birisi kaygısızca sokağa çıkıyor. Bu kesinlikle Yasi’nin beklediği bir durum değil ve bu durumu anlamakta da gecikmiyor. Genç adamın dönüp eve girdiğini görüyorum ve çıktığını da ama bu sefer sırtında boş bir sepetle çıkıyor; Yasi rahatlayarak oturuyor, bana her zamanki şeylerden bahsediyor. Kadın çok etkili ve erkekten daha fazla yetenekli. Bu da sorumluluğu kadınların almasını açıklıyor.

Alışık olduğu bu konuşmadan onu çıkartabilecek bir boşluk ararken, benim ülkemde onun gibi bir kadının korku vereceğinden bahsediyorum. İlk kez gülümsüyor. Bilgiç bir ifadeyle, bana bir evi yöneltmek gibi açık bir işi olduğunu söylüyor ve sevgilisine böyle davranmanın farklı bir şey olduğundan bahsediyor. Yasi’nin, kasabaya iki saat mesafede yaşayan birisiyle açık bir ilişkisi var. O erkek Yasi’nin çok karakterli olduğunu biliyor. Ve kötü bir dokunuş ile ekliyor: “Asla bu yüzden sorun yaşamadık.”

“Hiç kavga etmiyor musunuz?”

Bana genellikle kadın-erkek arasında olan temel çatışmanın sebebinin, kadının sahip olduğu imtiyazlar olduğunu söylüyor. Bunu söylerken Yasi kendinden konuşmaktan artık yoruluyor ve söyleşinin dizginlerini eline alıyor.

“Peki sen?” diyor. “Neden yalnız geldin? Mosuolu bir kadınla bir şeyler yaşamak istiyor musun?”

Ona “Hayır,” diye cevap veriyorum. Benim amacımın bu olmadığını söylüyorum.

“Çünkü seni tanıştırmak istediğim birisi var.”

Yasi gülüyor. Yaşlı kadınlar kızlarının fotoğraflarını getirerek eğleniyorlar, orta yaşlılar kız kardeşlerinden bahsediyorlar ve genç kızlar her zaman kız arkadaşlarını anlatıyorlar. Bunu eğlenmek için yapıyorlar. Israr ediyor; bana onlardan birisiyle açık bir ilişki yaşayabileceğimi ve yılda bir veya iki kez gelerek bunu sürdürebileceğimi söylüyor. Heyecan verici görünüyor. Dikkatlice, sohbetin dizginlerini tekrar ben elime alıyorum ve her zaman aynı erkekle olmak isteyip istemediğini öğrenmeye çalışıyorum.

“İstediğim şey âşık olmak ve onun için değiştirmeliyim; ben de değiştiriyorum.”

“Peki bir erkekte hoşuna giden şey nedir?”

Yasi, ifadesi değişerek bir sıçrayışta kalkıyor; öfkeli bir şekilde bana doğru geliyor. O anda tek düşündüğüm, malzemelerimi kurtarmak oluyor. Ama kızgınlığı bana değil. Boş bir sepetle dışarı gitmiş olan yeğeni az önce döndü. Bir şeyi eksik yapmış olmalı diye düşünüyorum; ona tekrar girişi işaret ettiğine göre. Erkek her zamanki kaldırılıp eğilen kafa işaretiyle cevap veriyor ve geri gidiyor.

Lei’den neler olup bittiğini görmesi için yaklaşmasını istiyorum ama Lei bunu reddediyor; kendi güvenliğini öne sürerek. Yasi geri geliyor ve hiçbir şey olmamış gibi, bir melek gibi bana cevap veriyor.

“Bir erkekte hoşuma giden şey, bana dikkatini vermesi, umursaması ve korumasıdır.” Görüşmeyi bitirmek ister gibi bir cevap oldu.

“Beraber bir fotoğrafımızı çekmem seni rahatsız eder mi?”

“Hayır, tabii ki hayır.”

Fotoğraf makinesini Lei’ye veriyorum ve ondan flaşsız bir fotoğrafımızı çekmesini istiyorum. Yanına geçiyorum ve birden belime sarılıyor. Lei

çekebilmek için bir kol ararken, Yasi elini sırtımdan aşağıya indiriyor ve öne doğru bakmayı bırakmaksızın beni çimdikliyor.

Lei odaklanmayı bitiriyor.

Gülümsüyorum.

Klik.

RICARDO COLER, Arjantinli doktor, fotoğrafçı ve gazetecidir. Çok eşlilik ve anaerkil toplumlar üzerine yaptığı çalışmaları, Arjantin de dahil olmak üzere dünyanın pek çok ülkesinde yayınlanmıştır. Bestseller olan *Kadın Krallığı* kitabının yanında *Tannça* ve *Sonsuz Gençlik* isimli iki kitabı daha olan yazar, *La Mujer de Mi Vida* (hayatımın kadını) adlı kültür dergisinin kurucusu ve yöneticisidir.